

1224

БОГОСЛОВСЬКИЙ ВІСНИК

Ч

1 9 4 8

2

УКРАЇНСЬКА АВТОКЕФАЛЬНА
ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА

Редакція „Богословського Вісника“ сердечно вітає своїх В. Ш. Читачів з Новим 1949 Роком і радісним Святом Народження Христа й від душі бажає християнського щастя, здоров'я, сил та витривалості в тяжких умовах скитальщини.

БОГОСЛОВСЬКИЙ ВІСНИК

МІСЯЧНИК

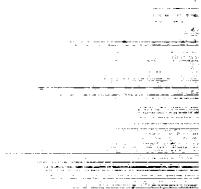
ОРГАН УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ НА ЕМІГРАЦІ

„Богословський Вісник“, орган Української Автокефальної Православної Церкви, видає Св. Синод УАПЦ. Головний редактор Архієпископ Ніканор. — Ukrainian monthly „Theological Herald“ — „Theologisches Nachrichtenblatt“, Stuttgart — Zuffenhausen Grenadierkaserne A/20
Authorized by Headquarters European Command Civil Affairs Division
APO 57, A.G. 83 7th GEC-AGO, from 11. February 1948. Responsible
publisher: P. Semen Naiuk — Druck: Ukrainische Zeitung Neu-Ulm
Ludwigstr. 10.

Його Святішество, Святіший
А Т Е Н А Г О Р А С І,
Патріярх Вселенської Православної Церкви

120

З ласки Божої

Смиренний ПОЛІАРП

Митрополит Української Автокефальної Православної Церкви, Голова Собору Єпископів і Священного Синоду П.

ДО ПРЕОСВЯЩЕНИХ АРХИПАСТИРИВ, ВСЕЧЕСНОГО ДУХОВЕНСТВА, ПРЕПОДОБНОГО ЧЕРНЕЦТВА і ВСІХ БОГОЛЮБИВИХ ВІРНИХ

Різдвяне Архипастирське Послання

ХРИСТОС рождається — славте !

ХРИСТОС з небес — зустрічайте !

Так Свята наша Церква рік — річно кличе нас уро-
чисто й велично прославити Христа Рожденого на зем-
лі, зустрінути Сина Божого, що благоволив зійти з не-
бес для спасіння від моральної загибелі роду людського.

Тайну, як Бог стався людиною, не можна зображені
людським розумом. Але дійство Й ось вже близько 20
віків відчуває і переживає в своїй історії від Різдва
Христового рід людський.

Різдво Христове ввесь світ осияло світлом пізнан-
ня, дало нове життя народам на руїнах поганського сві-
ту. Християнська релігія освітила життя родинне, скрі-
пила держави, зломила ярмо невільництва, привернула
гідність жінки, збудила творчий геній людський в облас-
тях мистецтва, науки, філософської думки, дала зрозу-
міння і оправдання страждань і терпіння на землі. Скіль-
ки людей підносилося через закон Христа до високого
ступні звершенности, якого лише в стані чоловік осяг-
нути ! Все гідне поваги й велечі, що людство витворило
за минулі віки від святої Вифлеємської ночі, все те з'я-
вилось чере Християнство.

І наш Український Народ, світлом Христової нау-
ки осяяний при Великому Князі Рівноапостольному Во-

Лодимирові, усе краще, що створив і має в своїй тисячелітній культурі, в діях своєї багатовікової історії,—все те створив він під впливом своєї Христової віри і своєї Рідної Церкви.

Скільки радості духовної, творчості релігійної, скільки тепла і любови родинної, глибокого сприймання Божого світу, як створення Божого, — вкладено нашим народом в одні тільки обряди і звичаї, що ними рік-річно славила українська земля Христа, що від Пречистої Діви народився! І які сірі й сухі та безрадісні, а часто і страшні настушили в Україні дні, подібні до тих днів, про які пише в Апокаліпсії Св. Апостол і Євангeliст Іван Богослов (Гол. 6. ст. 8.), коли вершник з'явився на блідому коні, ім'я йому—смерть; і пекло йшло за ним; і дана була йому влада над четвертою частиною землі вбивати мечем і голодом і смертю, і земними звірями". Життя під цим наїздником показало, чим є чоловік без Бога і як без Бога і Господа Христа занепадає життя, занепадає мораль і творчість та радість життя, а навіть над чисто тваринним життям всевладно починає тяготіти прокляття Боже що Бог прорік Ім в раю після йх падіння: проклата земля задля тебе; в печалі й тузі харчуватимеся з неї" (Біт. 3.16.).

Любі мої діти, сини і доньки нашої рідної Української Автокефальної Православної Церкви!

За рік від останіх Різдвяних Свят багато з вас розкинуто вже по білому світі з місць першого вашого перебування на вигнанні — на цих „ріках вавилонських“ в Німеччині. І далі йде ваше розселення.. Де б ви не перебували, чи хто ще в Німеччині, чи в інших землях Західної Європи чи в далеких краях Америки, Канади, Бразилії, Аргентини, Австралії, Африки—усі об'єднайтесь духом своїм в Святий Вечір Різдвяної ночі. Господь дастъ, що цю радість християнського єднання відчувають і брати та сестри наші на Великій Україні, які ще не схилили своїх колін перед наїздниками.

Розкинені по світі, посеред багатьох вір і народів держіться крінко своєї віри християнської православної; будуйте, де тільки можете, свої святині, як будували їх тут по табоарах в Німеччині, організуйте своє церковне — суспільне життя. Цим ви збережете себе і національно, бо у всі віки Православна Церква нашого народу була для нього силою й крістю не тільки

для вічного спасіння, а і в змінливій долі життя земного — історичного.

Усім вам, любі мої діти, шлю своє Архіпастирське поздоровлення з Великим Святом Народження Бoga — Слова і молю Господа, щоб Він зберіг вас у вірі батьків ваших та послав вам кращу долю і повернув вас на Вільну Незалежну Батьківщину.

„Боже Вічний й Надвічний, що як чоловік з'явився на землі, помилуй нас“ (Догм. голі 5) А м і н ь.

МИТРОПОЛИТ ПОЛКАРП

Дано в таборі ім. Гетьмана
Богдана Хмельницького
в Гайденау, Німеччина,
Року Божого 1948 в м. Грудні.

• † Неофіт КИБАЛЮК

Українське православне духовенство та його завдання в сучасних умовах

I

Становище православного духовенства в умовах колишньої царської Росії було відмінне від становища тієї ж верстви в інших державах і в інших народів. В католицьких народів, хоч відчувається дух деякої відрубності духовенства, але воно все ж творить верству органічно пов'язану з усіма сферами суспільства, верству що з тим суспільством духовно зрослась, має свою питому вагу, свій загально признаний авторитет. У деяких народів, напр., у поляків, духовенство відогравало навіть виняткову роля. Не бувши зв'язаним безпосередньо з державним апаратом, воно силою свого морального авторитету й своєї суспільної ваги впливало на відносини в державі та на загальні основи державної політики. Під час національного лихоліття, в період царський, большевицької чи німецької окупації, коли заявляло духове життя народу в широкому загальномаціональному маштабі і все попадало під заборону, польські костелі робились осередками, коло яких гартувався ввесь народ під духововою опікою і проводом своїх пасторів і архипасторів. Очевидно цьому сприяло те, що священство, ієрархія й віра з погляду національного творили цілість. Але не тільки це. Католицький, а також і протестанський духовний світ займає становище загальнонародне, понадполітичне і понадпартійне. І сьогодні чуті голоси деяких видатних християнських пасторів в Європі, які кличуть суспільство зрозуміти, що церква не може віддавати свого світогляду для партійної боротьби, яка, використовуючи по своєму цей світогляд, викривлює його й нівечить; що для здоров'я душі того чи іншого християнського народу, вона, Церква, мусить собі вибороти аполітичне становище, і в цьому полягає політична відповідальність Церкви, яку вона хоче ділити з політичними організаціями. Але не так було в ко-

лишній Росії, не так, зрештою, було і в Польщі, коли йдеться не про Католицьку, а про Православну Церкву. Якщо до царя Петра I Російська Церква мала можливість під проводом патріархів бути незалежною, то після петрівських реформ вона цю можливість цілковито втратила. При особливостях російської психіки, яка все допроваджує до крайніх форм, російські царські уряди не задовольнились організаційною залежністю Церкви від державно-урядових чинників. Вони хотіли в ній бачити свою активно-політичну підпору і на таку підпору її перетворили. Цим самим добре втоптаним шляхом пішов і сьогоднішній комуністичний монарх, з тією різницею, що, повернувши форму, яка лякала Петра (патріархат), відібрав навіть найменші ознаки того автономного релігійно-церковного змісту, які Петро дававляв. Наступ Москви на Українську Православну Церкву та денационалізаційні заходи московських царів і урядів не приходили так легко. Був довгий і твердий спротив як з боку вірних, так духовенства та ієрархії. Ще до церковних реформ Петра, при підписанні Переяславської угоди, українське духовенство, вище й нижче, поставилось з застереженням до цього політичного акту і відмовилось присягати на вірність Москві, передбачаючи те лихо для незалежної у своєму житті Української Церкви, що його несло з собою порозуміння з московським сусідом. З неменшою ворожістю був зустрінутий пізніше акт зміни церковної юрисдикції в 1686 р. і русифікаційні заходи цариці Катерини. Але тяжко було перемогти силу, яку мали проти себе Українська Церква й її духовенство. Москва й свою й українську церкву перетворила на підпору монархії, а на Україні в додаток на засіб денационалізації й русифікації. Поміркова-ніший елемент з-посеред духовенства, що хотів служити Цареві Небесному, а не земному засуджувався, частом навіть самим духовенством. Такий напр., славновісній ієромонах Іллюдор з церковної катедри однієї з українських святинь, поминаючи обв'язуючі церковно-ієрархічні відносини, але, маючи підтримку урядових сфер, громив з церковної катедри деяких ієрархів, що „засели в Синоде и выдумали невменшательство в политику“. Почасівську Лавру було перетворено на висунутай на захід форпост політичного московського православія. Єпископ Євлогій Георгієвський, як член Думи, займається акцією прилучення чужих земель до російської (формально) території та русифікацією Холмщини.

Антоній Храповицький очолює політичну організацію „Галіцко-руське общество“ та насаджує на Україні „Союз Русского Народу“. Натомість Никона, єпископа Крем'янецького, що, як член Думи виявив деяку ліберальність думок, вислали в Сибір до Єнісейську. Таких прикладів можна привести багато. Церква замість бути джерелом любові, божественної благодаті й духової втіхи для всіх віруючих, опинившись в руках однієї політичної групи, служила тільки її цілям. Розуміється, що і найідеальніша політика має свої плюси й мінуси, своїх прихильників і ворогів. Російський монархізм з своїм зацвілим консерватизмом і обскурантизмом, з страхом перед новими подувами, ідеями й реформами не відмінався перевагою політичних плюсів. Численні й дошкільні мінуси стягали на політичний провід держави і всі його підпори міцні удари, які цілком заслужено падали також і на церковну організацію. Що ж дивного, що той монархізм, падаючи, завалив і Російську Церкву.

Тут треба згадати ще деякі фактори, що впливали на церковно-релігійне життя в Росії. Достоєвський, якого частенько згадує європейська публіцистика і який у своїй письменницькій інтуїції дав деякі справді пророчі образи сучасної Росії, особливо щодо реалізації соціалістичних ідей, ролі керівної верхівки і долі людських мас, можливо не цілком об'єктивно оцінив значення двох сил, що змагалися в душі російського народу і, називаючи його „богоносцем“, дав перевагу тій силі, яку йому хотілося бачити переможною, не дооцінюючи протилежної. Ця остання виявилася теж не без ґрунту і глибокого коріння в ньому. Вона діяла постійно, систематично, й методично в літературі, мистецтві, в пресі, в цілому культурному, політичному й суспільному житті, підконтрольні протилежності в самій основі релігійні почуття та християнський світогляд.. Діючи так, ця антирелігійна сила мала полегшене завдання через такі обставини: 1) російське церковне життя і внутрішнє сприймання релігії у всіх її проявах, на що звертав увагу і В. Соловйов і Л. Толстой, не відзначалось особливою глибиною в масах, а обмежувалося переважно формально - декоративною стороною, 2) роля Церкви, зведена до підрядної політичної функції, давала аж надто багато підстав до нападів з боку противніх сил, які мали за собою майже все православне населення держави і, нарешті, 3) через політично-партийну роля Церкви та розхитання справжніх апостольсько-християнських основ її, що підкрес-

лювали й деякі російські архипастирі, часом навіть ті, що своєю діяльністю самі розхитували їх, підірвані були й суворо-християнські основи життя й діяльності духовенства, яке стало вдячною ціллю для ударів протичної сторони. Цей стан спровокував спільно з систематично діючими антирелігійними силами витворив таке ставлення серед суспільства колишньої Росії, що ідейні, культурні й прогресивні провідні його елементи в рівній мірі признавали неможливим мати щось спільногомонархічними сферами й організаціями, як і підтримувати в якій-будь формі Церкву, вважаючи релігійність і віру в Бога ознакою некультурності і непоступовости. Революціонізм, соціалізм і атеїзм стали ознакою доброго тону, ідейності, культурності, стали модою без глибокого угрупування, як не мали того глибокого угрупування й рештки розхитаного, але, треба признати, ще досить міцно закоріненого, особливо серед простого народу, традиційного, за інерцією існуючого церковно-релігійного російського життя.

В таких умовах становище українського духовенства не було легке. Воно перебувало під пильним наглядом і міцним ватиском урядових сфер і політично-поліційних чинників. Очевидно, як завжди і всюди, не бракувало й серед нього елементів коньюнктуральних, кар'єристів, що вислуговувались перед можновладцями, але були й ідейні одиниці, які більш чи менш сміливо робили національну українську роботу. Була вони й серед священства й серед ієархії навіть під час найчорнішої реакції перед першою світовою війною. А серед них треба згадати Парфенія, архієпископа Полтавського, д-ра богословія архієпископа Олексія Дородніцина, що дав гідну відповідь москалям за їх докори йому в українстві, єпископа Амвросія Гурка, що, навіть бувши під зверненістю Антонія архієпископа волинського, при візитачів своїх парафій на Крем'янецьчині промовляв тільки українською мовою, групою волинського духовенства, що склала меморіял тому ж архієпископу Антонію про потребу повернення в богослужбах української вимови, групу подільського духовенства, що виступила з меморіялом до російського уряду про потребу на Україні шкільництва з українською викладовою мовою тощо.

. Не вважаючи на всі русифікаційні заходи і на пильний поліційний догляд, в масі своїй духовенство лишилося стихійно українським. Воно вчилося в школі

лах, зерна своїх знань приносило на села і ніколи не відривалось від ґрунту. Робилось це може й без особливих зусиль. Навпаки, треба було не абиших зусиль, щоб від того побуту, стилю й стихії відриватись. Духовні й світські русифікатори дивилися на такі явища дуже неприхильно й трактували це, як занедбання себе, омуження, зниження культурного рівня духовенства, вони ототожнювали вживання російської мови з культурною вищістю.

Але стихійне українство духовенства мало не тільки побутове значення. Національна відпорність села й духовенства зберегла й церкву від глибшої денационалізації, від русифікації до самих основ. Деякими богослужбово-обрядовими, деталями, релігійними звичаями й традиціями, а також і своїм духом церковно-релігійне життя на Україні рішуче було відмінне від того ж життя в Росії, й повної уніфікації його, не вважаючи на всі заходи, ніколи не було. Російські єпископи з цими особливостями боролися до самого падіння московського царата. Такий дух Церкви і така настанова духовенства мали далекосягле національно-культурне і навіть політичне значення. Духовні школи всіх типів на Україні серед зросійщених українських міст були оазами, в яких зберігались українські традиції, плекалось українське мистецтво, закорінювались і ширілись таємні українські організації. Не випадковий факт, що найбільший муж останнього періоду української історії вийшов саме з цього середовища, в ньому сприйняв і скріпив свій національний світогляд. Тут нема місця для перегляду імен наших письменників, мистців і діячів, але дуже велика, як не більша частина найвидатніших з-посеред них так чи інакше була зв'язана з православним українським духовенством або духовним шкільництвом.

Зберігаючи й охороняючи деякі зовнішні національно-релігійні особливості, творячи базу, неподільно звязану потенціяльно сильним національним ґрунтом, на якій зростало свідоме й політично активне українство, українське духовенство і чернецтво дальших і більшіх часів часом свідомо, часом несвідомо було також носієм і охоронцем особливостей, що виростали з національно-релігійної психіки народу. І полягали не в формально-му тільки виконуванні своїх релігійних обов'язків, а в прагненні свідомого сприймання релігійних істин і актів

та розкриття їх містичних глибин.*). Звідси походить також ідея української мови в богослуженні, як прагнення усунути ті зайві незрозумілості, що утруднюють свідоме й щільне духове наближення до Вічної Тайни.

Саме це збереження в масі духовенства стихійного а серед багатьох одиниць і свідомого українства та факт, що денаціоналізація й русіфікація церковно-релігійного життя не пройняли його до основ, як з причини особливостей українсько-національної психики, так і з огляду на вірність народу й духовенства своєму національно-релігійним традиціям, саме ці обставини стали підставою відродження Української Церкви, початок якого . припадає на 1917 р. Роля духовенства в цьому періоді безперечно дуже поважна, але оцінювати її тепер, навіть загально, ще передчасно і тяжко через брак фактичних матеріалів. Варто зазначити, що те, що могло бути плюсом українського церковно-релігійного руху того часу — охоплення ним широких мас—було і його мінусом—революційний двивамізм мас і переоцінка цінностей, яка не стримувалась і перед національно-релігійними формами та канонічно-історичними підставами Української Церкви. Обставини, серед яких відбувались історичного значення акти церковного українського життя, творили атмосферу негації всього, що було здобутком минулих часів і мало прикмети конструктивної тривкости певним історичним основам. Все ж таки, як за часів української державності, так і після втрати її відбулися далекосяглого значення акти, що позначили визначні етапи в розвиткові української національно-релігійної свідомості. Якою мірою брало в них участь духовенство в розумінні організованої й кваліфікованої сили, покликаної до компетентного розв'язування основних церковних проблем, тепер ще трудно сказати докладно. Відомо однак же, що ряди освіченого духовенства були значно розріджені елементами випадковими в церковній справі, а революційні хвилі, такі чужі релігії, не раз підносили на своєму хребті та кидали в безодню будівлю української церкви. Духовенство, як соціальна верства, було поставлене поза законом, та понесло нечувані в українській історії жертви. Методичний руйні церковно-релігійного життя не в силі була протиставитися тоді ні одна з Церков на території діяння Богоненависницької влади.

*) Арх. Антоній харківський „Южно-Русские святители“ — до - повідь виголошена в Харкові в 1916 р.

В трохи інших умовах було духовенство на захід-
ніх українських землях, що лишалися поза основною
українською територією. Ці землі опинилися хоч і в
іновірній, але все ж в християнській польській державі,
яка протягом першого десятиліття свого існування, мо-
же через власну неорганізованість і слабість та захоп-
лення внутрішньо політичними справами, не втруча-
лася вадто енергійно до справ Православної Церкви,
чого не можна вже сказати про друге десятиліття. Тут,
і не в надто сприятливих умовах, все ж була якась
можливість збереження й продовження традиції україн-
ського духовенства, а відсоток національного елементу
посеред нього значно збільшився і постійно зростав,
хоч і були для цього дуже поважні перешкоди. Як і за
часів царсько-російських, вища церковна влада була в
руках російської ієрархії. Правда, вона усвідомлювала
собі, що польський уряд її підтримує такою мірою, якою
уважатиме для себе корисним. Але від цього українське
духовенство не почувалося менше залежним від своєї
ієрархічної зверхності. З другого боку польські урядові
чинники теж не залишили духовенства без своєї пиль-
ної уваги і для кращого нагляду вимагали щомісячної
явки священиків за одержанням мізерної платні до...
повітових органів політичної контролі. Але був ще тре-
тій чинник — паства. В умовах польської державності,
де навіть правно належне здобувалось при максималь-
ній активності, українське громадянство швидко зрос-
тало в національній свідомості та ставило цілком об-
ґрунтовані вимоги і до Церкви. Таким чином становище
православного українського духовенства в Польщі було
навіть не між молотом, а між двома молотами і ковад-
лом. Священик мусив бути не абиаким дипломатом, щоб
знайти вихід з становища, бо спиратися на духовну чи
світську зверхність і дотримуватися вимаганої ними лі-
нії, — значило не мати довір'я пастві, а жити в націо-
нальній і християнській згоді з вірними, було рівнознач-
не конфліктові з згаданими вищими інстанціями. Все ж
таки ідейне українське духовенство не вагалося йти
шляхом, на який керувало його священиче сумління хоч
це здебільшого й кінчалося засланням то в монастир, то
в такі глухі закутини, з яких би того духовенства не було
видно й чути. Траплялися випадки і депресії, прав-
да, дуже рідко, коли високовартісні одиниці не витри-
мали таких умов і переходили до греко-католицької
церкви. Як завжди і всюди, не бракувало й тут серед

православного духовенства зденаціоналізованих карб'рис-тів і навіть елементу, що свідомо підтримував використовування польським урядом Церкви, як засобу денаціоналізації й колонізації. На них, власне, й спиралася церковна політика офіційних польських сфер. Таким станом речей ідейне українське священство було сильно пригноблене, але не вважаючи на це, траплялись одиниці, що сміливо з церковної катедри виступали проти утисків і насильства з боку польської влади. Створений „*Studium*“ православної теології в Варшаві при університеті ім. Пілсудського мав на меті виховання в новому дусі кандидатів на священиків, але він не дав того ефекту, якого сподівалися польські чинники. До кінця існування незалежної Польщі вони все чарікали на українських „*separatystow*“ „*szowinistow i petlurowcow*“ в середовищі православного українського священства.

Були випадки й інших світлих пастирських дій в обороні своєї батьківської віри і своїх святынь, коли священики, немов духовні вожді на чолі своїх вірних, твердістю й палум'ям внутрішнього горіння підтримуючи дух своєї пастви, спільно з нею витримували натиск воюючого польського католицизму. Ідейне українське духовенство було на висоті свого завдання. В історичні моменти життя церкви, воно ділило свою високу відповідальність перед майбутнім з представниками вірних та спільно з ними в найбільшій згоді прямувало до осягненя великого церковного значення, як то було на Холмщині при відбудові історичної холмської Єпархії. Вони ж, це свідоме українське духовенство, своїм ставленням і розумінням історичного моменту та віданістю національній ідеї уможливило й доконало знов таки в повній згоді з представниками вірних другий акт історичного значення незалежної Української Церкви та її єпархії, коли на це дозволили обставини в 1942 р.

Свідоме своїх пастирських обов'язків і в почутті відповідальності перед Богом і історією за духовне окормлення українського народу, позбавленого цього протягом чверть віку, воно поспішало на зголоднілі духовно й звільнені від богоненависницької влади українські землі, несучи радість відновлення церковно-релігійного життя і єдності з Богом в своїй рідній Українській Православній Церкві.

Але історія не була для нас ласкова і на цей раз. Єпархія разом із найактивнішою частиною українського

духовенства опинилася поза рідними землями разом із великими масами вірних.

Чи тут на еміграції українське священство може вже відпочити від скорбот свого духа, чи може бути спокійне за долю своєї церкви, чи може воно бути певне, що сюди не сягне рука того, що зробив нас безбатьченками і допровадив до розпорошення, в якому перебуваємо; чи українське священство має право сказати, що „і ми люди і нам притаманне все людське і ми маємо право почувати втомленими і прагнути відпочинку та звичайного спокійного людського життя“?

Думаймо, що на це не дозволять йому ані національні обов'язки, ані пастирська обітниця, ані пастирське сумління. Але раніш ніж говорити про завдання українського священства в сучасних обставинах, хочемо заграти деякі явища й події з недавньої історії нашої церкви, що творять особливу атмосферу і особливі умови нашого церковного життя.

Тільки люди національно й церковно малосвідомі можуть не добачати наших досягнень у церковній ділянці та можуть не доцінювати церковного чинника. Наші вороги часом багато краще розуміють ціну наших досягнень, ніж ми самі. Вони знають, що релігія й Церква не тільки дають духову потіху своїм вірним, а зберігають духове здоров'я народу, ту основну національну субстанцію, розклад якої тягне за собою зникнення нації з історичного овиду. Вони знають, що ніщо інше, як релігія в найtragічніші історічні обставини зберігла від загину жидівську націю: вони, нарешті, добре розуміють, що незалежна Православна Українська Церква—це єдиний реальний здобуток українців в останньому воєнному катаклізмі, здобуток преважливий, як атрибут державності, що не тратить свого реального значення і в умовах еміграції, навпаки, всюди, всім і кожночасно пригадує про долю народу та його прагнення й ідеали. О, вороги без порівняння поважніше розцінюють нашу Церкву, ніж багато з-посеред нас. Коли землю потрясали вибухи бомб і стріли гармат, коли в цьому пеклі ламалися й падали могутні військові з'єднання, коли зникали з лиця землі цілі міста і проливалися ріки виної й невинної людської крові то, здавалося, яку вагу в тому жахливому катаклізмі міг мати скромний акт висвяти в малому поліському місті двох українських єпископів бездержавного народу, та взагалі відродження УАПЦ? А проте виявляється, він був дуже небезпечний

для Москви, він був вартий того, щоб серед згаданих трагічних обставин про нього думали московські володарі, щоб на хвилях радіо про нього кричали на цілій світ, щоб зчинити тривогу між східними патріярхами, загрожувати Голові новоповсталої Української Церкві церковними санкціями та кликати населення України не визнавати нового єпископату і Української Церкви. Це все робилося ім'ям старого і дуже немічного вже тоді патріяршого містоблюстителя московського митрополіта Сергія. Але хто сумнівається в тому, що діяли солідарно церковні й політичні московські чинники? Отже, з цих фактів кожен може бачити, яке велике значення надавали московські державні чинники цьому, на перший погляд скромному, актові.

По закінченні війни большевицький уряд розпочав у цілому світі такий інтенсивний церковний рух, на який не спромоглися і колишні найклерикальніші царсько-московські правителі. До США, Канади, Франції, Бельгії, Палестини, Олександрії прибували посланці нового московського патріярха Олексія, обіцяли православним духівникам відзначення, нагороди й піднесення в сані, благали їх, кликали й переконували підпорядковуватися московській юрисдикції. Не обминали й найменших православно-церковних осередків у світі. Було б нерозумно сподіватися, що з такими пропозиціями московський патріярх звернеться і до Української Церкви. Але було б наївним думати, що він разом з московськими політичними чинниками залишив її без своєї патріаршої уваги.

Після перших тривог у світі з приводу заснування УАПЦ, Москва систематично далі діяла проти неї як серед східних патріярхів, так і в ширшому світі шляхом окремих публікацій тощо. Вона діє проти неї й сьогодні. Не діяти вона не може. Це знає кожен, хто знає природу московського большевизму. Нарешті, коли вона аж надто близько цікавиться емігрантськими організаціями, пресою, науковим рухом, окремими більш чи менш помітними або й цілком непомітними постаттями з-поміж українського громадянства, то чи не було б позбавленім всякої логіки твердження, що виняток становить УАПЦ, проти якої в свій час большевики скерували стільки смертельних стрілів. Брак видимих ознак дії свідчить про добру орієнтацію в атмосфері західно-европейських традицій свободи сумління й релігійної толеранції та про рафіновану тактику дій, яка нічим не виявляючи себе назовні, широко користується чи користуватиметься нашою лег-

ковірністю, амбіціями безкритичністю та неорганізованістю наших почувань для руйнування нашої справи нашими ж власними руками. Очевидно ми не можемо сказати, чи така акція почалася серед нас, чи вона провадиться, чи вона щойно плянується, які її ознаки в нашому церковно-громадському житті тощо. Але ми хочемо пробудити чуйність наших вірих. В цьому прикладом для нас можуть служити інші народи, церкви й організації, які, пізнавши методи ворожого діяння, стараються забезпечити себе від розкладових сил. Бо не тільки ми ставимо об'єкт іх акцій. Вона провадиться в цілому світі, методи її скрізь в основному ті самі, так на полі суспільному, політичному, як церковному. Куди не може сягнути брутальна рука насильника, там діють методи демаралізації, розкладу, шантажу, підкупу, брехні, інсинуацій. Використовуються в рівній мірі подражнені амбіції, хворобливі нахили людей, тяжке матеріальне становище, ідейне бездоріжжя, як і чисті ідейні прагнення та святі почування.

Це одна з тих обставин, яку кожен православний християнин, церковний діяч, а особливо священик у своїй душпастирській праці повинен постійно пам'ятати.

А друга не менш важлива. Ми вже раніше згадували, колищня царська Росія мала добрий ґрунт для ширення атеїзму. Воюючий матеріалізм повів цю роботу систематично і організовано. А коли навіть здорову людину постійно переконувати, що вона хвора, вона не тільки повірить у це, а й справді захворіє. І навпаки, позитивна сугestія в лікуванні хвороб відограє теж поважну роль. Коли ж релігію як сферу дуже делікатну, основану на вірі, себто на внутрішній потребі і внутрішньому переконанні в тому, чого ми не бачили чи не можемо бачити, перевести в площину реально - намацальних речей, в сферу реальних категорій думання і постійно підкріплювати аргументацію, хоч і не прямою, але яка має відношення до релігійних справ і може бути перевірено ілюстрована прикладами, що іх не бракувало в російській церкві, як політичні цілі, яким служила церква, життя й діяльність духовенства, використовання церкви, як джерела прибутків, недбалство й неповага самого духовенства до установи церкви, офіційно формальне виконування ним своїх обов'язків, контакти духовенства з поліційними чинниками тощо, коли на це все постійно вказувати, то на широкі маси, які в релігії йшли за неясною, хоч і сильною потребою душі,

воно не могло залишитись без впливу. Дати та-
кий образ ролі церкви, життя й діяльності
духовенства, підкрепивши його ядерними прикладами,
висміяти тих, що такому духовенству вірять і за ним
ідуть, до того всього зробити з віри ознаку відсталості
й обскурантизму, духовенство поставити поза правом, а
вірних в положення систематично переслідуваних за ре-
лігійні переконання, при таких методах не треба конче
доказувати, що Бóга нема, щоб захистити віру людини;
при таких систематично практикованих способах треба
великої глибини віри і навіть жертвности, щоб людина
в релігійному відношенні не пішла по похилій площі. А
таких жертвно віруючих небагато бувас й там, де сум-
ління людини ніким не гвалтується. Небагато є й
таких, які б уміли відділити дві сфери божеську й люд-
ську: святість церкви, як установи божественного по-
рядку і людську недосконалість та гріховність. Не ба-
гато й таких, які б навіть проти своєї волі не засвоїли
ілюстрованих фактами понять і не залишилися з ними
й тоді, коли страшні умови насильства над людським
сумлінням проминули. Буде помилкою думати, що це
спустошення людської душі прийшло легко для однієї
й другої сторони. Від насильників воно вимагало дуже
багато енергії, праці й аусиль, а від тих, що були об'єк-
том насильства, багато терпінь і внутрішньої боротьби. По-
милкою буде також твердити, що людські душі ціл-
ковито спустошені, а особливо, коли мати на увазі ду-
шу українського народу з міцними основами морально-
го здоров'я, залежими в самій його природі та з його
нахилом до сприймання явищ духовного життя не по-
верхового, а основного і глибокого. Треба думати, що
в душі народу відбувалася страшна боротьба, що анти-
релігійна акція коштувала йому великих страждань і тер-
пінь, але що залежений від природи в душі людини по-
тяг до Бога не переможений і не буде переможений. Лю-
дина корилася силі й ховала глибоко в душі поганьблені
святощі. Ale життя має свої непереможні закони. Самоабереження вимагало бути оглядним. Та й святі
храми й святі вівтарі щораз більше замовкали, спусти-
шувалися, руйнувалися, перетворювалися на склади, кі-
на, музеї, клуби. Релігійні святощі ховалися глибше й
глибше. Протирелігійна акція шаліла, ганьба розпаношу-
валася, богоненависницька пропаганда й література, на-
повнювала збори, клуби, занечищувала повітря, немов
сміття, зірване буревієм. I як порох і сміття дістается

шавіть до герметично замкнених приміщень, так і це аити релігійне сміття проникало і до тих душ, які намагались охоронити себе від цього. Воно притрушуvalо глибоко заховані святощі, воно становило складові частини занечищеного повітря, яким людина змушена була дихати, щоб триматися на цьому і страшному і прекрасному світі, щоб жити і тішити себе надією на кращі часи, на перемогу правди над неправдою і добра над алом. Але порох щораз грубшою верствою покривав святощі людської душі.

Це все конче потрібно згадати, коли говорити про завдання українського священства під сьогоднішню пору.

Іх загально можна зформулювати в двох основних пунктах:

1. Піднести інститут священства, як пастирів стада Христового, на таку ідейну церковно – релігійну і християнську височінь, на якій би його не досягла ніяка антицерковна пропаганда та позбавити цю пропаганду можливості знаходити собі аргументацію в бутті й діяльності Церкви й її органів.

2. Очистити добре від природи з вродженим прагненням Бога українські душі від напашувань, які проти людської волі творилися при диханні занечищеним повітрям і прикрили собою глибоко заховані релігійні прагнення й релігійні святощі, нівечучи правильні церковно - релігійні поняття, та вдихнути в людські душі складники, необхідні для того, щоб глибоко захована іскра віри перетворилася на полум'я святого вогню діяльного релігійного християнського життя.

Проф. Ев. ЛЕБЕДЕВ.

До питання „Релігія і наука“

„Пізнання веде до кевіри,
а знання веде до віри“.
БЕКОН.

Атеїсти звичайно представляють справу так, що ніби релігія і наука не сполучені, і людині таким чином залишається вибрати або віру в Бога, або науку. Вони кажуть, що прийняття Бога основане на вірі, а не на знанні, а тому неагідне з науковою. Тільки мовляв знання лежить в основі науки, виключаючи з неї віру і навпаки, релігія спирається на вірі, а знання не тільки не веде до неї, а навіть вороже їй.

Чи так воно?

Цілком вірно, що в основі науки мусить лежати знання. Але чи виключена віра з науки? Апостол Павло означує віру, як упевненість в існуванні предметів невідомих і не бачених, настільки тверду, як ніби ми ці предмети бачили. Такої віри в науці не менше ніж в релігії, тільки називається вона інакше. Візьмім найдокладнішу з наук-математику. Відкрийте першу сторінку будь-якої геометрії, ви побачите слово „аксіома“. Перша з них говорить, що дві рівнобіжні лінії, ніде не сходяться, навіть в безкінечності. Чи це можна довести? Звичайно ні, хоч би вже й тому, що наш розум не може уявити собі безкінечність. Його безкінечність завжди матиме кінець. Таким чином аксіома ніщо інше, як твердження, яке мусить бути прийняте на віру. В фізиці майже всі важливі, основні питання викликані гіпотезами. В науці гіпотези необхідні й ніхто не виступав проти їх існування, тому, що їх прийняття дає можливість вияснити багато фізичних явищ або їх взаємовідношення. Але всі вони ніщо інше тільки припущення, які потрібують віри. Фізики мають діло з матерією. Але чи вони знають, що таке матерія? Сумнівно, тому, що за 50 років не менше трьох гіпотез про сутність матерії змінили одна одну, і кожна з них приймалась на віру. Наведених прикладів досить, щоб ствердити, що віра в

науці не виключена. Людський розум настільки обмежений, що про світ знає дуже небагато. Тільки люди з поверховними знаннями вважають, що в світі все ясне і ніяких питань нерішених і невирішальних нема. Людина часто подібна до комахи, яка, бачачи й спостерігаючи людську ступню, думала б, що знає не тільки ступню, а й цілу людину. Для такої комахи-людини світ простий і ясний та не має в собі нічого, чого не міг би знати її розум. Вона вважає світ таким, яким його приймає зором та іншими змислами. Для неї кольори існують реально, а не залежать від ступеня здібності предмета поглинати світ. Наскільки вона помилляється, свідчить приклад дальтоністів, які бачать кольори предметів іншими, як ми. Наша червона корова на зеленому полі видається дальтоністам, скажім, зеленою коровою на червоному полі. Органи людини дуже недосконалі і часто дуже обмежені в своїй можливості сприймання. Багато тварин перевищують в цьому людину. Кожан може сприймати звуки, яких ми не чуємо, коли бачать там, де людське око відмовляється щонебудь бачити, а засяг нюхового органу пса незрівняно ширший від нашого. Безперечно, що коли б людина мала ці якості тварин, Її світ був би вже іншим. Для „наївних реалістів“ назавжди залишиться незрозумілим вислів філософа: cogito, ergo sum. Тільки те, що людина може думати, дає їй певність, що вона існує. Серед багатьох вчених, які виступають в обороні Бога й релігії та пишуть про це, широко відоме ім'я А.Cressy Morrison, колишнього президента Нью-Йоркської Академії Наук.

Кожний новий промінь науки, каже Morrison все ясніше освітлює діло мудрого Творця. За 90 років від часу Дарвіна людство зробило великий поступ. Дух наукової покори й віри, оснований на знанні, наблизив людей до Бога. Непохитний математичний закон доказує, що всесвіт був задуманий і виконаний великим Творцем-Розумом. Припустім, що ми кладемо в кишеню 10 марок визначеніх кожна цифрою від 1 до 10, змішаемо їх і постараємося вийняти їх в послідовності від 1 до 10, кладучи кожну монету назад і змішуючи її з іншими. На підставі математичного закону ми знаємо, що правдоподібність витягнення першої монети означеної №-1, рівняється 1 до 10, можливість витягнути №-1 і №-2 під ряд, 1 до 100, а три підряд 1 до 1000 і т.д. Можливість витягнути їх всіх під ряд дійшла б до неймовірної цифри 1 до 10.000.000.

Для існування життя на землі необхідно так багато цілком певних умов, що не можна допустити, щоб їх існування залежало тільки від випадку. Земля обертається навколо своєї осі із швидкістю 1000 миль на годину. Якщо б вона оберталася із швидкістю ста миль на годину, то наші дні й ночі були б в 10 разів довші, і гаряче сонце за день спалило б всю нашу рослинність, а протягом ночі кожна ще жива рослина замерала б.

Сонце, джерело великого життя на землі, має на своїй поверхні температуру 12,000 ступенів за Фаренгейтом. Але наша земля як раз так віддалена від того „вічного вогню“, що він огріває її як раз стільки, скільки треба. Коли б сонце давало тепла на половину менше, ми б усі замерзли, а якщо б воно давало більше, то перетворилися б в обвуглені шматки м'яса. Пологіння землі під кутом 23 ступенів, дав нам наші пори року. Коли б похилення було інакше, пара з океану рушила б на північ і південь, нагромаджуючи цілі континенти льоду.

Коли б місяць був, скажім, тільки на тисячу миль далі від нас, наші океанські припливи були б такі величі, що наші континенти два рази на день перебували б під водою, а гори були б скоро підмиті. Якщо б земна кора була тільки на 10 футів товща, на землі не було б кисню, без якого неможливе ніяке життя. Коли б океани були тільки на декілька футів глибші, вуглекислота і кисень були б поглинуті, і ніяка рослинність не могла б існувати. Коли б наша атмосфера була трохи тонша, численні метеори, що безслідно згоряють тепер у просторі, мільйонами подали б щоденно на нашу землю, викликаючи всюди пожежі. З огляду на це і на основі інших численних прикладів нема підстави навіть в одній мільйоновій частині для припущення, що життя на нашій планеті є простою випадковістю. Життя на землі має таку повноту засобів виконання свого призначення, що виявлення в цьому всеохоплюючого Розуму поза всяким сумнівом. Що таке саме життя—ніхто не може зрозуміти. Воно не має ні ваги, ні вимірів, але йому дана надзвичайна сила; корінь, що росте, може зробити щілину в скелі. Життя перемогло воду, землю й повітря, панує над всім, змушує елементи міняти старі й творити нові комбінації. Життя-скульптор, що дас всьому форму. Воно-мистець, який оформлює кожний листок на деревах і оздоблює кожну квітку. Воно музикант, що навчив птахів співати свої пісні любові, а комах клика-

ти один одного музикою своїх численних звуків. Життя знаменитий хемік, що дає смак плодам і корінням, а трояндам запах. Вонозміняє воду і вугільну кислоту в цукор і дерево і цим процесом звільняє кисень, щоб тварини могли дихати. Подивітесь на майже невидиму краплю протоплязми, прозору, драглистою, але вже здібну до руху. Ця клітинка, ця прозора мутна крапелька містить в собі зерно життя і має здібність давати цю силу кожній живій істоті, великій або малій. В цій крапельці більше сили, ніж у нашій рослинності, тваринах, людях, бо всяке життя походить від неї. Природа не може сама творити життя. Обпалена сонцем скеля або море без солі не дали б необхідних умов. Хто ж вклав життя в живі створіння? Спостереження над ними показують, що добрий Творець дав кожній малій безпомічній істоті інстинкти, які її охороняють. Молодий лосось проводить роки в морі, а пізніше вертається в рідину річки і пливе в ту сторону, куди допливає від нога її, в якій він народився. Рід малих дрібнесенських рыбок зараз після народження ховається в баговиння, щоб великі риби не пойлі його. Що дає лососеві здібність орієнтації для повернення на місце народження? Коли ви перенесете його до чужого йому допливу, він зараз зрозуміє, що перебуває в невластивому місці, і борючись та наражаючись на небезпеку, буде доти пливати по головній річці, доки не повернеться туди, куди кличе його доля. Ще тяжче зрозуміти загадкову поведінку вугрів. Ці дивні істоти, досягши зрілого віку, відправляються з усіх рік і озер світа до бездонних глибин коло Бермудських островів. Європейські вугри мусять проробити для того небезпечну дорогу в тисячі миль через океан. Тут вони приводять на світ нащадків і помирають. Маленькі вугри без всяких видимих способів пізнання відправляються назад і знаходять свою дорогу не тільки в ту сторону, відкіля вийшли їх батьки, але і в ту річку, озеро, або став. Ні один американський вугор ніколи не був знайдений в європейських водах і навпаки. Зважаючи на його довгу дорогу через океан, природа навіть відсточила європейському вугрові на рік і більше період його зрілості, щоб вона була закінчена з його прибууттям до Бермудських островів.

Оса використовує цвіркуна. Вона робить дірочку і тне цвіркуна якраз в таке місце, щоб він не помер, але впав би в стан несвідомості і продовжував жити у вигляді, сказати б, консервованого м'яса. Тоді оса кладе

свої яєчка так, щоб її діти, вилупившись, могли гризти цвіркуна, не вбиваючи його. Від мертвого м'яса вони б загинули. Після цього мати відлітає і вмирає. Вона ніколи не побачить своїх нащадків. Вона це робить, очевидно, споконвіку, бо інакше осі не існували б. Таку загадкову процедуру годування своїх дітей не можна пояснити пристосуванням, вона вроджена.

Чоловік має щось більше ніж інстинкти, він володіє розумом, здібністю розумувати і робити висновки. Жадна тварина не дала ніколи доказів того, що вона здібна рахувати до десяти. Якщо інстинкт порівняти з однією нотою на флейті, прекрасною, але обмеженою, то людський мозок має в собі ноти для всіх інструментів цілої оркестри. Нема потреби цього доказувати. Людський розум дає нам право вважати, що коли ми те, що ми є, то тільки тому, що в нас є іскра Світового Розуму.

Основа всього живого виявляється в явиці, відомому нам, але яке ще не було відоме Дарвінові—в чуді клітини-генези. Вони такі невимовно малі, що як життєдайна основа в цілому світі, зібрани разом зайняли б простір не більший від наперстка. Але ці ультрамікроскопічні клітини і їх сопутники хромозоми перебувають в кожній живій клітині і становлять те, що дає характерні ознаки кожному чоловікові, тварині й рослинності. Наперсток — невелике приміщення для характерних ознак мільйонів людей, та все ж це факт не заперечний. Яким же чином мікроскопічні генези мають в собі всю спадковість численних предків і зберігають психічні якості кожного в такому малому просторі? Тут саме й починається еволюція в клітині, з одиниці, яка зберігає в собі генези. Як небагато мільйонів атомів аїбраних в ультрамікроскопічній генезі можуть абсолютно керувати всяким життям на землі, це і є прикладом глибокого Розуму і Провідіння, яке може походити тільки від Будуючого Вищого Розуму. Іншої гіпотези не може бути. Організованість природи заставляє нас признати, що тільки Безконечна Мудрість могла передбачити і підготувати пануючі в світі мудрі взаємовідносини. Небагато літ тому, австралійці, потребуючи живої огорожі, з цією метою посадили певний рід кактуса. Не маючи ворогів серед австралійських комах, цей кактус за короткий час виявив надзвичайну здібність швидко розростатися. Це привело до того, що рослина покрила собою площу, рівну Англії. Кактус виганяв мешканців з міст і сіл та руйнував сільські господарства. Шукаючи охорони від нього, енто-

мологи обшукали ввесь світ і знайшли, нарешті, комаху яка живе виключно на тому кактусі і не єсть нічого іншого. Вона також швидко розмножилася, не маючи ворогів в Австралії. Ця комаха швидко перемогла рослину і тепер кактусова небезпека минула. Залишилось його стільки, скільки потрібно для втримання кактуса в призначених йому межах. Така регуляція взаємовідносин у природі зустрічається часто. Чому, наприклад, такі плодовиті і численні створіння, як комахи—їх, здається, нараховується 300.000 родів—не оволоділи світом? Тому що в них нема легенів, як у тварини, а дихають вони рурками. Але, коли комаха росте то її рурки не ростуть, збільшуючись пропорційно до розміру тіла. Тому ніколи не було комах більших розмірів. Цей обмежений ріст рурок завжди утримував комах від збільшення в об'ємі. Коли б цього фізичного обмеження не було, людина не могла б існувати. Уявіть собі тільки жука розмірів лева!

Сам факт, що людина може сприймати ідею Бога, є вже доказом Його існування. Поняття про Бога повстало в людині, дякуючи його божественній здібності, якою тільки вона одна у всій природі володіє—уяві. Ця здібність дає людині, і тілки їй, можливість відкривати існування невидимих предметів. Перспективи, що дякуючи цьому, відкриті людині, безмежні. Дійсно, коли людська уява перетворюється в духовну реальність, то людина може з усією очевидністю бачити цілі і наміри цієї реальності, бо вона усвідомлює, що Бог існує всюди й у всьому, але більше всього він до наших сердьць. Бекон правильно сказав, що знання веде до віри. Тільки дуже поверхове знання, яке не прагне розв'язання загадок, що їх на кожному кроці зустрічає наукова, може обійтися без Бога—для вченого ж завжди будуть правильні слова Псаломопівця, який каже: „Небеса повідають славу Божу й про діла рук Його сповіщає небо“.

Ф. ВОЛИНСЬКИЙ

Острозька Академія, перша вища українська школа

Острог перед останньою світовою війною—це невелике місто на Волині, на самому кордоні Польщі з С.С.С.Р., над Горинню при допливі Вілії. Величний Собор у візантійському стилі з п'ятьма золотими банями, решти замку князів Острозьких і три давні оборонні вежі—це й всі свідки слави острозької давнини.

В другій половині ХVI в. коли Волинь вела перед між українськими землями та була національно-культурним їх осередком, Острог був славним містом на Україні.

Тут жив і діяв князь Константин Острозький.

Він був великим патріотом, оборонцем Православної Церкви, „світлом православ'я“, вірним сином Церкви і Народу.

Син знаменитого князя Константина Івановича Острозького, він на 24 р. життя був Володимирським старостою і маршалом Волинської землі, а від 1559 р.—Київським воєводою. Як великий магнат він перевищував своїм багатством самого польського короля, вважався одним з найбагатших людей в Європі, але не жалів матеріальних засобів на національно-культурні й церковно-релігійні справи. Його роля в обороні православної віри така велика, що без перебільшення можна сказати, що головним чином завдяки кн. Константинові Острозькому в кінці ХVI ст. врятована від загибелі Українська Православна Церква. З його ж ініціативи повстала в Острозі Академія, якій і присвячуємо ці рядки.

Князь Константин Острозький був одним із найвпливовіших людей в Річі Посполитій Польській.

У 1453 р. впав Царгород, а над грецьким і всіма південно-европейськими православними народами запанували турки. Зв'язки України з візантійською культурною сферою почали рватись. Україна входить у тісніші стосунки з Заходом, де широкою течією розливалися спочатку ренесанс, а пізніше й реформація. Впливи цих обох течій прийшли на Україну переважно з польської культурної сфери. Впливи ренесансу в Україні були не-

значені, бо вже в другій половині ХУІ ст. українські землі, особливо західні, охопив релігійний протестанський рух. Тому та друга половина ХУІ ст. в історії українського духовного життя була переломовим часом. Реформація принесла багато нових ідей, здійснення яких спричинилося до піднесення духової культури. Впливи реформації допровадили до певних змін у церковно—релігійних традиціях. Жива мова здобула собі більші права в церкві, появляється ціла низка перекладів Св. Письма на українську мову, в церкві вводять проповідь живою мовою, і цією ж мовою видаються окремі книжки. Відгомін реформації найсильніше відчувся на Волині. Реформаційний рух захоплював переважно нашу українську аристократію та інтелегенцію, визи міцніше трималися своєї віри й традицій.

Незабаром цей живий релігійний і культурно-національний рух, а особливо реформація, викликав протиакцію католицьких сил. Новозаснований католицький єзуїтський орден, що найбільш прислужився до відродження Римо-католицької Церкви, спочатку був розвинув акцію в обороні католицтва, а пізніше і на українських землях повів пляновий наступ на Православну Церкву, становище якої в ті часи було дуже невідрядне. Вона була придатним об'єктом для наступу сильного ворога. Не було ладу в церковному управлінні. Голосно говорилось про занепад нашої Церкви. Єзуїти, дуже добре організовані, зміло використали такий стан у нас на Україні. Маючи сильну підтримку з боку польського уряду, вони ревно й запопадливо взялися до праці. У Вільні вони заложили Академію, позасновували в багатьох містах України дуже добре школи, позакладали друкарні, до церков дали гарячих проповідників, при дворах багатьох наших родовитих фамілій мали своїх духовників. Українська молодь, не маючи де вчитись через брак своїх шкіл, ішла до католицьких шкіл, денационалізувалася, стаючи чужою нашій Церкві й Нації. Ряди нашої інтелігенції, а особливо аристократії, помітно зменшувались. Під перемагаючими впливами католицтва найвизначніші родовиті православні фамілії переходили до лона Римо-католицької Церкви. Православні зазнавали страшних утисків та знущань. Настало „время люте й плача достойне“. Велика небезпека почала загрожувати Православній Церкві. Але Бог милував. Нащасть знайшлися люди, що зрозуміли, що Церква повинна прийти до оздоровлення й оновлення, зрозуміли, що

настала вже пора вийти з пасивного стану і що досить уже приймати удари,—арозуміли, що прийшов час стати до рішучої боротьби з ворогом його ж таки новою збросю. Отже католицька акція викликала сильну релігійну й національну протиакцію. В усій Україні розпочинається живавий релігійний і культурно-національний рух і то з таким розмахом, якого, як каже проф. Грушевський, не знала наша попередня історія. Цей рух передусім був скерований на оборону своєї Церкви. „Руська“ віра православна стала ознакою національності; перестати бути православним значило перестати бути українцем. Церква стала центром українського національного життя. Коло неї об'єдналися свідоміші сили українського народу, коло неї згуртувалося багато визначних церковних і культурних робітників та діячів. Ще перед тим, як наші церковні братства, що складалися переважно в інтелігенції й міщанства й що від кінця XVI ст. несли на собі ввесь тягар боротьби за православну віру, справжніми меценатами української культури й оборонцями Православної Церкви були гетьман Хоткевич, князь Михайло Вишневецький. Але найпочесніше ім'я здобув князь Константин Острозький.

Єзуїтський орден мав замір посягнути й на особу кн. Константина. Єзуїти зацікавлені були в тому, щоб прихилити до Римо-католицької Церкви цього достойного мужа, що, до речі, живо цікавився справою об'єднання церков і домагався перепровадження реформ в Правосланій Церкві. Через те власне князеві Константинові присвятив відомий єзуїт Петро Скарга свій відомий трактат „О jednosci Kosciola“. Хоч цей трактат був присвячений православному достойникові-князеві, він за своїм змістом був ніби актом оскарження Православної Церкви й виразним зневаженням її. Тут злобно вказувалось на темноту й денаціоналізацію правосланного духовенства, на некультурність православного суспільства, як на результат „схізми“, себто віddлення Православної Церкви від Римо-Католицької, вказувалось і на те, що Православна Церква ніколи не може вийти з того стану, в якому вона перебуває, бо немає школ, і наука православна не може розвиватись і високо стояти, бо мова „русська“ до цього не надається. „Ніякої освіти й культури не може бути на Русі,—писав Скарга,—тому що за орган культури взято некультурну слов'янську мову“. Другий єзуїт Гербет, член Ярославської колегії, як і Скарга, з погордюю й почуттям вищості трактув

Україну й Православну Церкву—„Поки Бог жидів карав, говорить він, з ласки своєї додав їм пророків, тепер на них гнів Божий,—пророків не мають. Так от від греків, а з ними й від Руси Бог усе відібрав. Не мають ані пам'яті, щоб знати „Отче наш“, Вірую“. Дурною й нужденою називає він Україну. Зважаючи на це, за рецептом ревних визнавців католицької віри—єдиний рятунок для православних—де перехід на католицьку віру,—об'єднання Правосл. Церкви з Римо-католицькою. Заснована князем Константином в Острозі Академія була ніби відповіддю на всі напади ворогів Православія. Ця Академія в розумінні її фундатора мала стати заборолом православія. У передмові до Острозької Біблії, що про неї мова трохи далі, в уста князя Константина вкладаються такі слова: „Бачив я, як ворони та вовки з усіх боків нападають на Церкву Христову та без милосердя жеруть її,—жалість пройняла мене. Бож кого з благовірних та благорозумних не пройме жаль, коли він побачить убогість Церкви Христової, що ось хилиться впасті... Різні вороги й найрізніше лукавство оточили нас. І ніхто не може стати проти запеклости ворога через таку обмаль духовної зброї, якою є слово Боже“... Академія, як уже сказано, й мала причинитися до кування тієї духовної зброї, до несення вищої освіти.

В Україні до цих часів, до заснування Острозької Академії, були школи лише нижчого типу—парафіяльні та монастирські. Вони почали творитись як тільки світло християнської віри засяяло на Україні. Наші літописи згадують про першу школу вже за часів св. кн. Володимира. З історії відомо, що вже в найдавніші часи були в нас люди високої культури й інтелігенції, і вони своїми творами вписали золоті сторінки в історію нашого давнього письменства. Немало було високовченіх і в пізніші часи, але здобували вони свої знання не в школах, а приватно, через самоосвіту. Давні школи мали лише практичну ціль—готувати кандидатів на священство, а вчили в них переважно церковно-слов'янської мови та церковного уставу й співу. Життя, дух часу кінця ХІІІ ст. вимагали, як уже говорилося, чогось іншого, в першу чергу людей з високою освітою та культурою. Гасла національна освіта й наука стали найактуальнішими. Кн. Константин зреалізував ці гасла; заснована ним Академія була вже новою вищою школою.

Нема точних даних про час заснування Академії. На думку академіка Возняка, заложена вона не пізніше

1579 р. Сучасники називали її „Тримовним ліцеєм“, „Колегією“, „грецькою“ школою або „грецько-слов'янською“, „Атенами“, „Академією“. Назви ці свідчать про те, що острозьку школу вважали за вищу, звичайно в розумінні людей тих часів, і надавали їй великої ваги, як вищому науковому закладові. На жаль, не збереглися докладніші відомості про організацію Академії, її статут, програми, склад професорів-бакалярів та студентів. Можна судити про це лише за певними аналогіями й посередніми даними, беручи під увагу Статут Львівської Братської школи, що постала дещо пізніше Острозької, але безумовно за взірцем цієї останньої.

На студії до Академії з'їжджалися студенти з усієї України. Походили вони з різних станів: були тут сини козацької старшини, шляхти, міщанства. Усі мали однакові права і ніхто не мав жадних привileїв. У школі і в бурсі при ній була сурова дисципліна, бакалярі мали постійний догляд над спудеями. Багато уваги зверталося на церковно-релігійне виховання. Поза наукою спудеї захоплювалися „козацьким“ спортом, стріляли з лука, йшли на герць. Ки. Константин брав близько до серця справи Академії й опікувався нею, як своїм улюбленим дитям.

Назва „Тримовний Ліцей“ вказує на характер Академії. Основними предметами в ній були грецька, слов'янська й латинська мова. Академія народилася під грецьким впливом і всередині й назовні мала вона православно-грецький характер.

Розквіт науки на заході оживив у XVI ст. умовий рух також і в Греції. Сюди приїжджали учитись із західно-європейських країн, головно з Італії. В царгородській патріаршій школі XVI ст., як і в інших школах, головними предметами були граматика, риторика з поетикою, діялектика, філософія, астрономія й деякі відомості в фізиці та етиці. Через Грецію цей рух прийшов і на Україну. А що Україна в ці часи була в найтініших зв'язках із Західною Європою чи то на ґрунті польсько-литовської держави чи через учнів - українців, що від'їжджали на науку до західно-європейських країв, а найчастіше до Італії, — то на Україні виразно позначились і західно-європейські впливи. Ці два впливи, грецький і західно-європейський, по-мічаємо в розвитку нашого шкільництва й зокрема в Острозькій Академії. Коли в Академії були відповідні вчителі, вона наближалася до типу школи семи свобод-

них наук, що ділилися на *trivium* — граматика, риторика й діялектика й *quadrivium* — аритметика, геометрія, музика й астрономія. Про вільні науки в Острозькій Академії згадується в латинській поемі Пенкальського з 1600 р. Автор, говорячи про музи, звертається до Волині й закликає її тішитись бо „Острозький дім дас Тобі три-мовний ліцей. Прийми початки, може за ними піде щось більше: не погордуй вченими богинями, не відкидай муз, бо нема нічого славнішого від благородних мистецтв“. Острозька Академія була не лише учбовим закладом, вона разом з тим була чимсь подібним до теперішніх наукових інститутів, — була ніби Академією Наук. При цій гуртувалися найвидатніші тодішні українські вчені, що розробляли науку з усіх галузів знання. Захарія Копистенський в своїй „Палінодії“, перераховуючи заслуги кн. Константина, про цю колегію учених при княжому дво-рі говорить так: „Згromадилися тут промовці, одному Демостенові рівні, й інші різні філософи. Були й доктори, славні знавці слов'янської, грецької та латинської мови. Були тут і славні математики й астрономи... Церква та двір того княжати повні православних учителів євангельських і апостольських, повні богословів справжніх, котрі знають богословіє й праву віру від богословів Діонісія, Атанасія й інших багатьох і від соборів і від патріархів східніх.“

В Академії дуже високо стояла наука слов'янської мови. Вона тут розроблялась більш ґрунтовно й широко ніж за попередніх часів. Найкращим доказом цього є граматичні праці з слов'янської мови вихованця Академії Мелетія Смотрицького. Його граматика, що придбала йому таку велику славу, була перекладена майже на всі слов'янські мови. Її багато разів друкували в Москвщині, і вона там служила за основу філологічного знання до часів Ломоносова, що ззвав граматику Смотрицького „вратами ученості“. Під її впливом Ломоносов писав і свою граматику. До розроблення слов'янської мови підждали в Академії з усталеними вже на заході стилістичними методами й правилами сколастичної школи. Ілюстрацію до цього може слугувати — „Передмова“ до Острозької Біблії, „Лімент“ (плач) дому князів Острозьких, „Хронологія Римші“ й ін. Під сильним впливом науки слов'янської мови в Академії була надрукована у Вільні 1586 р. й „Перша граматика слов'янського Язика“.

Великого значення надавали в Академії навчанню

грецької та латинської мови, особливо грецької; це обумовлювалося характером школи. Багато греків у ті часи проживало в Острозі. „Не новина бувати грекам в Острозі“ — говорили тоді. Була там ціла грецька колонія, і одна вулиця звалася „грецькою“. Проте вчених греків було в Острозі небагато. Високоосвічені греки, досвідчені в тайнах богословія й філософської науки, з'являлися в Острозі рідко й ненадовго, як напр., Кирило Лукаріс — пізніше патріарх Олександрийський, протодиякон Никифор, делегат патр. Царгородського, учасник Берестейського Собору. Тому кн. Константин мусив шукати вчених греків у Греції та Італії. На кошти князя Академія висилала своїх учених на студії за кордон, як своїх стипендіятів. Таким стипендіятом був, напр. острозький архидиякон ієромонах Кипріян „Сущий от града Острога, муж во елінском діялекті іскусний, во єнетіх (Венеції), Пагаві (Падуї) любомудрствуючий, во св. горі Атонській поживший“.

Поза ученими греками професори Академії рекрутувались переважно з місцевого вченого духовенства й світської інтелігенції. Кн. Константин спеціально підбирає учених людей на священиків в Острозі й інших маєтностях. З острозьких священиків треба найперше згадати о. Дем'яна Наливайка, брата славнозвісного козацького ватажка. Дем'ян Наливайко був настоятелем Церкви св. Миколая, брав участь у берестейськім Соборі і в походах свого брата Северина. Він відомий, як перекладач творів Св. Отців, редактор кількох збірок-перекладів і автор церковних віршів. Він мабуть, був в Острозі священиком і автором трактату про „єдину віру“. До острозького кліру належав, як уже згадано, й ієромонах Кипріян, уродженець острозький, — людина високоосвічена, діяльний співробітник Академії.

Із світських учених, професорів Академії, відомі Герасим Смотрицький, Мотовило, Христофор, Філарет Бронський та ін. При дворі князя панувала релігійна толерантія, тому й серед учених, що належали до Академії, були визнавці різних конфесій: протестанти, уніяти, католики.

На чільне місце серед учених Академії вибивався безперечно Герасим Смотрицький, один із старших членів Острозької Академії перший ректор II „Wielki swego czasu w russkim narodzie maz“, як про нього з гордістю пізніше висловився його син Мелетій Смотрицький. Діяльність Герасима Смотрицького була многогранна; він

брав найактивнішу участь у виданні Острозької біблії, був автором „Передмови“ до цієї біблії, та багатьох писань і віршів. З його творів до наших часів дійшов, жаль, тільки „Ключ царствія небесного“, полемічний твір, в якому Смотрицький виявив неабиякий публістичний хист.

З-під пера учених наукової колегії при Академії, її професорів і учнів, вийшло й надруковано багато праць з різних галузів науки, особливо богословських і полемічних писань. Але найбільшу вартість з усього надзвичайно цінного дорібку Академії мала монументальна Острозька Біблія, що можна сказати, була вінцем багатої науково-літературної продукції Академії. Не тільки на Сході, але й у всьому слов'янському світі не було ще повної друкованої Біблії. А в ній відчувалася така потреба в бурхливі часи кінця XVI ст. На Православну Церкву нападали римо-католики, нападали й різні реформісти; доказуючи правильність своєї науки та посилаючись на Біблію. Перевірити неправдивість чи неправильність їх доказів православні українці не мали можливості, бо не мали повної Біблії. Князь Константий Острозький виявив зrozуміння ваги цієї справи, і з захопленням віддався, ій, не жаліючи на це коштів.

Десяток років тяжкої запопадливої гарячої праці— і в 1581 р. вийшла друком у світі Острозька Біблія. „Це —говорить др. Митр. Іларіон (Огієнко) — була величезна подія не тільки в історії української культури, але і в культурі загально-слов'янській, бож це була найперша кирилицею друкована Біблія. Нову книжку з захопленням вітав увесь слов'янський світ, і вона швидко поширилася не тільки серед українського народу, але й позаним“. Текст цієї біблії шанували католики й протестанти, бо вона була редагована за останніми вимогами богословської науки. У руках оборонців Правосл. Української Церкви, що на неї з усіх боків тоді піднялися, грізні хмари — вона була найміцнішою духовною зброя.

Небагато примірників надруковано цієї цінної Біблії, перед першою світовою війною залишилося вже тільки три примірники. Один примірник Біблії був ще в Острозькому Соборі в 1942 році.

З багатого дорібку Острозької Академії, крім Біблії, залишилося небагато: „Ключ царствія небесного“, кілька науково-богословських праць, віршів — і це все. На великий жаль, нічого не залишилось від самої Академії.

Найпишнішою квіткою процвітала вона ще на по-

чатку XVI ст. Князь Константин мав широкі пляни. Він хотів її так розбудувати, щоб на студії до неї могла приїжджати молодь з закордону. Доля не судила здійснитися цим проектам. Почав занепадати на силах старий князь, почала завмирати й Академія. На початках XVII ст. вона була перенесена до Дерманя, великого маєтку кн. Константина, недалеко Острога. В 1606 р. закрив очі кн. Константин. Ще три роки перед тим помер його син Олександер, що залишився вірним Православній Церкві. Януш, старший син кн. Константина, вже раніш перейшов на римо-католицьку віру. Всі острозькі маєтності й фундації перейшли в руки католиків. Внучка старого князя Анна Альоїза була вже ревною католичкою, цілком піддавши під вплив єзуїтів. Скорі в Острозі засновано єзуїтську колегію. По Острозькій Академії залишилися тільки свіtlі спомини. Про наслідки праці учених при Академії, про вагу її ролю її авторитет тогочасної „Перестороги“ так оповідає: „Православів наше почало сяяти, як сонце, люди вчені почали були показуватися в церкві Божій, учителі й духівниці церкви Божої та книги друковані почали множитися“...

Острозьку Академію високо ставили її сучасники, шанували її її пізніші покоління. Острозька Академія на тлі нашого культурно-національного й церковного релігійного життя останньої чверті XVI і початків XVII ст. — це епохальне явище, — це наші національні гордощі, наша перша вища школа. Вона здобула собі авторитет та славу у всьому слов'янському світі. Богословська літературно-наукова продукція високо піднесла престиж школи, а разом з тим і всього українського народу, що його кращі сини за таких невідрядних обставин спромоглися на таке велике діло. Академія відограла колосальну роль в житті нашого народу й Церкви, бо вона згуртувала кращі наукові сили, що повели вперед і рідну літературу й рідну культуру. Заслуги її в обороні Української Правосл. Церкви безмірні. З Академії вийшла пиця церковних діячів, учених богословів і великих патріотів, а між ними — гетьман Коняшевич-Сагайдачний. За взірцем Острозької Академії повстали інші школи на Україні — братська у Львові й Володимирі Волинському. Наша славна Києво-Могилянська

Колегія, пізніше перетворена в Академію, була молодою посестрою славетної Острозької Академії.

- *) Матеріали для статті взято з таких праць:
 - 1) „Українська загальна Енциклопедія“ т. III.
 - 2) М. Возняк „Історія української літератури“ т. II.
 - 3). М. Грушевський „Культурно-національний рух на Україні в ХІІ-ХІІІ в.“.
 - 4). Проф. Др. Дм. Чижевський „Історія Української літератури“.
 - 5). Богдан Лепкий „Наше письменство“.
 - 6). Філ. „Князь К. К. Остроазький“.

Лютер з католицького погляду

Ми живемо в центрі Західної Європи, живемо в безпосередньому оточенні католиків і протестантів і тому конфесіональні відміни й стосунки набувають для нас особливої ваги й особливого інтересу. Як дивляться католики на протестантизм і як протестанти ставляться до католицизму? У чому сенс конфесійних розходжень між цими двома найголовнішими віровизнаннями Західної Європи?

Це питання набуває ще більшого значення для нас в зв'язку з тим, що і в католицькій і в протестантській церквах за останній час, особливо після розрухів і зрушень, які принесла з собою друга світова війна (1939-1945) якнайживіше прокинулось прагнення до зближення церков. Чи можемо ми лишитися в стороні від цього руху? Чи не повинні ми бути в курсі документів, які з'являються як відповідь на пі духові потреби часу?

З цього погляду заслуговує на безперечну увагу книга відомого філософа, професора Йог. Гессена „Лютер з католицького погляду“, яка вийшла в Боні р. 1947 (с. 1-72). Автор проф. Й.Гессен стоїть на позиціях „кафолізму“, „вселенськості“, він прагне зближення церков і в своїй книзі, подаючи огляд католицької літератури за останнє півстоліття про М.Лютера, намагається не заострювати конфесійні противенства, які відокремлюють католицизм і протестантство, але намітити шляхи, щоб прокласти міст між віровизнаннями. „Якщо слушне твердження, яке висловлює К.Зельль, що „принцип протестантизму в своїй основі це є особа Мартина Лютера „Католицизм і протестантизм“, Ляйпциг, 1908, с.40, то головним завданням всіх соборницьких прагнень повинно бути зрозуміння Лютера. Це становитиме саме й шлях до „Una Sancta“ (с.7.). Свій огляд літератури Й. Гессен починає з згадки про книгу Гайнріха Деніфле „Лютер і Лютеранство“, яка вийшла 1904-09 рр. в Майнці. Ця книга була різко склерована проти Лютера й лютеранства. Автор висловував формулу негативної оцінки Лютера з морального погляду:— „Лютер був погана людина. Реформа-

ція в своїй основі виникла з аномальності.“—Повторюючи це, він проголошує: „Лютере, в тобі немає нічого Божого!“ Г.Деніфле розглядає Лютера, „як звичайного або, якщо хочете, надзвичайного руїнника, революціонера, що пройшов, як демон, через свою добу й безоглядно скинув на землю все, що тисячоліття перед ним було вшановувано; як спокусника... фальшивого пророка“ і т.д. Деніфле, що належав до ордену домініканців, в своїй книзі повстав проти надмірного Лютерового культу, коли не спинялися перед ним, щоб говорити про „*sancus und divisor Lutherus*“ (с.10).

У відміну від Г.Деніфле єзуїт Гартман Грізер в своєму тритомовому творі „Лютер“ (З вид. 1944-45р.) розглядав Лютера не як морально погану, але як душевно хвору людину. З ґрунту моральної оцінки особи Лютера дослідник переходить на ґрунт психологічно-патологічний. Новіший католицький дослідник „Реформації в Німеччині“ (1941 р.) Йоз. Лорту з приводу цієї спроби патологічно пояснити появу Лютера визначав: „Фактом однак лишається, що Лютер в своїй науковій, пастирській і адміністративній роботі виявив таку надмірність якнайважливішої діяльності, що він поставив своє душевне здоров'я під доказ, який повинен бути названим надзвичайним“ (1.с.434). Йог. Гессен приєднується до цього погляду. Вказівки на патологічні риси („У якого генія, запи- тує Гессен, ми іх не знайдемо“?) не дав ключа до пізнання найбільших глибин істоти Лютера (с.12).

Поворот до позитивної оцінки німецького Реформатора всередині католицького дослідження Лютера накреслив в статті ре'генсбурзького соборного Декана Фр. Кіфля, опублікованій з приводу ювілею Реформації в католицькому журналі „Гохлянд“. Уже назва статті вказує на позитивне настановлення автора: „Релігійна душа Мартина Лютера як коріння нового філософського образу“. Без всяких застережень автор каже про „релігійну душу“ Лютера. Він підкреслює, що його вихідний пункт є релігійний і що релігійний інтерес є для нього вирішальний. Кіфль не спиняється перед тим, щоб означити Лютера як „могутнє знаряддя Провидіння“. Лютер викликав духовний рух, який потряс століття, і Провидіння через нього очистило Церкву в її внутрішній святості од спокусливих принад культури Ренесансу й через ці гіркі ліки запалило нове молоде життя в цілому католицизму“. Спробу пояснити Реформацію, виключивши або цілком одсуниувши релігійні мотиви,

Кіфль вважає за спробу з негідними засобами, наслідок просякнення в релігійну ділянку марксистської історичної методи, яка одсовує релігійний момент на задній плян (с. 13).

Згаданий уже вище історик церкви Йоз. Лорту в своєму двотомовому творі „Реформація в Німеччині“ (1941) так само твердить про Лютера, що він був релігійною людиною, Homo religiosus, при чому не в загально-релігійному сенсі, а як „сповідник theologias crucis, евангеліст розп'ятого Ісуса Христа й Його релігії спасіння“ (с. 383). За Лортцем, вину за релігійний розклад несе на собі католицька церква. „Передреформаційне становище церкви й особливо настанова вищого кліру з папською курією включно, а також і частини теології були такі, що вимагали й полегшували критику з боку християнського сумління. Така критика була небхідна історично“. На доказ цього твердження, він вказує на великий обсяг найгострішої критики в передреформаційний час і протягом Реформації і саме з усіх церковних кіл, навіть найбільш ортодоксальних, „Особлива провіна з католицького боку полягає в тому, що насамперед на початку Реформації властиво релігійна настанова евангелізму не була прийнята досить серйозно“. Так твердить Йоз. Лорту, і Йоз. Гессен з того приводу зауважує: „Стверджуючи істотну співпровину католицької Церкви в релігійному розколі, Лорту іде за стопами кардинала Ньюмена, який сказав:“ „Ми всі несемо на собі провину, як ті, що покинули Церкву, так і ті що лишилися в даній Церкві, і всі разом потребуємо повернення“ (с. 15-16.)

В своїй оцінці Лютера Йоз. Лорту висовує тезу: „Люттер в своєму корінні насталовлений суб'єктивістично“ (1.с.162). „Ця формула, зауважує Йог. Гессен, лежить поза сумнівом в зовсім іншій площині ніж ставлення й оцінки Лютера у його попередників. За ключ до істоти Лютера вона бере не аморальні або патологічні риси його особи, але риси його духової структури. Але це не задовольняє“ (с.16). На думку дослідника „спроба Лортца арозуміти Лютера з його суб'єктивістичних духових настанов означає границю, до якої дійшло найновіше тлумачення феномена Лютера“ (с. 17). Йог. Гессен воліє йти далі: „Це так само ще не той погляд на Лютера, який без застережень можна було б назвати католицьким“ (с.17). І Йоган Гессен робить спробу розвинути такий погляд на Лютера, який би з одного боку вис-

ловив релігійно-католицьку точку погляду на Лютера, а з другого, дав би змогу прокласти ґрунт для порозуміння між протестантизмом і католицизмом.

„Лютер був реформатор, тобто літерально репропективіст (Rückbildung), відтворювач. Те, що він хотів відновити, це був чистий євангелізм, від якого, на його думку, Церква відступила“ (с.18). „Він знов хотів поставити в центрі живий сердечний пункт. Усьому зовнішньому й всякому загрубінню, всякому спрощенню й викривленню релігії оголошує він боротьбу“ (с.19). Йог. Гессен цілком поділяє думку, що католицька Церква за часів Лютера потребувала реформи. „У цьому, — зауважує він, — не може бути сумніву. Периферійні речі були надто поставлені в центр християнського життя (згадаймо „відпусти“)... Цей відхід од Євангелії висунув Лютера“ (с. 19).

Те, що Лютер звернувся до Євангелії, Йоі Гессен пояснює психологічними причинами: з одного боку, Лютер був повний свідомості своєї грішності („Я перед Богом грішник а неспокійним сумлінням“), а з другого, він вірив у милість Божу. Лютер спирається при цьому на текст Послання св. ап. Павла до Римлян: „Ми вважаємо, що людина виправдовується вірою без діл закону“ (3. 48). „Це вчення про виправдання вірою є нішо інше як вираз для основного релігійного переживання реформатора“ (с.22). Шізне середньовічний католицизм з його побожністю, побудованою на законі, давав плідний ґрунт для розвитку цієї тенденції одкинути „закон“ і противставити „законові“ „віру“,

Чи значить це, що Мартин Лютер хотів перенести сенс релігії й релігійного з „об'єктивного“ в сферу „суб'єктивного“. Йог. Гессен намагається захистити Лютера од закидів в суб'єктивізмі. „Основне переживання Лютера є лише за формою суб'єктивне (як переживання суб'єкта), за змістом воно, навпаки, є таке об'єктивне, як тільки можливо. Нішо так не суперечить внутрішній духовій структурі реформатора як модерний суб'єктивізм, який робить людину мірою всіх речей“, (с. 23-4). Такого погляду на Лютера тримається відомий теолог Ад. Гарнак, так само вважає Є. Трельч: індивідуалізм Реформації в жаднім разі не „безумовна релігійна автономія“. „Лютер не радикальний індивідуаліст, що спирається на переконання особистого сумління, як його характеризують модерністи, бажаючи сказати про нього щось добре“.

Заперечуючи обвинувачення Лютера в суб'єктивізмі й індивідуалізмі, проф. Й. Гессен спиняється на ставленні М. Лютера до догми, до „діл“ тайнств і Церкви. На думку автора, „основне переживання Лютера не означає жадного розриву з догою... Для Лютера справа була не стільки в оновленні теології, скільки в оновленні побожності“ (с. 25). За своїм світоглядом Лютер ще глибоко стояв на ґрунті Середньовіччя. „Він не зрікся основ світоглядового мислення середніх віків, що спиралося на визнання чудес, авторитету Церкви... Його образ світу цілком середньовічний. Він проклинає модерний дух, Коперніка, Себастіяна, Франка, Еразма“ (Трельч). І. Е. Трельч висуває своєрідне визначення Лютера, як „безмежно консервативного революціонера“.

Найбільше застережень викликало заявлення Лютера до діл. Лютер як про це вже була мова вище, посилаючись на текст з ап. Павла, намагався довести, що формула „*Sola fides*“ виключає визнання потреби діл для спасіння: спасіння залежить не від діл, але від віри. „Однак — зауважує Йог. Гессен, — цим зовсім не сказано, що діла в житті християнина не грають або не повинні грати ніякої ролі. Навпаки, це значить, що вони є необхідний плід віри“ (с. 26). „В очах Лютера має ціну лише та віра, яка породжує добре діла. Саме вони становлять собою критерій серйозності й справжності віри“ (с.26-27).

З католицького боку Лютерові закидувано те, що він розмежовував і протиставляв релігію й мораль (порівняй, приміром: Мавсбах, „Католицька мораль і її противники“, Кельн, 1913, с. 163), але на думку Й. Гессена тут має більшу слушність погляд, який висловив А. Гарнак: „Лютер ніколи не думав про віру, яка разом з тим не була б *regeneratio vivificatio* і тим самим *bonum opus*: але з другого боку в усьому сумніві, в усій непевності й одчаї рятуете не думки про віру, як *regeneratio*, але тільки віра, що є лише вірою (*nie nisi fides est*)“ (с. 815). (С. 27). І в цьому зв'язку, коментуючи поставлене питання з приводу Лютерового вчення про спасіння вірою, Йог. Гессен зазначає: „Реформаторську теологію з правом названо коментарем до „*Deus solus*“. Висуваючи тезу про *Deus solus*, теологія Реформації хоче цілковито виключити людський чинник в справі спасіння (віправдання). Спасіння де чиста справа Божа, над якою стоїть *sola gratia*. Цього не було б, якщо б окрім

Божої кавзальності, брала участь при виправданні так само власна кавзальність людини. (с. 27-8).

Так ми підійшли до питання про Лютерову антропологію, в основі якої лежить учення про спадковий гріх. Провідна думка, висловлена Лютером в його творі „*De servo arbitrio*”, сходить до твердження, що людина через спадковий гріх втратила свободу волі. Теза Еразма „*de libero arbitrio*” Лютер протиставляв свою антиетичну думку „*de servo arbitrio*” з посиленням на твердження бл. Августини про „приборкану волю”. Тут думки дослідників грунтово розійшлися, тоді як одні тримаються думки, що Лютер, не зважаючи на своє вчення про несвободу волі, все ж таки стверджує свободу волі (Б. Голь), інші, як приміром Й. Мавсбах, вважають, що Лютер розглядав волю, як несвободну в своїй історії (с. 28).

З свого боку Йог. Гессен твердить, що 1) „Лютерове вчення про несвободу волі не має нічого спільногоЗ філософським детермінізмом” (с. 29); „Лютер одкідав свободу не в психологічному, але в етичному сенсі” (с. 30). Автор докладно спирається на з'ясуванні поглядів Лютера на свободу волі й присвячує їм кілька сторінок своєї праці. На жаль, брак місця не дав нам можливості вісвітлити цю сторону дискусії докладніше.

Третій, заключний розділ книги присвячено темі: „Зрозуміння Лютера як шлях до „*Una sancta*.“ Автор підsumовує. Він говорить про полярність, про протилежність двох прагнень до експансії й до концентрації. В середньовічному католицизмі діяв стимул до експансії! Реформаційний рух був рух до концентрації, прояв могутнього прагнення до чистоти варгостей в релігійній сфері. Саме в цьому аспекті Реформація й становить собою не випадкове, але внутрішньо необхідне діяння (с. 40).

Але висуваючи подібне твердження, автор застежує проти того, щоб абсолютизувати особу й погляди Лютера. Разом з Фр. Гайлером, Йог. Гессен вважає, що Евангелізм Лютерів не тотожний з евангелізмом Нового Заповіту. „Лютерова реформа була спрошенням, але не тільки прощенням католицького християнства, а так само й спрошенням новозаповітного евангелізму“ (с. 42-3). „Тому, що Лютер абсолютизував це спрошення християнство, тому, що він одкинув і поборював всі інші форми християнської віри й життя, які супиречили його „чистій“ Евангелії, тому, що він втратив погляд

на універсальність і повноту Божого об'явлення, саме через це він і зробився „єретиком“ (Гайлер) (с. 43).

Йог. Гессен вважає, що „оцінка реформації, як релятивного явища, визнання меж в особі й справі Лютеровій означає звільнення від того бар'єру, який стояв на перешкоді до взаємозрозуміння обох Церков щодо німецького реформатора“ (с.43). І той факт, що „католицькі дослідники все більше й більше вважають значення Лютера й справді позитивні вартості, які вони в нього знаходять“ це й дав підставу Гессенові, разом з А. Мартином, говорити про „початок взаємного зближення в розумінні релігійного феномена Лютера“ і, разом з Й. Лортцем, говорити про „втворення спільногляду“ (с.44).

Це однак зовсім не значить, що Й. Гессен обминає ті істотні моменти, які відрізняють обидві Церкви (вчення про спадковий гріх, про imputatio, про sola-fides, Лютерове заперечення літургічної жертви, чернецтва й аскези, папства), він докладно розглядає й висвітлює їх, присвячуючи значну частину своєї книги цим важливим і істотним питанням (с. 49-66). Помилки Лютера лишаються помилками й відхід од догматів і канонів—відходом і порушенням. Це цілком ясно для автора, хоч він чомусь і обминає такий вирішальний момент як, приміром, заперечення у Лютера св. Переказу (предання), ваги й авторитету св. Отців і Учителів Церкви.

Йог. Гессен говорить про релятивізм протестантизму, але обминає історизм цього релятивізму; історичний характер протестантизму він не розглядає. Реформацію як етап в історії Нового часу, і тому у нього лишаються неосвітленими історичні коріння протестантизму. Він згадує про „великі світоглядові протилежності, як вони виступили в історії філософії“ (с.48), але говорить виключно про протилежність католицизму й протестантизму позитивізмові, матеріалізмові й натуралізмові і нічого не говорить про те, що в „історично-філософському“ аспекті Реформація 16 ст. була протиставленням католицизму середніх віків.

Релігійне виховання сучасної молоді

Страшна воєнна хуртовина, що ми пережили, з її насильствами, ненавистю, жадобою помсти і панування, сильно притупила шляхетні почуття людини, яка по-за особистими життєвими вигодами нічого більше не хоче тепер знати.

Ця завірюха духовно покалічила і наших дітей. Ті з них, що жили в межах советської держави, в дитячому віці не зазнали ані радості, ані щастя, минуле їх пройняте жахом і болем, нуждою й знущанням, часом скроплене мученицькою кров'ю їх батьків. Інші знов були відірвані силоміць від своїх родин і вивезені на тяжку примусову працю до жорстокого завойовника, де терпіли недостачу у всьому і зневагу до себе, як до людини. Тяжкі переживання й спомини про них родять в їх душах ненависть і жадобу помсти.

І коли глянемо на них одвертими очима, то жаль і страх стискає серце за їх майбутнє. Не вважаючи на тяжке минуле, вони самозакохані й певні себе, горді й зарозумілі, та вважають себе у всьому досконалими. Вони не хотуть учитись, бо здається ім, що все знають. Вони мають необмежене довір'я до власних сил та глувують з переконань і принципів старших, хоч самі ще не мали часу ані набратися досвіду, ані придбати заслуг, не мали й нагоди виявити свою здатність і зділість в тяжких умовах життя.

Цими своїми словами я не хочу підводити під одну мірку всю нашу молодь, бо є велика частина і морально здоровової та релігійно й національно свідомої молоді.

Пошукаймо ж тепер причини згаданих хиб молодого покоління.

В природі можна завважити велику подібність між рослинами і людьми. Найкраща і найважливіша частина рослини, — це її квіт. Діти, юнацтво — це квіти народу.

Коли квітка не розвивається, то рослина не може видати овочу. Коли діти й юнацтво не мають потрібних умов для формування доброго характеру, який належить виховати за вказівками науки Христової, то неми-

**інче загине й народ, що не дбав про свій доріст, свій
цвіт.**

В природі розвиток квітів залежить передусім від матері рослини, а також від повітря, землі, води, інших рослин, тощо. Всі ці чинники тісно між собою пов'язані, і коли один з них не виконує своєї функції, то й природа не осягне своєї цілі, себто — рослина не дасть овоchu. Як в природі існують різні чинники, що впливають на найвищу функцію рослини, так і в народі існують сили, що від них залежить розвиток людини, навіть саме її існування, — де родина, громада, школа, різні організації, виховні інституції та духовний провід. Коли одна з них не виконає свого завдання, тоді неможливе й нормальнє виховання віруючого, свідомого свого покликання, здорового, характерного покоління, і народ той буде приречений на загибель.

Бажання кожного українського патріота бачити ваш цвіт — юнацтво в найкращому розвиткові. Переддумовою такого розвитку є віра наших батьків, як основа духового здоров'я, джерело моралі й християнського світогляду. Тому особливу увагу ми повинні звернути на цей бік виховання наших дітей і юнацтва, бо їх вся наша культура, ввесь наш побут і суспільний устрій творився на засадах християнських. На них же зростали й наші державні ідеї. Вікова боротьба за національну правду була одночасно й боротьбою за правду Христову, а наші князі й гетьмані йшли в бій „за волю й віру православну“.

Визначний історик Православної Церкви професор Білнов колись висловився так: „Коли поневолений народ зберігає свою батьківську віру, свою мову, свою культуру і міцно їх тримається, то він в своїх руках тримає ключ від своєї в'язниці; ключами тими він зможе відкрити двері в'язниці і вийти на волю. Загубивши свою віру, мову, культуру — він позбавляється ключів до визволення і завжди буде невільником“.

Як я згадав, розвиток молодого покоління залежить від таких чинників, як родина, громада, школа, Церква, організації молоді тощо.

Серед них одним з найповажніших є родина, бо в цій клітині відбувається найвідповідальніший період духового формування. Батьки відповідають перед Богом і перед Батьківчиною за те, чи вони дали дітям перші поняття про Бога, про Матір Божу, Святих, Церкву,

церковні традиції, чи навчили молитись, чи навчили розрізняти добро від зла—ще доки надіслали їх до школи.

Ніщо не звільняє їх від цього обов'язку, наложено-го на них Самим Богом.

Св. Апостол Павло у своєму пастирському листі до єфесян (6, 4) про дітей каже: „ви батьки... виховуйте їх в освіті й остереженні Божому“. Отже, як бачимо, є виразне апостольське доручення батькам про необхід-ність навчання й виховання дітей в дусі Христової на-уки (Єф. 6, 1) 4.

Слова Спасителя „Ви сіль землі. Коли сіль вивітріє, то чим насолити її? (Мт. 5, 13) в певному розумінні можна віднести і до батьків, і до вчителів, і до провід-ників різних організацій, які виховують дітей і молодь. Бо ніколи ніхто не виховає в любові до Бога, до близ-нього, до Батьківщини доручених йому вихованців, якщо не дасть прикладу своїм власним життям. Надаремно буде говорити про чесноти й обов'язки, коли сам не бу-де їх виконувати, бо, як каже мудре українське при-

Українська правосл. Церква Свв. Петра й Павла
в Берхтесгадені.

слів'я, „Слова відлітають, а приклади притягають“. Теоретичні виклади, хоч би й які досконалі, не матимуть того впливу, який має живий приклад вихователя. У вихователя без Бога і виховання буде безбожне. Вихователь подібний до скрипаля. Чудова техніка гри і глибоке знання гармонії тонів не дадуть належного ефекту, якщо мелодія не виходить з душі і серця мистця.

„Люби й роба“—каже інше українське прислів'я собго люби Бога, ближнього, високі людські чесноти, то й вихованці твої будуть релігійними, чесними.

Дуже важливим чинником у вихованні дітей і молоді є оточення в якому перебуває та молодь. Різні хроботворчі мікроби, що наповнюють духову атмосферу, з'являються під впливом бульварної літератури, різних данцінгів, а іноді кіна і театри, нищать здоровий духовний організм не тільки молоді, а й старших, а коли додамо до цього живу вдачу молоді, її важливість та організовану пропаганду різних чинників, то будемо мати приблизний образ тих труднощів, серед яких вихователі мусить працювати.

Але всі ці труднощі, на першай погляд такі тяжкі,—є ніщо, коли буде добра воля і глибоке християнське переконання, що Всемогутній Творець дав батькам і вихователям обов'язок провадити дитину по тому життєвому шляху, в кінці якого стоїть Господь і що вихователі повинні завжди звертатися до нього за допомогою в цій тяжкій і відповідальній праці.

Треба тільки при праці над вихованням молоді мати на увазі і роз'яснювати та поборювати як в собі, так і в вихованцях ті, виразно зазначені в Слові Божому і науці церковній гріхи, (Рим. 1, 29—32) які, під впливом щідшептів алоого духа, люди часто вважають за чесноти, йдучи, ніби за поступом і відкидаючи як пережиток, християнське розуміння їх, так про гордість кажуть, що це шляхетність, марнотратство звуть, щедрістю скупість—ощадністю лінівство — відпочинком; ріжні непристойні розваги—веселістю; розпусту—любов'ю; помсту—захистом свого я; підлабузницво—пошаною; дике супружество—вільною любов'ю і т. ін.

Виховання треба починати з родинного життя, де всі домашні повинні подавати підростаючій дитині як найкращі, якнайшляхетніші взірці взаємовідносин поміж собою. Підростаюча дитина повинна бачити, як треба виявляти любов до Бога в молитві, і в виконанні заповідей та правил церковних.

Педагогіка каже, що дитина в перших роках свого життя більше навчається, ніж потім за ціле життя, і тому велику помилку роблять ті батьки, які вважають, що дітей треба починати вчити молитись та давати їм науку віри тільки тоді, як вони підростуть.

На 7-му, або 8-му році життя дитина йде до школи, де їй подають теоретичні знання з різних ділянок, а законо-вчитель — з науки релігії. Тут, у школі все повинно нагадувати учнів про Бога та про чесноти християнські, починаючи від образів на стінах та кінчаючи на змісті кожної читанки. Тут поруч із знанням, треба практично прищеплювати учням вміння відрізняти добро від зла, роз'яснюючи яке велике нещастя приносить людству зло і яке позитивне значення має добро. Treba podati uchnevі, і то na історичних і життєвих прикладах, що: 1) зло характеризують такі від'ємні риси, як егоїзм, насильство та поневолення людей людиною (що є наслідком егоїзму), несправедливість, ошуканство, облудне запаморочення людської свідомості, лицемірне маскування, хитро сплетене політиканство та інші, і що засвоєння людиною таких рис приносить шкоду окремим особам, суспільству, народам і всьому людству та протирічить зasadам Христової науки; і 2) що добро характеризують такі позитивні риси, як щовага до людини, непорушування природних прав та інтересів окремих осіб, а також визнання і вдійснення рівного права на існування та вільного, незалежного, в межах установленого закону, порядкування життям всіх людей і народів; справедливість, доброчинність, правда, щирість, відверті, чесні, справедливі дії завжди і всюди, починаючи від самого себе. Релігійне виховання в школі повинно бути основане також на тісній співпраці з батьками дітей, щоб не було розбіжностей в праці.

Вже перебуваючи в школі, а потім і по закінченні її, учень вступає до різних організацій — спортивих, пластових, суспільних тощо. Провідники цих організацій повинні теж нести відповідальність за належне, на християнській науці основане виховання своїх членів, і продовжувати розвивати в юнацьких душах вже заложені основи християнських якостей і людських чеснот.

Найважнішим чинником у формуванні людської душі є Церква з її духовним проводом.

Кожний пастир в дорученому йому стаді, себто священик в парафії, повинен докладно познайомитись з особистим життям своїх парафіян, пізнати характер,

нахили, бажання і потреби кожного свого парафіянина, як старшого, так і молодшого, щоб відповідно до цього мати можливість викорчувувати з їх душ те, що шкодить християнському світогляду.

Це справа не легка. Вона потребує багато часу, терпеливості і поважної підготовки, але священик, як духовний батько своїх вірних, що перед Богом несе відповідальність за доручену йому паству, не має права цього легковажити і повинен прикласти всіх зусиль, щоб цей перший етап у своїх відносинах з вірними якнайстараніше виконати.

Це не значить, що священик мусить негайно з якнайбільшим поспіхом це зробити. Навпаки, ця відповідальна пастирська праця повинна бути розложена на довший час, але виконуватись щодня, систематично. Це дасть священикові матеріал і для щоденної науки, якою буде вносити в життя парафіян Божий дар, і який буде і в собі розгрівати згідно з наукою Св. Апостола Павла до Тимофія (І Тим. 1, 6).

Поруч з цією працею серед парафіян, священик повинен особливу увагу присвятити релігійно-морально-му вихованню молоді. Для цього не сміс ніколи занедбувати Служб Божих і наших прадавніх церковно-релігійних традицій. Служби Божі повинні відправлятись якнайурочистіше з участю церковного хору, до якого треба якнайбільше притягнути молоді, а богослужіння відправляти не тільки в свята та в неділі рано, а обов'язково і в неділю ввечорі, а то й на передодні неділь та свят. У великий піст першого і останнього тижня Богослужіння повинні відправлятись щоденно, а в інші тижні — в середу, п'ятницю і суботу. За кожним Богослужінням обов'язково мусить бути виголошене повчальне слово, або проведена катехизація. В науках церковних треба завжди мати на увазі молодь, її духові потреби, її психічний стан, релігійно-освітній рівень тощо.

Храм Божий повинен мати, якнайестетичніший як зовнішній так і внутрішній вигляд. Народ наш любить храм Божий, любить його й прикрашувати, не шкодуючи для цього ані часу, ані матеріальних засобів, треба тільки захотити до цього парафіян і особливо молодь.

Братства й сестрицтва становлять дуже добру і дуже потрібну для священика силу в релігійно-моральному вихованні людей, тому й необхідно, щоб в кожній парафії такі братства і сестрицтва існували з окремими секціями для молоді.

Не повинен священик без свого догляду залишати й різних організацій, коли вони існують в його парафії, перемагаючи всякі труднощі, мати вплив на релігійно-моральне виховання їх членів, а особливо молоді.

Не раз доводилося чути, і навіть в нашій пресі читати, що в занепаді релігійно-морального життя серед молоді винне духовенство.

Не хочу заперечувати його вини, але мушу признати, що не тільки на нього вона падає. Довелося мені з таким закидом зустрінутись з боку одної поважної в нашому громадському житті особи, але на жаль то було тільки зауваження „сучка в оці брата”, бо ані сама особа, ані її діти майже ніколи і до церкви не приходять, в службовому кабінеті тієї особи є різні оздоби на стінах, але бракує і найменшого святого образка. І коли я пригадав їй про це, не знайшла вона слів для свого віправдання.

Приведу ще один сумний приклад: в одному з наших тaborів референт культурно-освітнього відділу приходить до мене в середу на страсному тижні й запрошує на відкриття клубу, де будуть привітання й різні розваги. Коли я став умовляти й роз'яснювати що цього не можна робити у святі страсні дні, то дістав таку відповідь: „Ми вже підготовили все, розіслали запрошення і не можемо відкласти“, і тільки тоді, як у цю справу на мое прохання вмішався комендант табору, відкриття клубу було відкладене. За це я одержав епітет „ханжа“.

Не буду казати, які наслідки мали ці розмови, а згадую їх тільки для того, щоб зафіксувати помилку, яка панує серед громадянства, ніби за релігійно-моральне виховання відповідальність несе тільки духовенство. Так. Духовенство має святым своїм обов'язком завжди і всюди дбати про релігійно-моральне виховання людей, але саме духовенство не скоро доб'ється позитивних наслідків своєї праці, якщо громадянство буде байдуже, або й вороже ставитись до неї.

І тому громадянство, особливо на провідних становищах, повинно допомагати в цьому.

Батьківщина наша потребує тільки рішучих, глибокоморальних, добрих, чесних, характерних громадян, бо тільки такі громадяни спричиняються до розвитку в народі позитивних рис, побудованих на засаді Христової науки і християнської моралі. Протилежні християнським засадам тенденції й елементи—де гнилізна, що затроює здоровий організм народу і веде його до занепаду.

Нехай же наша українська молодь буде справді цвітом, і радістю, і скарбом, як в очах Божих, так і в очах свого народу, а таким скарбом вона буде лише тоді, коли одержуватиме від батьків, шкіл, організацій, преси, літератури і церкви старанне християнське виховання.

Христос-Пастиреначальник і Учитель всіх учителів любив дітей, благословляв їх і ставив за приклад для старших, кажучи: „Істино кажу вам: хто не прийме Царства Божого як дитина, той не ввійде в нього“ (Мрк. 10, 15-16.).

Нехай же наші любі діточки; наша дорога молодь православна українська виховується так, щоб по слову Христа Спасителя дійсно була в своїй чистоті прикладом і для нас старших. Тоді вона стане й тією „сподіванкою єдиною“, про яку каже М. Сгарицький, джерелом того морального здоров'я, без якого не можна сподіватись і здійснення найвищого ідеалу українського народу — воскресіння України для світлого творчого християнського державного життя.

ЗАКЛИК!

На еміграції маємо єдину Українську духовну школу — БОГОСЛОВСЬКУ АКАДЕМІЮ УАПЦеркви в Мюнхені. В ній студіюють і виховуються майбутні високоосвічені, релігійні та національно-свідомі пастирі нашої Церкви.

Підтримуймо БОГОСЛОВСЬКУ АКАДЕМІЮ всіма можливими засобами: грошевими пожертвами, богословськими й церковно — богослужбовими книжками. Потрібні для Академії також церковний одяг та інші церковні речі, бо вона має свою церкву.

Саме ж головне — посилаємо до Академії на студії нашу молодь, що має середню освіту. Не забуваймо, що від стану й розвитку Академії у великій мірі залежатиме доля нашої Української Православної Церкви на еміграції.

Адреса Богословської Академії УАПЦеркви:

THEOLOGISCHEN AKADEMIE der UAOKirche
(13 b) München 23.
Wilhelmstr. 6-III.

Д. ОЛЯНЧИН:

До стосунків гетьмана Богдана Хмельницького з Єрусалимським Патріярхом Паїсієм у 1648 - 1649 рр.

Стосунки гетьмана Богдана Хмельницького з Єрусалимським Патріярхом Паїсієм не виняткові в українській історії. Як знаємо, із славним гетьманом Петром Сагайдачним перебував у жвавих стосунках не лише Єрусалимський Патріярх Теофан (1608—†15. XII. 1644), попередник Паїсія, але й Царгородський Патріярх Кирило Лукаріс, як безпосередньо, так і через своїх післанців, а саме протосінгела Йосифа (з Єрусалиму), архімандрита Філoteя, Тому Кантакузина (з Царгороду) й інших. Основним підложжям цих стосунків були очевидно успішні морські походи козаків на побережжя турецьких володінь або й міста, як Трапезунт, Синоп, Кафа, Царгород ітд. Ці козацькі походи на турецькі володіння і міста були не лише для Патріярхів, але й для всіх греків зрозуміло приємливі,—вони живили в них надії на їх визволення з турецької неволі. Як пише московський історик Н. Каштерев : „Особливо великі надії у греків зродило вд тне повстання Хмельницького проти ляхів. Це повстання вони порішили підтримати всіма засобами та взяли в ньому саму живу й діяльну участь“. Перший з них був Єрусалимський Патріярх Паїсій. Він підтримав гетьмана Богдана Хмельницького в його розпочатім великім ділі—національнім визволенні України в 1648 р.—не лише духовно й морально але й взяв у ньому свідомо й віддано, як дипломат, насправді діяльну участь. Тому його поява в Україні 1648 р. була отже не припадково.

На жаль, за відсутністю під руками праць, з одного боку Максима Симського (Історія Єрусалимських Патріярхів, 1904), а з другого—Христостомоса Пападопулоса (Історія Єрусалимської Церкви, 1910), ми не можемо подати тут дещо близче про життя і освіту Патріярха Паїсія. Нам наразі лише відомо, що він до свого вибору в патріярхи—дня 23 березня 1645 р.—був при Патріярхові Теофанові архімандритом, а номінально також ігуменом Галацького монастиря в Молдавії, що перебував під зверхністю Єрусалимського Патріярхату. Як архіман-

рит, він їздив в 1635 р. з дорученням Патріярха Теофона до Москви за милостинею і тому під час своїх переїздів туди й назад через Україну міг запізнатися як в нею, так з її достойниками в Києві. Вдруге він з'явився в Україні ось в 1648 р., уже як Патріярх.

Коли він по від'їзді з Єрусалому прибув до Молдавії, то в місяці вересні посылав звідти відпоручника до гетьмана Богдана Хмельницького, що знаходився тоді під Пилявою, і просив у нього переїзду через Україну до Москви й назад. Словяночи радо його просьбу, гетьман післав до нього для супроводу в Україну одного із своїх штабовців, а власне Салуяна Мужилівського, сина бувшого протопопа слуцького й Копиленського Андрія, звісного нам богослова й полеміста. Припровадивши Патріярха з Молдавії до Вінниці, С. Мужилівський поїхав сам до гетьмана, щоб, як пише М. Грушевський, „зати йому справу з того, що почув від Паїсія“. Вісги Патріярха були цікаві для гетьмана й він звелів С. Мужилівському спровадити його до Києва й просити там на нього зачекати.

Як відомо, по облозі Замостя гетьман прибув до Києва з своїм почотом щойно на передодні Святвечора, зустрінутий при дзвонах дзвонів і при співах кантацій студентами, дуже вроčисто цілім населенням, як „новий Мойсей, визволитель України“ з лядської гетманської неволі“. Від імені Українського духовенства вітав тоді гетьмана митрополит Сильвестер Косів, а від імені греко-католицького й свого Патріярх Паїсій, величаючи його „Illustrissimus Princeps“ тобто „Пресвітлім Князем“. Опісля гетьман мав з Патріярхом Паїсієм часті, довгі й сердешні розмови. Говорено — як пише М. Грушевський, — що Патріярх прирівнював гетьмана до Константина Великого, та величав його „Князем Руси—України.“ Можна сміло твердити, що коли київський Митрополит Сильвестер Косів дав наказ своїм єпископам, ігуменам, протопопам і священикам молитися по всіх українських церквах і монастирях за здоров'я великого гетьмана й його благочестивого війська, то це сталося теж з апробати й благословення Патріярха Паїсія.

Не підлягає сумніву, що розмови між гетьманом і Патріярхом торкалися головно питання, як втягнути Москву в війну з Польщею. Бо від'їжаючи по Водохрещі до Москви, Патріярх Паїсій мав від гетьмана доручення просити царя Олексія дати йому військову поміч проти Польщі, яку він потребував, на місце татарської,

не лише для дальнього визволення цілої Русі—України, але й навіть усього православного—християнського світу, але „включно до визволення Гроба Господнього“, як трохи згодом казав цареві С. Мужелівський. Як бачимо, стару ідею православної ліги відроджувано тоді на послуги української—козацької політики, а поміччю православної Москви гадалося замінити вимушенну, не-надійну й зрадливу поміч бусурманського Криму,—він дуже добре здавав собі тоді справу з небезпеки, що грозила йому з визволення і унезалежження України.

Патріярх Паїсій прибув в Москву 27 січня 1649 р., в супроводі С. Мужелівського та патріяршого архимандрити Філімона, келаря Анатасія, економа Йоасафа, старця Арсенія друкаря і інших. З Москви назад до Києва він повернувся щойно 12 липня, у супроводі царського післанця до гетьмана, звісного строїтеля грека Арсенія Суханова. Враження з тієї поворотної подорожі патріярха Паїсія до Києва Арсеній Суханов занотував у своєму донесенні цареві. „А по городам, государ,— пише в ньому Арсеній,—везде Бога молять в церквах на многолітіє і в ектеніях, і в молитвах, і в чашиах заздравних поминають гетьмана Зиновія Хмельницького і все благочестиве войско“.

Доручена Патріярхові Паїсійові гетьманом місія випала негативно, — православна Москва відмовилася дати військову поміч Україні аби не зривати свого „вічного миру“ з католицькою Польщею. З невдачі тієї місії Патріярх Паїсій був дуже невдоволений, що він не раз казав одверто Арсенію Суханову. Та тим усім він не зражувався. В початім дусі і в інтересах України він продовжував ту місію аж до 1651 р., коли оселився на деякий час у Торговищах у Валахії. Звідти він пригадував її цареві через своїх післанців, як назаретського митрополита Гаврила, того ж Арсенія Суханова й інших греків, що надвозили ріжні політичні відомості як до гетьмана, так і до Москви. Через Арсенія Суханова Патріярх Паїсій пропонував цареві ще в 1649 р. також дієвий плян православної ліги, зверненої ніби проти Туреччини, для звільнення поневолених івою християн, а власне греків, сербів і болгарів. В ту лігу мали входити: Московщина, Україна, Молдавія і Валахія, як рівнож греки та серби, що цей свій плян Патріярх передав цареві в порозумінні з гетьманом Богданом Хмельницьким, де не підлягав ніякому сумніву. Згідно тому плянові, як передав відписка цареві Арсенія Суханова з дня 11 грудня 1649 р., похід об'єднаних сил на

Туреччину, що перебувала тоді в війні з Венецією, проскувався Патріярхом Паїсієм на літо 1650 р., Молдавський воєвода Василь, Мунтянський — Матвій і козацький гетьман Богдан мали рушити разом на Царгород, — вони всі три мовляв уже у згоді, — а цар московський мав піти тоді „морем“, хочби лише навіть з невиличним військом і то на тій підставі, що султан звелів кримському ханові воювати Москву. Знов же серби й греки, коли б довідалися про такий похід на Туреччину мали виrushити також під Царгород, на допомогу молдаванам, мінтянам і ксвакам. Отже ясно як надолоні: Наївний і нереальний плян православної ліги Патріярха Паїсія був скерований на таку ж саму ціль, як доручена йому гетьманом місія, а саме на втягнення Москви в війну — через Туреччину — з Польщею. Для Москви був той плян Патріярха очевидно авантурою. Бо воювати, без ніякої територіяльної користі для себе, за чужі, хоч би навіть визвольні — чисто українсько-козацькі, чисто грецькі й сербські — інтереси, вона тоді була вже не такою нерозумною.

Ось так виглядали на загал стосунки гетьмана Богдана Хмельницького з Єрусалимським Патріярхом Паїсієм у 1648-1649 рр. По своєму змістові вони цікаві й варти того, щоб іх докладніше дослідити на основі тогочасних документів і джерел українського-московського, молдаво-валашського та грецького походження. „Акти Юж. і. Зап. Рос.“, „Архив Юг-Зап. Рос.“, видання Є. Леграна в „Biblio Hieque grecque vulgaire“, „Аналекта ієросолимітікес стахиологіас“ А. Пападопулоса-Керамеуса ітд. містяться для того не одні цікаві подробиді.

Головніша література.

С. Бєлокуров: Арсеній Суханов, „Чтенія О-ви Історії „Древ. Рос.“, Москва 1891, ч. 156-57, 1894, ч. 169.

М. Грушевський: Історія України-Руси, т. VIII, ч. 3: Хмельниччина в роззвіті, Київ-Віденъ 1922, вид. 2. До козацьких морських походів на Туреччину див. т. VII, Київ—Львів 1909.

Д. Дорешенко: Нарис Історії України, Варшава 1933, т. 2.

Н. Каптерев: Характеры, отношенія Россіи к православному востоку, Москва; 1885; вид. 2 Сергіев Посад 1914.

Йогож: Сношенія Іерусалимських патріархов с русским правительством. „Православ. Палестин. Сборник; 1895, вип. 43.

I. Крип'якевич: Козаччина в політичних комбінаціях 1620-1630р. у збірникові „Привіт Іванові Франкові“, Львів 1916.

В. Липинський: Україна на переломі 1657-1959 р., Київ-Відень 1920.

Хр. Нападопулос: Історія Єрусалимської Церкви, Єрусалим-Олександрія 1910, по грецьки.

М. Симський: Історія Єрусалимських Патріархов, переклад з грецкої мови П. Безобразова, „Православ. Палестин. Сборник“, 1904, вип. 55.

Цікаве інтерв'ю

Московський патріярх Олексій дуже цікавився православною Церквою в світі та дуже хотів би її собі підпорядкувати. Це не зовсім йому вдається. Народи й держави поза залишою заслоною добре знають, що релігійні зв'язки не так то вже й потрібні в Москві, але церковна організація завжди придається. Велике зацікавлення виявляє московський патріярх також до православної Церкви в Америці. Тут має навіть і деякі здобутки, хоч назагал і невеликі. Делегований сюди представник патріярха Ленінградський і Новгородський митрополит Григорій своїм посланням, дотичним устрою російської православної Церкви в Америці і форм бажаного зв'язку її з московською Церквою не переконав, як видно, свого сина Іоана, єпископа Бруклінського. Інтерв'ю єпископа Іоана, вміщене в російській американській газеті „Новое Русское слово“ витримане в тоні дуже коректного відношення до Москви, досить ясно, однаке наставлює становище переважної частини вищих сфер російської Православної Церкви в Америці. Подадмо його в цілості:

„Запитання: Як ви, владико, ставитесь до опублікованого 21 вересня послання митрополита Ленінградського і Новгородського, Григорія.

Єпископ Іоан: Митрополит Григорій сказав не більше й не менше того, що він згідно з своїм положенням повинен був сказати. Його слово носить на собі печатку такту й церковної гідності. Таким тільки й міг бути голос російської Церкви. Це дісний голос матері, що не бажає загубити близькість до своєї доньки, не бажає відпустити її з дому свого. Матері бувають, і це всі знають, ревниві до почувань своїх доньок, які відлетіли з рідного гнізда і створили своє. Російсько-американська церква, залишаючись в духовному розумінні, як і російська Церква „Невістою Христовою“, усвідомила себе як ту, що має і мужа свого, себто віддану Промислом Божим американському народові.

Мати-Церква в попередні роки не хотіла цього призвати і вимагала, щоб у її доньки—американської Церк-

ви не було „мужа“ (відома вимога про лояльність до материнсько-московської державності). Сьогодні мати-Церква зм'ягчила свої вимоги до православної Америки і виключає з них цивільний бік справи, але все ж й любов до доньки ще невільно заслонює їй очі на бачення реальних обставин миру й церковного життя в Півн. Америці й Канаді. Церква-мати ще хоче, щоб донька не дуже думала про свій власний дім, про свій життєвий шлях за океаном; але навідувалась постійно до батьківського дому для одержування життєвих інструкцій, але не виросла зі своїх дівочих літ, проведених в родинному оточенні і—приймала звідти сюди і й розпорядження відносно свого життя... Російська Церква в Америці і Канаді на 7 Клівлендському Соборі усвідомила свою духовну відповідальність перед американським народом з усіма, що в цього випливають, наслідками правно-канонічного характеру, суверено згідними в вселенськими принципами православія. Те, що запропонувала російсько-американська Церква російській Церкві в проекті митрополичої ради від 7 серпня, автокефалію назвати ще не можна. Але це вже та повна автономія, про яку загадує Клівлендська резолюція. Російсько-американська Церква в розумінні Клівлендської революції хотіла б залишитись під духовним, себто морально-релігійним і догматично-віронавчальним контролем та наглядом матері-церкви російської. Як відомо, автокефальні Церкви себе взаємно не контролюють. Повна автономія потрібна російсько-американській Церкві не для поганшення авторитету московсько-російської Церкви, але для скріплення свого власного авторитету в Америці і і тим самим задля користі самої російської Церкви, як органічної частини вселенського православ'я.

Питання: Послання Митр. Григорія, очевидно, не погоджується з цією формою автономії російсько-американської Церкви; воно хоче і адміністративного керівництва і правного контролю Москви?

Еп. Іоан: Тут сутність наших розходжень в матір'ю-церквою. Розуміється, вона не спілить погодитись з нашим бажанням, очікуючи від нас кращих наслідків нашого церковного життя, вищого загального рівня нашої релігійності і нашого більшого апостольського пресвякання в житті американського народу. Але можливість цих благодатних наслідків, обумовлюючись, розуміється, перш за все нашою активністю духовною; залежить зараз саме від ступеня нашої апостольської сво-

боди і церковної незалежності. Американська православна Церква не може розглядати громадян Америки з погляду колоніальних місіонерів. Американці вже не алеути. Їх архієрей не може тепер уже називатись „алеутським“. Вони—велика світова держава і гідні того, щоб мати свою американську православну Церкву. Тип іновемних місіонерів навіть в Індії не дає належних наслідків. В Америці повинна бути, розуміється, своя православна Церква. Але дотримуючись історичної поступовости і цінуючи можливі більші тісні зв'язки з віруючим російським народом; американсько-російська Церква запропонувала московсько-російській Церкві форму релігійно-морального і догматичного-ніронавчального контролю над собою, натомість в інших ділянках хотіла б зберегти за патріархом московським, сказати б „почесне головування“.

Питання: Але в чому реально могла б виявитися ця „духовна опіка“ московської церкви?

Єп. Іоан: Та церква, що не хоче духовного владарства над другою Цервою, але тільки шукає Христової влади над собою й своїми дітьми, адісносить вищу релігійну владу через свій духовний авторитет істини. На цьому, а не абстрактних юридичних основах будеться благодатна глибина церковного життя. Апостольська чистота благовістя російської Церкви та її не змішаний з політикою цього світу учительський голос підіймав би все вище й вище авторитет російської Церкви і робив би її життя прикладом для всіх Церков. Недавній фільм про торжественну інtronізацію московського патріарха, розуміється, міг би піднести закордоном пошану до російської Церкви та віру в її свободу церковної молитви. Але, якби з місійно-освітнього відділу московського патріарха ми могли виписувати єванглії, молитовники, церковні книжки, твори св. отців, підручники, спосібники й трактати для боротьби з усіма світовими духовними псевдо-науками нашої епохи, це ще вище підняло б духовний авторитет російської церкви і скрипило б віру і її духовну силу, незалежність і апостольську активність задля Христової Істини. Таким духовно учительським контактом і окормленням нас можливо й варто було б почати нам перерване подіями останніх десятиліть єдання з матір'ю-церквою, а не з „буки закону“, не з абстрактно-юридичних розважань. Ми часом забуваємо, що ми всі члени духовного тіла одної Христової Церкви, покликані служити один одному во

Христі. Балканські автокефальні Церкви колись заливались релігійним благовістям російської Церкви та богословським культурним багатством її академії, плодами її духовного досвіду. „Духовний отець“ (вислів Клівлендської революції) — московський патріярх та ввесь собор святителів і діячів російської церкви можуть нам, нашому православ'ю в Америці, помогти ясним голосом релігійної істини, що відверкає волю Божу щодо світу й людини.. При всій інтенсивності російського молитовно-літургійного життя (ми не маємо цієї інтенсивності в Америці) російська церква в своєму релігійно-культурному аспекті, очевидно, вийшла ще з епохи виправдування себе перед цивільною владою свого краю. Перечислені (надто нечислені порівнюючи з діяльністю періодом) друковані видання її свідчать як про її зору на світ, так і про її ще більшу зв'язаність могутнім імпульсом обговорюючої себе державності. Ми з повною свідомістю своєї релігійної і моральної недостатності живемо від російської Церкви її справжнього учительського голосу, потрібного не тільки нам, а й цілому світові. Нехай російська Церква по-материнському поможе нам написати від неї сучасним апостольським словом. В цьому здійсниться і наш найкращий духовний зв'язок з нею, з її московським центром і забезпека його — нам так бажаного авторитету.

Тільки цей духовно-учительський авторитет поможе нам піdnяти наше власне життя до рівня гідногоєднання з нею, з матір'ю-церквою. Нехай вона почуб це наше слово. Ми готові терпеливо чекати її матернього благословенства. Влаштовуючи свій дім за океаном, ми свято охороняємо православну істину, принесену сюди в 18 сторіччі апостолами російської церкви. І наша ціль — світити цією істиною на американській землі. Цю волю Божу про себе ми ставимо вище всіх наших думок.

Щодо згадки митр. Григорія про положення екзархату московського патріярха, то це положення зовсім інше. (Екзархат створений патріярхом недавно — Пр. Ред.) Це — дочка російської церкви, недавно вислана за океан і замешкала в хаті сестри. Її зв'язок з батьківським домом інший. Вона ще юна, мала і по-дівочому слухняна волі батьків. Ми розуміємо цю меншу свою сестру, що живе в нашому домі. Але прийде час, і мати скаже їй зілятися з націм життям або вернутися додому“

Українська Церква в Канаді

Вінніпегський „Український Голос“ для новоприбулих до Канади українців подає історію Православної Церкви в Канаді. В цій статті й наші читачі знайдуть багато нового, а тому подаємо її в цілості.

РЕДАКЦІЯ

Про Українську Православну Церкву вже згадувалося коротко, та тут ми ще раз до неї вернемося, щоб давніше сказане повніше і зрозуміліше заокруглити.

Перша іміграція, як вже було сказано, складалася головно з галичан, — греко-католиків і буковинців — православних.

Греко-католиками не клопоталися галицькі церковні власті, розуміючи, — як нині виходить, — що греко-католики мають тут златинітися і ввійти як матеріал в римо-католицьку французьку дісдезію. Що канадійські французи вважали греко-католиків матеріалом для себе, з тим вони навіть не крилися. Вони писали про те в своїх книгах, писали в своїх газетах, де навіть ясно говорилося, що греко-католиків треба переводити на римо-католицизм. Те саме говорять тайні „Правила“, що опісля стали явними, видані по-українському 1905 р. за сп. Будки. Греко-католицький священик Роздольський, що виходив з Канади ще до приїзду сюди сп. Будки, нарікав, що французи невдоволені з нього за те, що він був жонатий (тут вже вдовець), і хотів спровадити сюди дочку-дівчину; вони казали: „Чого сюди до нас лізете?“ — маючи на увазі його та інших.

Та щоб легше втягти греко-католиків в латинсько-французький світ, римська церква повисила була до Галичини, до Василіян французів та бельгійців, щоб училися української мови і відтак були тут греко-католицькими священиками. Тутешні французи розуміли, що священик українець, хоч він і католик, буде піддержувати греко-католицьку церкву й українське життя, а чужий буде прокладати українцям стежку до чужого.

І так на початку священиками у греко-католиків були бельгійці та французи — Сабурін, Ру, Боський, Де-

кан, Делярій та ще деякі. Було відомо, що Сабуріна готовили навіть на єпископа для греко-католиків, доки не побачили, що греко-католики будуть протестувати проти цього.

Священиками французами та бельгійцями греко-католики не були вдоволені, через те, що ті не знали добре української мови, отже з їх бесід виходили і нісенітниці, і єресі, і порнографія (непристойні, погані вислови); а зі зростом загальної свідомості почали греко-католики також розуміти, що до них ставляться, як до дикунів, посилаючи їм чужих священиків тоді, коли з Галичини можна б дістати священиків-українців. (Священиків французів і бельгійців звали запально „піпами“, зауваживши, що ті замість казати; попа, попові, попи... казали: піпа, піпові, піпи).

Подібне було і в США. Там греко-католицькі священики залежали від римо-католицьких „арийських“ (ірляндських) єпископів, які так жорстоко і зневажливо ставилися до греко-католицьких священиків, яким вкінці терпець урвався, і вони, порадившись, в „Свободі“ підняли клич „Геть з Римом!“ (1902 р.). Аж тоді Рим дав їм єпископа Ортинського, хоч і даліше намагався тримати його на прив'язі й орудувати ним на шкоду греко-католицькій церкві.

Десь при кінці 1911 р. прибув до Канади єп. Будка, проте справа церковна не дуже налагоджувалась. Прибували з Галичини священики, але і він і вони були під контролем французів. Єп. Будка був на французькім хлібі (як він сам про те казав!), священикам французи давали грошову допомогу (про те в „Кетолик Реджистері“ можна було знайти матеріял). А певна річ, що „піпи“ були референтами для французів відносно греко-кат. Церкви). З приїздом єп. Будки з'явився його орган „Канадський Русин“, для видання якого римо-католики дали машини.

Єп. Будка почав був збирати гроші (350.000 дол.) для Колегії св. Йосифа в Йорктоні, яку голосно проголосувано українською колегією та що вона є виключно власністю римо-католиків.

Отже в загальнім греко-католицькім життю було безладя, з чого свідомі греко-католики були невдоволені. Та поза церквою не проявлялась будь яка ширша громадська українська праця з боку греко-католицького проводу. Досить згадати, що прим. в „Календарі Канадського Русина“ на 1917 рік бачимо такі вислови:

„А звідси який наш обряд? РУСЬКИЙ!

Ми в звичайній бесіді і називаємо нашу мову РУСЬКОЮ або РУСЬКОЮ. Учені знов називають її УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЮ або коротко УКРАЇНСЬКОЮ“.

В цілій статті, звідки це взято, перед ведуть назви „Русин“, „руський“. Це тоді, коли „Український Голос“ вже від початку 1910 року вживав назви „українці, український“, і коли вже всі греко-католики, що читали „Український Голос“, звали себе українцями, а не русинами.

Серед таких хаотичних відносин засновується в Канаді 1918 р. Українська Греко-Православна Церква, якій вже ніхто з чужих не міг наказувати, ані нею орудувати для своєї політики.

Вірними Української Греко-Православної Церкви ставали і греко-католики і православні українці з Буковини. (Православних українців з інших місцевостей було дуже мало). Греко-католики розуміли, що і греко-католицька церква — це також православна, бо ж їм це пригадували кожної неділі, кажучи: „і всіх вас православних..“, але вона під чужою контролею: українська православна церква — це та ж сама церква, але вже від чужих незалежна.

Щождо православних українців з Буковини, то їх ваяла була під опіку російська місія і давала їм своїх священиків, які в церкві вели російську політику, вговорюючи в своїх вірних, що вони „руські“, що Україна є українці сякі-такі. Тут пригадати б, що один з священиків російської місії, Божик, написав цілий „Акафист“, в якім на всі лади нівечив Україну.

Зрозуміло, що такі священики поза богослуженням не давали вірним нічого, на чим можна б було починати якусь ширшу культурно-громадську працю. Коли ж люди побачили, що Українська Православна Церква дає свідомість і підготовляє ґрунт для культурно-громадської праці, то покидали російську місію і переходили до Укр. Прав. Церкви.

Важливо було також те, що в Українській Православній Церкві богослуження правилася вже українською мовою, отже їм зрозуміло.

Коли тепер все те пригадується, то встає питання, що було б нині з греко-кат. церквою, коли б не було „Українського Голосу“ і Української Православної Церкви? Її почасти опанували б римо-католики, а „Український Голос“ був для свідоміших греко-католиків (навіть

священиків) трибуною, звідки вони шідносили голос в обороні своєї церкви. Також „Український Голос“ з своєго боку брав греко-кат. церкву в оборону, розуміючи, що вона є таки українською церквою й українською справою.

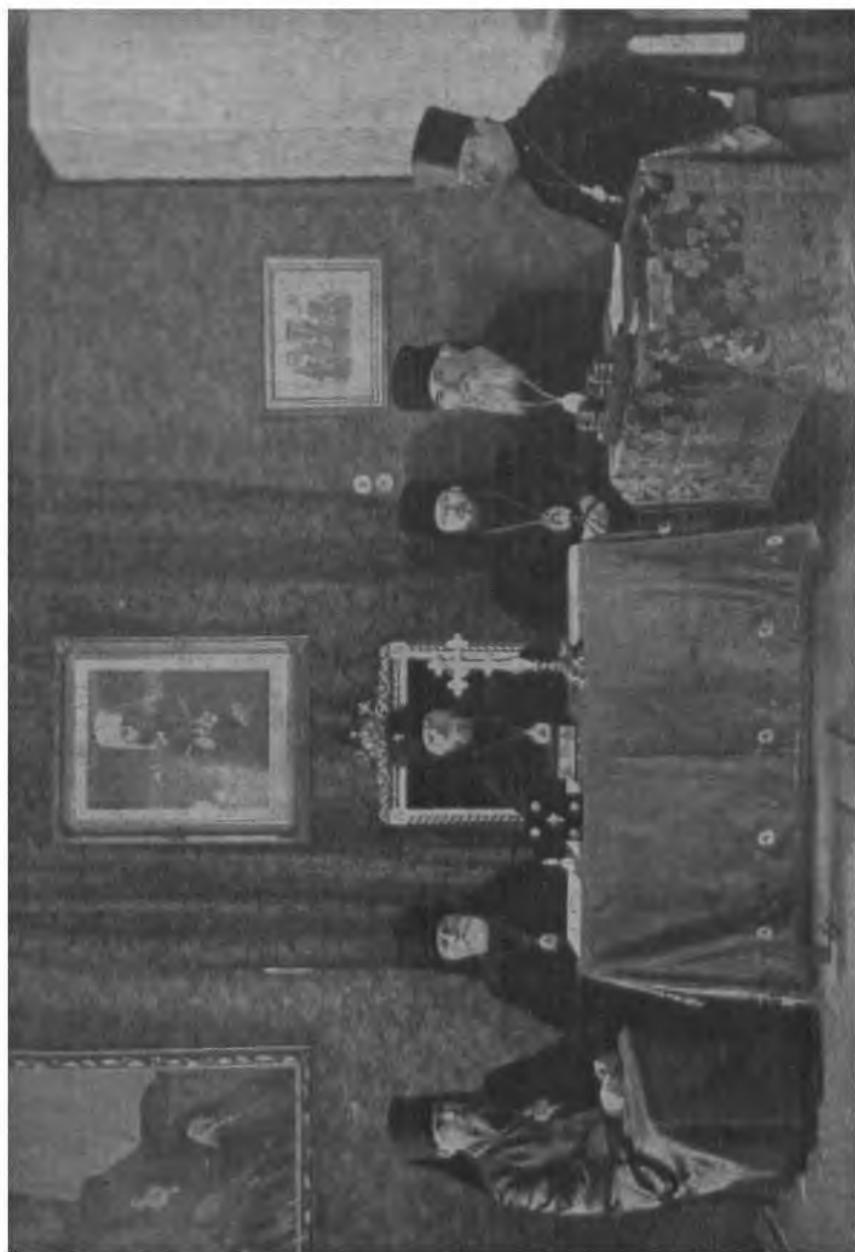
Щождо буковинських українців, то вони доживали б віку в російській місії.

Українці, що жили в Європі, не знали, скільки турбот доводилося їх братам переживати в Канаді, плянувати, обороняти свою справу перед посторонньою силою. Але в тім якраз містилося їх — бути чи не бути. Обороняючи церковну справу, вони обороняли своє українське життя. Будуючи свій релігійний ґрунт, вони будували підклад для всіх культурно-громадських справ. І нині вся українська культурно-громадська праця стоїть якраз на тім ґрунті, де стоїть релігійний український загал.

Нам доводилося не раз чути голоси з Європи, чути докори, що ми тут витрачаємо час і силу на непотрібні церковні справи, замість братися до „народної праці“, але люди ті не знали, що говорили. Коли ж хто з них заїжджав сюди, то не шукав безрелігійного гуляй-поля, але йшов якраз до того загалу, що стояв на українському церковному ґрунті. І тут його теорія, що „Релігія не має нічого спільного з народністю“, та що релігія і церква не народня справа, розбивалася.

Перший (організаційний) Собор
Єпископів УАПЦ в Інську 8-10
лютого 1942 р.

К. М.

Митрополит Олександр Іноземцев

(25. 8. 1888—9. 2. 1948 р.)

(Продовження).

Не належачи формально до УАПЦеркви, Владика Олександр завжди пікавився її життям на еміграції, ніколи не відмовляв в узділенні своїх порад у складних питаннях її життя, а на запрошення Її Єпископату під час Собору в Мюнхені 12-15 травня 1947р. прибув на Собор, щоб взяти участь в обговоренні питання про церковне поєднання УАПЦеркви в Європі з Українськими Православними Церквами в Америці і Канаді.

Доля УАПЦеркви та її міжцерковне положення в Православному світі близько лежали на серці покійного Владики.

Заслуговує бути відміченим і той факт, як Владика Олександр поставився до намагань де-кого, між іншим і з духовенства, утворити в Німеччині на еміграції Польську Православну Церкву. Не був Владика прихильником урядового „польського православ'я“ і в б. Польщі, де центром цього напрямку було Гродно і Єпископ Гродненський Сава (тепер в Англії). Нам відомо, що до Митрополита Олександра в Мюнхені звернулося на письмі кількох з духовенства, які просили його, аби швидкося організації Польської Православної Церкви, до якої б належали на еміграції православні з б. Польщі. Владика Олександр подивився на цю справу, як на розкладову акцію найперше в лоні УАПЦ, оскільки православних з б. Польщі найбільше з українців, принадлежних до УАПЦеркви. Тому Владика не погодився на піднімання організаувати Синод Польської Православної Церкви на еміграції. Польське духовенство його частиною було в УАПЦеркві, частиною перейшло до Російської Зарубіжної Церкви; кількох залишилось при ньому, маючи молитовніє единання з УАПЦерквою.

При сумній вістці про несподівану смерть Митрополита Олександра не виникало посеред українців сумніву, що ховати спочинку Владику мають українські єпископи, найперше духовні сини його—Архієпископи

Ніканор та Ігор. Але ж в день виносу тіла Покійного (10. 2) стало відомим, що і літургію й похорон 12. 2 відправлять російські єпархії, які поставили вимогу, щоб єпископи й духовенство УАПЦеркви не відправляли літургії заупокійної в церкві Митрополита навіть напередодні, в середу 11. 2. Ця вістка глибоко схвилювала українське громадянство, особливо, коли довідались, що Синод Російської Церкви тепер, по смерті Владики Олександра, анулював і свою постанову про припинення з ним молитовного єдинання. Очевидно, що не про віддання останньої пощани спочилому Митрополитові думав Синод Російської Зарубежної Церкви, що за життя його не хотів з ним молитися, а про те, щоб не допустити єпархію УАПЦеркви відправити Божественну Літургію й похорон Святителя, благодатність і канонічність Єпископства якого стоять і в очах росіян понад усякий сумнів. Над труною Владики Поліського мала по суті бути переведена чергова політична гра з боку російської єпархії. Згодом виявиться, без сумніву, чия рука в цій справі керувала.

Голова Архиєрейського Синоду Російської Зарубежної Церкви, Митрополит Анастасій, до якого звернулася українська делегація та вияснила моральне право й обовязок УАПЦеркви поховати Покійного її Добродія Митрополита Олександра, зрозумів блудний і нехристиянський крок свого Синоду; скоро після навіщення його делегацією приїхав до церкви покійного Митрополита, сам відправив панаходу над гробом з тілом Спочилого й заявив, що вони уступаються, не маючи молитовного єдинання з УАПЦерквою, єпархії якої й предстають церковні служби, зв'язані з похороном Владики Олександра.

Похорон 12 лютого відбувся величаво. Божественну Літургію відправив Архиєпископ Ніканор з численним духовенством, а в одіїванні й проводах в останню путь на цвинтар „Вальдфрідгоф“ у Мінхені взяли участь Архиєпископи Ніканор, Ігорь, Михаїл і Геннадій та Єпископ Володимир. Відправи відбулися по чину єрейського похорону, сумно-величаво,-від год 8-ї рано до 5 вечора; жалібна процесія, в якій труну з тілом спочилого несли священики, розтяглась понад кілометр, при співі двох хорів, один співав в українській мові, другий в церковно-словянській. За Літургією і в час похорону та над свіжою могилою промовляли Архиєпископи Ніканор, Ігор, Михаїл, протопресвітер Павел Калинович,

ігумен Юрій (товариш Покійного по Петербург. Дух. Академії), проф. Ів. Власовський. генер. П. Шандрук, п. Гикавий, представник від Білоруської Громади й інші.

В промовах виступив яскраво світливий образ покійного Владики Олександра, як архипастыря з глибоким християнським світоглядом, далекого від яких—будь почувань шовіністичного характеру, з високою інтелігентною душою; зокрема ж освітлена була роль спочилого Владики в історії відродження Української Православної Церкви.

В особі Митрополита Олександра Українська Православна Церква зазнала великої невіджалованої втрати, бо на його не тільки ідейну співпрацю, яка до останніх його днів мала місце, а й на ближчу участь в ієрархичному проводі і керуванні життям Церкви в складі Єпископату УАПЦеркви українці покладали великі надії.

Нехай Господь в оселях своїх праведників упокоїть душу спочилого на непривітній чужині Владики Митрополита Олександра!

Протоієрей М. О.

Астрономія і релігія

»Небеса повідають славу Божу».

Питання про походження і устрій всесвіту цікавило, цікавить і буде цікавити людство, поки воно існує.

Відповіді на ці питання наука давала найрізноманітніші в залежності від стану розвитку її. Наша мета — коротенько з'ясувати, як на ці питання відповідає сучасна наука і чи суперечать наукові дані християнському вченню. Звідкіля взявся всесвіт, себто зорі, планети, комети і інш.? Звідкіля взявся той матеріал, з якого побудовані всі небесні тіла? На це говорить наука: „Не знаємо і ніколи не візнаємо“.—Релігія на ці питання дас відповідь,—що всесвіт створений Богом.

Як утворилися небесні тіла, наука не знає, але робить припущення, що раніше, давно-давно не було ні зірок, ні планет, ні комет, а була лише дуже розріджена матерія, яка перебувала в хаотичному стані. З цієї розрідженої та невпорядкованої матерії з невідомих причин утворилися небесні тіла.

Біблія говорить: „Спочатку Бог створив небо (себто небесні, безглесні нематеріальні сили—ангелів М. О. (і землю) себто матеріял, в якого повстав всесвіт М. О.), Земля була невидима і неустроєна“ (Буття, 1, 1-2). Ця погодженість сучасних наукових даних із словами Біблії дивує вченіх тим більше, що Біблія писалась тисячі років тому, коли й науки майже не було.

Сучасна наука всі небесні тіла поділяє на зорі, які світять самі, хоч є і темні зорі, (ва планеті в іх супутниками, які уже не світять самі, або слабо світять) вони обертаються навколо зірок — сонця (та комети) дуже розріджена матерія, що приходить невідомо авідки й невідомо куди зникає. (На такому, як туманності і іншо не зупиняємось—вони взагалі дуже мало досліджені).

Щож собою уявляють небесні тіла і як наука візнає про їх будову?

Вивченням небесних тіл займається наука-астрономія, яка використовує все найновіше, що є в техніці і

взагалі в науці. Найголовнішим знаряддям вивчення небесних тіл є телескопи, які збільшують кут зору в тисячі разів. Але є межа для збільшення, і досягти збільшення, напр. в мільйон разів для сучасних телескопів неможливо. Може в майбутньому винайдуть телескопи, які будуть давати збільшення в багато разів більше, ніж теперішні, але побудовані вони мусять бути на іншому принципові. Бо є ж тепер електронні мікроскопи, які дають збільшення в сотні тисяч разів, але побудовані вони на іншому принципові ніж звичайні мікроскопи з лінзами.

Віддалі до небесних тіл вираховують за допомогою математики. Найближче від нас небесне тіло—це Місяць, який знаходиться всього лише у віддалі 384.000 км. Сонце від—нас 149.500.000 км. Планети мають різну віддалю від землі. Ця віддаль до того ще й міняється—планети бувають то близче, то далі (од мільйонів км. до мільярдів км). Зорі це ті ж Сонця, але вони знаходяться дуже далеко від нас. І віддаль до них міряють не км., а світовими роками. Світовий рік—це віддаль, яку проходить світло за рік, маючи швидкість 300.000 км. на секунду. І світовий рік—приблизно 10 трильйонів км. Найближча від нас зоря знаходиться на віддалі 3,5 світ. років. Другі зірки на віддалі десятків, сотень та тисяч світов. років. Є їй ще далі, але вимірюти віддаль до них майже неможливо.

Всі небесні тіла мають рух. Їх скорість в десятки та сотні разів більша від скорості кулі, але ми не помічаємо цього руху, бо вони дуже далеко від нас і лише спеціальними пристроями вираховується їх рух.

Дуже важливим знаряддям вивчення небесних тіл—є спектроскоп. Це пристрій дає можливість на великих віддалях розпізнати, з яких речовин складається тіло, (спектральна аналіза— кожний первень має свій, тільки йому властивий спектр— певні лінії), розпізнати рух і напрямок руху небесних тіл.

Дуже важлива роль спектроскопів у вирахованні температури зірок. Наскілька спектроскоп дає правдиві відомості, свідчить те, що завдяки спектроскопові знайшли на Сонці новий газ, якого ще не знали на землі, і гадали, що він є лише на Сонці. Цей газ прозвали гелій (грецьке слово „геліос“, що значить сонце). Знайшов його вчений Локайєр у 1868 році, а через 27 років (1895 р.) знайшли цей газ і на землі. Тепер гелій має широке використання в техніці (дирижаблі та інші).

Яка ж температура тіл? Ми на землі можемо мати 4.000° - 5.000° , і ще трохи більше. На поверхні Сонця є 6.000° - 7.000° , а в середині Сонця припускають температуру в сотні тисяч і мілійони ступенів жарі (важко уявити собі таку температуру). Інші зорі мають різну температуру і нижчу від Сонця і вищу. Найнижча температура, яка тільки може існувати у всесвіті, — це — $273,2^{\circ}$ Цельсія.

Багато є різних спеціальних і загальних приладів, якими користується астрономія для вивчення небесних тіл.

З чого складаються небесні тіла? Спектроскоп та інші прилади докладно вказують, що Земля — це тільки різний стан й: газовий, плинний, твердий.

Про правдивість і певність астрономічних знань свідчить хоч би й те, що астрономія точно зазначає, коли буде затемнення сонця, місяця, яке (повне, неповне), коли почнеться, коли закінчиться, де найкраще спостерігати його і т.д., і це дас з точністю до секунди. Але все ж зазначу, що найголовніші поняття астрономії як простір, час, всесвітнє тяготіння ще й досі не з'ясовані.

Як же наука астрономія пояснює виникнення всесвіту, сонячної системи та нашої Землі? Про це було багато припущень. Зупинимось на більш обґрунтованих.

Перше наукове припущення про походження сонячної системи належить Бюфону (16 сторіччя). Він говорив, що всі планети нашої сонячної системи — це шматки сонця і виникли так: Колись якась зірка, проходячи у всесвіті, ударила в сонце і від сонця одірвала шматки, які й утворили планети. Але наука давно скритикувала це припущення, бо ці шматки або упали б на сонце, або на цю зірку, або відлетіли б кудись у всесвіт, і планети не могли б утворитися.

Друга теорія належить Кантові. Кант казав, що існувало матерія, якій Бог дав рух, і цим було започатковане утворення небесних тіл. Ця початкова матерія була у дуже розрідженому стані (в тисячі разів рідше нашого повітря). Вона почала скучуватись і з'явились туманності, а з туманностей, які теж скучувались, з'явилися зорі. З однієї з таких зірок (нашого сонця) через скорість обертального руху (звідкіля він взявся — невідомо) одривалися кільця. Ці кільця розпадалися на шматки, з яких утворилися планети. Од планет так само одривались кільця, з яких утворилися сателіти (супутники) планет. Це припущення наука теж скритику-

вала. Скупчення матерії само собою неможливе, бо гази можуть скупчуватись тільки з таких причин: 1) сильне тиснення зовні (не могло бути — звідкіля?), 2) через охолодження (чому?), 3) хемічна спорідненість (дуже велика розрідженість — неможливо), 4) сила тяготіння (але рівномірно розподілений газ, — не могло бути діяння цієї сили).

Тепер, науково встановлено, що природа прямує до рівноваги, до рівномірного розподілу енергії. Це відома — ентропія. З кілець не могли утворитися супутники плянет, бо вони мусіли б рухатися в один бік, а ми знаємо, що у Юпітера, Урана, Сатурна є такі супутники, які обертаються у протилежний бік і навіть перпендикулярно (у Сатурна), від руху самої плянети і інших супутників цієї ж плянети. Далі, скорість руху супутників Марса, Деймос і Фобос — (по-нашому Жах і Страх) мають скорість більшу від скорості самої плянети що також неможливо, коли вони утворилися за припущенням Канта-Ляпляса. Є ще ряд інших наукових заперечень проти цього припущення. Таким чином і припущення Канта-Ляпляса наука відкинула. Безбожники на неї спираються, але не говорять, що її вже скриптували і відкинула наука.

Після Канта-Ляпляса було багато різних припущень що до походження всесвіту й сонячної системи. Припущення астронома Джорджа Дарвіна, сина відомого Чарльза Дарвіна, припущення астронома Чемберліна і багато інших, на яких не будемо зупинятися, бо їх (припущення) також скриптували наука і відкинула. Зупинимось лише на останній теорії сучасного англійського астронома Джінса.

Джінс каже, що матерія, яка тепер існує у всесвіті, не існувала завжди. Був такий час, коли її не було. Це було приблизно 2.1014 років тому. Отже був час, коли матерії не було. Твердження, що матерія (всесвіт) не має початку ні в часі, ні в просторі, і що вона вічна (на цьому базується безбожництво), — побудовано на вірі.

Відкіля взялась матерія, і як утворилися небесні тіла, — невідомо, — говорить Джінс і дає припущення лише про походження нашої сонячної системи. Він говорить, що колись дуже давно плянет наших не було: були лише зорі, однією з яких є наше Сонце. І ось одна з зірок, проходячи близько од нашого Сонця, стала все більше й більше притягувати до себе Сонце. А через

те, що Сонце вогненно-рідке, то од Сонця стали тягнутися в напрямку до цієї зорі язики соняшної рідини (подібно приливом у нас на морях підо впливом місяця), Ці язики почали відриватися од Сонця і утворили плянети. А з плянет так само відірвались язики вогненної рідини і утворили супутників плянет. Але наука розкритикувала і це припущення, з чим сам Джінс погодився, бо як сам Джінс говорить, що близьке проходження зірки від зірки (нашого Сонця в даному разі) можливо лише в 5, 10, 17 років, а середній термін існування зірки лише 5, 10, 12 років, себто в 100 000 разів менший. По-друге — безпідставне припущення, щодо походження супутників плянет. По-третє — V, VIII та IX супутники Юпітера, супутники Аріель, Умбріель, Титанія та Оберон в Урана та сопутник Тритон у Нептуна рухаються у протилежний від плянети й інших її супутників бік, а один з супутників Сатурна обертається навіть перпендикулярно до його кільця, себто через його бігуни. Поп-четверте — скорість руху супутників Марса перебільшує скорість самої плянети Марс. Таким чином і припущення Джінса розкритиковано, і наука відкинула його.

Вважаємо за потрібне зупинитися ще на дечому з теорії відносності відомого сучасного **вченого** Айнштайн (жив у Німеччині, а тепер живе в Америці). Цікаво, що сучасна наука говорить, що всі зірки з'явилися в небесних просторах майже одночасно.

(Астрофізикальше Форшунг, Універтайтас 1946 р. зш. 4. надр. „Час“ 19. 1. 1947 ч. 3 (68) ст. 8.)

Айнштайн говорить, що в зв'язку з тим, що всі небесні тіла рухаються, ми можемо з повним правом взяти будь-яке небесне тіло за початок (як нерухоме) і відносно його розглядати рухи всіх інших небесних тіл. Ми її беремо нашу Землю за таке тіло. В книзі Райса „Теорія відносності“ під редакцією і з додатковими розділами проф. Я. І. Френкеля (відомий фізик) говориться: „Людина почала своє наукове життя з переконання в абсолютній нерухомості Сонця. Ньютона змів ці уявлення,— нестало нічого непорушного. Тепер для нас однаково,— що вважати непорушним і що рухомим. Нашу Землю... зручніше у всіх відношеннях вважати непорушною“.

В 1925 р. „Госиадат“ випустив книгу Ш. Нордмана (видатного астронома нашого часу, директора Паризької обсерваторії) „Путешествие вокруг вселенной“, який захищає думку, і захищає з особливою впертістю, що

Земля нерухома. Цілий розділ книги Нордмана присвячений питанню, чи обертається Земля. Стара проблема, що з часів Галілея вважалась безспірно вирішеною, знову дивним способом становиться загадкою. Нордман закінчує словами: „Галілей думав правильно, але противники його, — я розглядаю, розуміється, з наукової точки погляду, — не думали неправильно. Правильність думання одного ніяк не викликала неправильності інших і навпаки. Яка ж відповідь? Чи обертається Земля? Так, коли це вам вгодно. Ні, коли це вам не подобається“.

Ця книжка Нордмана вийшла за редакцією авторитетного советського астронома проф. Покровського.

Советське Видавництво надрукувало книжку „Ейнштейн и вселенная“ (Петроград 1922). В ній говориться, що теорія відносності Айнштайн, яку з захопленням прийняв весь вчений світ, доводить, що Земля нерухома. Раніше від Айнштайн висловили сумніви чи Земля обертається, — математик Анрі Пуанкарє і математик Пенлеве.

В 1922 році в Москві вийшла брошура російського вченого та богослова О. Павла Лоренського під назвою „Мнимости в геометрии“. На підставі теорії Айнштайн він заперечув Копернікову систему і пропонує відкинути її, як чотири-вікову помилку. Безбожники Сов. Союзу виступили проти цих книг, називаючи їх „пропагандою поповзини в советській печаті“, „мракобесієм“, а думки директора Паризької обсерваторії проф. Нордмана назвали „мрачним средневековьем“ (Журнал „Антисемітизм“ 1928р. ч. 12 стор. 38—42).

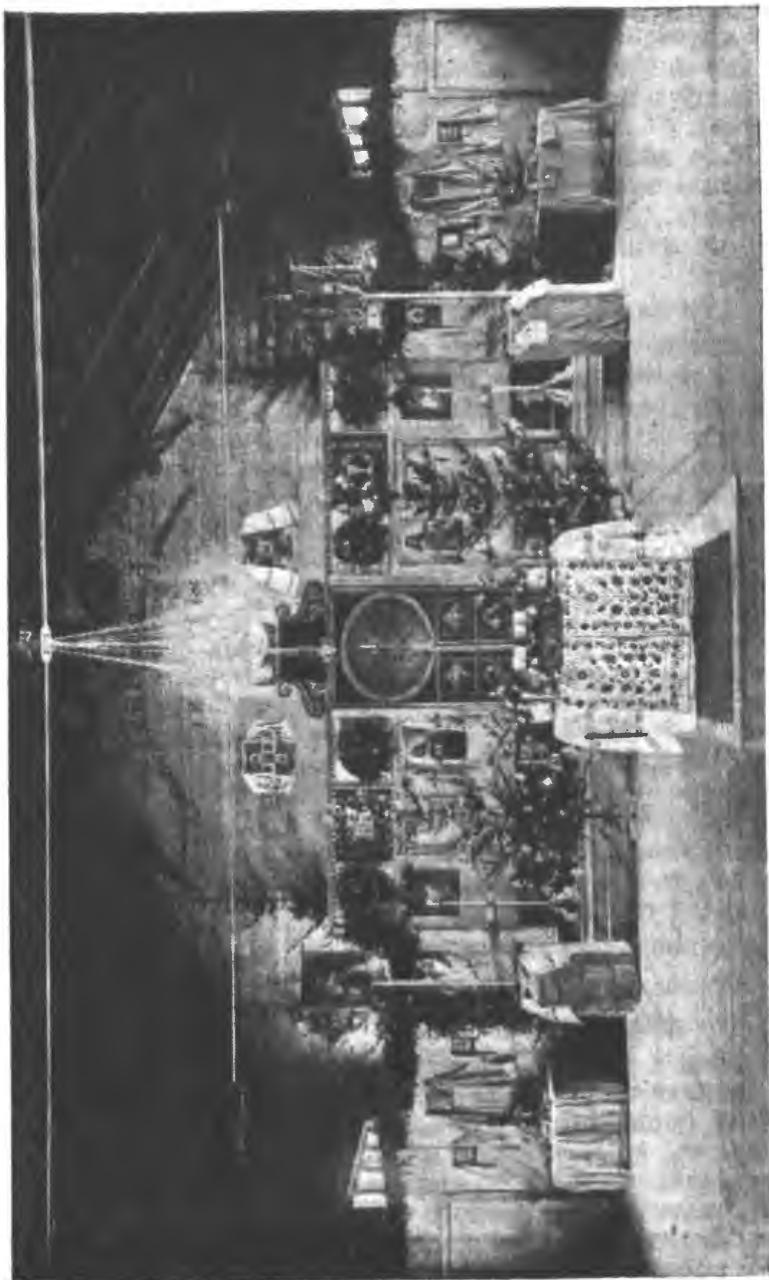
Все це доводить, яке хитке й непевне те на чому базується безбожництво.

Підсумовуючи все сказане, ми бачимо, що наука не знає ні того, як повстала всесвіт, ні того, як повстала наша сонячна система та як виникла наша Земля. Навіть рух Землі і той під сумнівом!

Але наука стверджує велику гармонію у всесвіті!

Ось ми стоїмо перед надзвичайною будівлею і захоплюємось її дивною красою і архітектурою. Намагаємось довідатись, хто архітектор цієї будівлі. Але цідійшли ще люди. Вони не захоплюються будівлею, навіть не помічають її. Вони знайшли викинені з будівлі голівки від двояхів, якісь гачки й прийшли від них в надзвичайне захоплення. „Ось чудо!“ „Що за чудо!“ Довідавшись, що ці речі викинені з будівлі слугами, вони падають навколошки перед ними, цілуєть їх і кричать: „Ось

Українська православна церква в Вайссенбурзі

чудотворці!“ „Ось творці!“ і показують гачки, цвяшки й інше.

Оде й є атеїсти. Вони захоплюються, коли почують, що лікар вставив кісточку, що зроблено операцію, що знайшли на плянетах залізо, що знайшли навіть нову плянету (Томбаф у 1930 році відкрив плянету Плутон).

Але все це лише гачки, цвяшки тощо. Ім кажемо: „А подивітесь на будівлю! Подивітесь на всесвіт!“ Вони відповідають: „А, всесвіт! Це дурниця, це само собою сталося, це нецікаве і не важко, а ось подивітесь на гачки, цвяшки!“

Що можна сказати про таких людей?

Всесвіт іноді порівнюють з годинником. Годинник має багато коліщаток, які рухаються в різною швидкістю. Щоб збудувати годинник, потрібний розум, бо сам собою годинник не станеться. А всесвіт—де немов би гігантський годинник, де Сонце обертається круг своєї осі, а навколо Сонця на різних віддалях обертаються плянети: Меркурій, Венера, Земля, Марс, Юпітер, Сатурн, Уран, Нептун, Плутон. Ці плянети обертаються круг своєї осі не всі, та круг Сонця, а навколо них обертаються супутники: у землі I—місяць, у Марса II, у Юпітера II, у Сатурна II і т. д. Деякі з цих супутників обертаються в напрямі обертання самих плянет, а деякі у протилежному напрямі. І все це рухається з ріжною швидкістю. А яка велика швидкість! Напр. наша Земля за годину круг своєї осі робить приблизно 1700 км., а за годину круг Сонця (по орбіті) пробігає аж 125.000 км. А є небесні тіла, швидкість яких ще більша. І ще,—Сонце разом з усіма своїми плянетами та супутниками плянет несеться у всесвіті з великою швидкістю але гармонія, порядок не порушується.

Як розклад руху потягів!

Хто склав реаклад руху небесних тіл?

Хто відав ним?

Один з сучасних астрономів проф. І. Поле говорить: „Не вважаючи наше далеко ще не повне знання механізму соняшної системи, ми з багатьох причин перевинуємося, що вона побудована по-мистецькому і цілеспрямовано, за дуже мудрим пляном. Найпереконливішими є докази математичного обчислення Ляпляса та Паусона. Виявляється, що всякий інший розподіл плянет, всяка зміна терміну їх обертання навколо Сонця, всяка

значна зміна їх орбіт і т. інш., зараз би загрожувала небезпекою для нашої сонячної системи.

При погляді на дуже досконалі умови тривкості сонячної системи Дю-Прель приходить до висновку, що вона побудована в вищій мірі цілеспрямовано, є навіть у дрібних частинах". (проф. И. Поль "Звездные миры и их обитатели" гл. 8 § 1 стр. 202—203)

Але ця цілеспрямованість неодмінно вимагає, щоб був Хтось, Хто дав цю ціль (вдумайтесь в саме слово цілеспрямованість).

Астрономи ні додати, ні зменшити нічого не можуть. Їх завдання вивчити й зрозуміти цей рух. Їх робота ніколи не буде скінчена, бо незабаром великий і чудесно складений небесний механізм.

Ми вклоняємося перед Тим, Хто утворив цей чудесний механізм. Огюст Конт (позитивіст) говорить: „Яка потрібна геніальність, щоб відкрити закони небесної механіки? Але яка геніальність потрібна, щоб утворити їх?“

Ось чому всі видатні астрономи, досліджуючи небо, дивуються премудрості в творенні і возважають Творця всесвіту—Бога. І не лише астрономи, а й багато інших вчених—дослідників природи, як фізики, хеміки, геологи і ін. глибоко вірили в Бога.

Наведу декілька прикладів.

Астроном Кеплер свій великій твір з астрономії „Про гармонію всесвіту“ закінчує словами: „Дякую Тобі, Творче і Владико, що Ти сподобив мене радості захоплюватись ділами рук Твоїх. Я возвіщав людям славу Твоїх діл, оскільки мій конечний дух міг осягнути Твою безмежність. Де я сказав щось недостойне Тебе, або з бажання власного прославлення, в тім ласково прости мене“.

Теолог Геєр: „Чим глибше ми пізнаємо природу, тим сильніше стає наше переконання, що тільки віра у Всемогутнього і Всемудрого Творця може розв'язати загадку, яку нам дас зовнішня природа і людське життя“.

Астроном Копернік сам склав епітафію на свій надмогильний пам'ятник з такими словами: „Не тієї благодаті, яку одержав Павел, я бажаю, не тієї благосклонності, з якою Ти поставився до Петра; але про ласку, якої Ти сподобив розбійника, про таку лише ласку молю я“.

Астроном Гершель. „Чим більше розширюється поле науки, тим більше становиться незаперечливих доказів

за вічне існування Творчої і Всемогутньої Мудрости—Бога“.

Астроном Фламаріон говорить, що ми Бога знаємо так же, як знаємо світло й життя. Ми не можемо осягнути Бога, але ми знаємо, що Він існує. Ми не знаємо, що таке світло, але знаємо, що воно випромінюється з височин небесних. Ми не розуміємо, що таке життя, але знаємо, що воно є. (К. Фламарион. „Бог в природе“ кн. стр. 6.)

„Коли вони (атеїсти) будуть уперто заперечувати існування Верховної Творчої Мудрости, ми примушені будемо виявити сумнів в іх розумових здібностях“ (там же, стр. 24)

Астроном і геніальний фізик Ньютона свою працю „Принципи“ закінчив словами: „Небесний Владика керує світом, але не як Душа Його, а як Властитель всесвіту. Через Його Верховну Владу і ми звемо Його Верховним Богом. Він править усім, що є що може бути. Він завжди і всюди той же Єдиний Бог. Ми дивуємося Його безмежній Владі. (Навіль „Отець Небесний“ стор. 94-95)

Ньютона, коли вимовляє слово Бог, то здіймав головне накриття (капелюха).

Фізик Фарадей писав: „Спостерігаючи Боже творіння я гадаю, що навіть в земних речах, з самого створення світу, ясно видні невидима досконалість Бога Його вічна могутність і Божество“. (стор 103-104 там же)

Французький фізик і відомий математик Паскаль написав спеціальну працю на захист християнських істин.

Творець ботаніки Лінней говорить: „Вічний, Безмежний, Всезнаючий і Всемогутній Бог пройшов мимо мене. Я не бачив Його обличчя. Я бачив слід Божий в Його творінні; всюди, навіть в самих дрібних непомітних Його творах. Що за сила! Що за мудрість! Що за невимовна досконалість! Я бачив, як живі істоти, що стоять на вищій ступені, пов’язані з царством рослин, а рослини в свою чергу з мінералами, які знаходяться в землі. Я бачив, як Сонце і всі інші зірки, вся сонячна система і безмежне зорянє небо рухається в просторі, підтримується в порожнечі волею Неосягненого Первоначального Двигуна, Істоти Істот, Причини причин, Правителя й Охоронителя всесвіту, Господа і Творця всякого творіння „(проф. Светлов—„Наука и религия“ стр. 107)

Хемік Бойль Правдивий дослідник природи ніде не може дійти до пізнання тайн творіння без того, щоб не побачити перста Божого".

Французький астроном Фай, уявляє ні з чим незвиняну величність; час і простір, рух і сили приймають тут нечувані розміри, і коли денебудь людина почусє себе в присутності Божества, то це тільки тут, де форми *кого* найбільш можна відчути і охопити,. (Луї Бурдо—“Вопроси жизни” стор.175)

Релігійними були астрономи Саккі, Медлер, в астрономії якого такий епіграф: „Небеса повідають славу Вічного”. Вірили в Бога фізики Ерштедт, Ампер, Ом, відомий сучасний вчений Айнштайн і багато інших.

На нашій Землі бує рослинне і тваринне життя. А чи є життя на інших планетах?

Найближча до Сонця планета Меркурій не має атмосфери. Меркурій завжди обернений до Сонця одним своїм боком з температурою на цій в сотні градусів жарі, а на другій половині, яка ніколи не освітлюється Сонцем, температура нижче як 200° ц. холоду. Такої спеки і такого холоду на Землі не буває. Наука говорить, що життя на Меркурії неможливе.

Друга планета Венера атмосферу має, але відмінну від нашої. Поверхня планети закрита товстим шаром хмар, так що не видно, що робиться на Венері. Чи є життя на Венері? Невідомо. Третя планета Марс має атмосферу схожу на нашу. На планеті помічені білі плями, щось подібне на сніг. На Марсі можливе життя. Там тільки холодніше, ніж у нас. Найвища температура там (від Сонця) $+15^{\circ}$ ц. Думка про те, що на Марсі є канали, немов би побудовані розумними істотами,—не наукова, бо сучасна астрономія точно встановила, що ніяких штучних каналів на Марсі не існує. Чи є життя на Марсі? Невідомо. Що стосується планет Юпітера та Сатурна, то там дуже висока температура і життя неможливе. А далекі від нас планети Уран, Нептун, Плутон недостатньо вивчені. Вони далекі від нас і від Сонця. Температура там мусить бути дуже низькою. Навряд чи там можливе життя.

Місяць наш не має ні атмосфери, ні води. Життя на Місяці неможливе.

Мистецтво -- Дар Божий

Велика сила мистецтво! Скільки таємниць заховує воно в собі! Скільки творчої наснаги! Дивуєшся, як може людина давати такі високі зразки мистецтва, які виходять часто навіть за межі природної можливості. І це завдяки тому, що людина обдарована такою здібністю, якої не має ні одна тварина в світі, здібністю творити.

На цю високу рису людини звертає увагу др. Мельцер в статті „Мистець як творець“ (Neuberg, München, 1946, Heft 2, Ось, — каже він, — стойш ти перед варистом мистця і бачиш на його мольберті натягнуте полотно. Воно ще чисте, на ньому німає фарби. В руці мистець тримає палітру з фарбами. І тоді відбувається щось чудодійне: права рука з пензлем рухається між палітрою і полотном. Проходить деякий час, і ти стойш перед картиною, що чарує твое серце. Де раніше не було нічого, крім білої матерії, тепер там чудовий твір мистецтва.

Таких прикладів мистецької творчості можна було б навести безліч. Всі вони свідчать про високу обдарованість людини-мистця. Мистець діє, як чарівник. Де інший бачить бідний будень, мистець навіть і в будні бачить твір мистецтва, високу творчу гармонію. Ось що пише Рільке до одного молодого поета: „Коли вам будень видається бідним, не нарікайте на нього, а на самого себе, що ви неповноцінний поет, щоб відтворити поетичні багатства . Бо для творця не існує ніякої вбогости“.

Отож людина покликана на світ, щоб творити — одна в більшій мірі, друга в меншій. Це великий дар Божий. Бог — Творець, тому їй людина, створена за його подобою, може творити. У греків поет звється poetes від роісо — робити, творити.

Наука може діяти тільки в певних межах; що поза межами її компетенції, те належить до сфери релігії, до сфери віри. Великі вчені завжди це відчували на власнім досвіді, і тому вони наукову діяльність зв'язували з вірою в Творця тих таємниць світу, що їх людина своїм розумом злагодити не може. Так само й великі

мистці відчували, що їх творча сила виходить не від них самих, а від найвищого Творця. Основоположник мистецтва чоловічих танців Гаральд Кройцберг одного разу сказав таке: „Творчість — це заклик, натяк на те, що колись вона прийшла від Бога, і тому треба старатися її наслідувати“.

Різниця між людиною-мистцем і Богом-Творцем та, що перший творить з готової матерії, тоді як другий, Бог-Творець, творить із нічого. Він творить також саму матерію. Бог-Творець дає мистцеві дві властивості: внутрішню ідею і саму матерію для творення, а крім того й здібність творити, оформлення. Звідси ота близькість між мистцем і Богом. Що ближче стоїть мистець до найвищого Творця, то вищий продукт його творчості.

Дуже часто ми чуємо вислови: „Мистецька творчість, мистецька інтуїція“. Ці вислови нічого особливого не означають. Вони позначають тільки місце де Ангели або Демони зводять боротьбу навколо душі мистця. Залишений Богом мистець творить зло, яке може іноді бути одягнене в одяг краси, може полонити лише свою зовнішністю, але не мати змісту, виразної ідеї. Але керований Богом мистець творить святе мистецтво, з повною гармонією між зовнішньою формою і внутрішньою ідеєю, просякнутою глибокою християнськістю.

Гармонія духа і тіла, гармонія всесвіту — це наслідок творіння найвищого Творця. Цією рисою обдарована ї людина, яка наслідуючи свого Творця, в своїх творчих змаганнях так само прагне цієї гармонії, свідомо уникаючи дисгармонії. В таких випадках людина творить з волі Творця, з вірою в його всемогутнію творчу силу, творчий Дух. І тоді своїм мистецтвом мистець уподоблюється найвищому Творцю всесвіту. Тільки таке мистецтво повноцінне, бо воно має святу ідею абсолютної гармонії, до якої має прагнути людство з Божеською ідеєю світобудови.

Людина, що втратила віру в найвищого Творця, цим самим вона втрачаче здібність творити, бо не має в собі того творчого духа, яким обдаровує Творець віруючу людину. Хто вірує, той гору може зрушити з місця. Ці премудрі слова євангельські безперечно відповідають життєвим фактам, бо тільки той може бути володарем творчого духу, чарівником високого мистецтва, хто покликаний до нього самим Богом.

Ви, мистці, сини українського народу, повинні шанувати плекати саме це святе мистецтво, мистецтво вашого високопобожного народу гідно репрезентувати його перед світовим мистецтвом. Шукайте в ньому найвищої гармонії, надхнені силою творчого духу! Тільки при цій умові ваше національне мистецтво буде повноцінним мистецтвом і займе гідне місце побіч світового мистецтва.

Щербатий келех

ОТЕЦЬ ІОВ.

ІІ.

Славців батько отець Іов Стадомський був дитиною волинських ланів і низької селянської хати. Але і під низькими стріхами темних хат родиться душі, що прагнуть сонця...

Не один мудрагель із села Дзвинячого, смокчучи люльку і цвиркаючи набік, скептично поглядав на малу мізерну постать:—Що то за ледащо той хлопчик Стадомського... Замість батькові щось помогти, города заскородити чи дров принести, він обчіпляється торбами та щонеділі й пре кудись світ за очі, в якесь, каже, усадноє училище... Он не такі капцани, як Стадомський, та й ті синів у громадські паствухи повіддавали, а то... Ходи не ходи, все одно вище носа не підскочиш.—А „ледащо“ все ходив. Тільки й бачили його у неділю. Прийде, напакую харчів у торбу і знов подається за двадцять п'ять верстов до повітового міста.—Де й як він там живе, Господь його святий знає,—казала стара мати.

А він жив і учився, і „усадноб“ скінчив, і учительську семінарію, а потім ще й сільсько-господарські курси в Умані, став учителем, оженився, споважнів. Призначали дяком у тому самому селі чи пак містечкові, а потім дияконом. У своїй садибі розвів о. Іов садочок, хороший, добірний. Були там великі лутові вишні, соковиті й смачні, що звисали тяжкими рубіновими киціями й своїм тягарем розчахували крихкі гляки; була малина, порічки, аґрус, сиро-золоті ренети, бери було багато інших родів яблук і грушок, які о. Іов називав завжди мудрими й смачними книжковими назвами.

Люди, що відірвались од землі, ще довго покутують свою відвагу. Дух землі, як трунок, тягне; як хворoba, живе в крові, в мізку, в серці. У о. Іова це мало свою субтильну форму: він любив садок. З насолодою шпортає в ньому, любувався запіненими весняними цвітом

деревами, стежив, як наливалися вином бурштинові бanyочки яблук. В зелених коронах дерев, в сумовитому їх шумі живе й переливається сила, мудрість, краса, любов і спокій. Тому мабуть садівники завжди зрівноважені, розсудливі, з обсмаленими вітром і сонцем лицями, рум'яними, як соковиті „зорі“, і з добрими ясними очима. О. Іов теж мав багато з цих рис, але у родинних відносинах був трохи черствий; не завжди, але досить часто. Під селянською стріхою піжність не в пошані, а, крім того пробиваючи собі життєву дорогу, як тунель у камінній горі, він мимоволі трохи стверд і зашкаруб.

В житті о. Іов був спартанцем. Він ів усе, що ставили на стіл, ніколи не вередуючи, вбирався скромно й тільки у винятково урочисті дні вдягав чорну рясу, до якої чіпляв дві медалі: одну бронзову—„За всеобщу перепись“, а другу срібну—„За труди по народному образованию“. Пізніше дістав ще третю, велику й золоту, за двадцять п'ять літ учителювання. На цю нагороду о. Іов мав свій погляд. Він казав, що коли б йому дали медалю й таку, як сковорода завбільшки, то своїм значенням моральним і матеріальним вона ніколи б не дорівняла витраченій енергії й кількості смороду й пороху, яку зужили його груди за двадцять п'ять літ у низькій брудній школі.

Горілку о. Іов пив тільки приймаючи гостей, і то небагато. Єдина розкіш, на яку він собі дозволяв був чай з цигаркою: курив і запивав, голосно съорбаючи та вдоволено покректуючи. Він сидів за столом завжди на одному місці на твердій софі і, випивши кілька шклянок, закладав ноги на край софи й думав, підперши чорну бороду рукою. В двох обсмалених пальцях завжди диміла цигарка. Закладання ніг на софу було агідне з десь колись вичитаними правилами регуляції крові, але протирічило вимогам жінки, яка кожен раз базисло протестувала. Коли то було увечорі, в тій позиції й дрімав.

На обов'язок сну дивився о. Іов, як на необхідне зло. Весь день ходив, все щось робив, а вернувшись додому пізно увечорі, засипав де й як попало: часом після чаю, заклавши ноги на софу, часом пралігши, ніби на хвилину, в одежі й чоботях. Вночі, зірвавшись, вимовлював вечірні молитви тоном каяття й глибокого релігійного настрою з биттям у груди й голосними зітханнями. Після такої молитви починається вже формальний сон. О. Іов роздягався, лягав на ліжко і запалював останню

цигарку. Цигарка гасла часом у пальцях, часом на ліжку, прощаючи дірку в ковдрі, і тільки один раз винятково й трагічно спопеліла і згасла разом з курінем у садку, в якому по обіді о. Іов кейфував і з якого сам ледве встиг вискочити. Ліжко було дуже примітивне, збиті ним самим із звичайних соснових навіть не гембльованих дощок. Подушка була напхана соломою. В спальні жінки й дітей ліжка були ліпші, ковдри тепліші, а подушки набиті пір'ям.

На свої учительські й дияконські обов'язки він дивився, як на роботу вищого порядку, яку занедбувати було непростим гріхом. Безліч разів о. Іов входив до церкви, безліч разів вичитував ті самі стихіри, канони й псалми, але де не виробило бездушно професійного виконування. Він був натурою цільною, пронятою своїм світоглядом, як губка водою, всюди повно, всюди рівно, не знав роз'їдаючих мозок і ослаблюючих волю рефлексій, і на життя дивився крізь призму свого світогляду, як на свій садок крізь добре вітерту шибу. Воно не заскакувало його невирішеними проблемами, і вся його життєва філософія була, як таблиця множення: все непомильно вирішene, і на кожне питання є відповідь. Альфою й омегою світогляду о. Іова був Бог. Не невідомий, не якась туманна абстракція, а всюди присутній, реальний, що як жива постать, стояв у малій кімнатці, коли о. Іов щовечора й щоранку завжди з однаковою побожністю вичитував свої молитви. В церкві він не просто відправляв, а справді молився й священно-діяв. Був у нього улюблений святий-Микола, старий образ якого в ризах з позолоченої бляхи висів проти крилоса. У тяжкі життєві хвилини він звертався до нього й рішуче твердив, що святий ніколи не залишає його без своєї помочі.

На сні о. Іов не звертав спеціальної уваги, але два з них врізались йому в пам'ять і жили в його душі, як світла тайна. Перед посвяченням у диякони, а потім у священики, обидва рази з'являвся йому у ві сні святий Миколай у ризах, з білою сивою головою й бородою і добрими проміністими очима. Піднявши руки, святий його благословив. Рідко кому розказував про це о. Іов. Кілька разів оповідав тільки дітям. Тоді його трохи суворе лице вібі відчуточарювалось, а очі поблизували тихою глибокою радістю.

Кожна корчма в містечку Івниці була без порівнання естетичніша й затишніша, ніж школа, в якій учителі

лював о. Іов. Виглядала вона, як старий порожній гриб. Але з якого боку о. Іов не підходив до цієї справи, переважно з того, що не в силі щось зробити. Мороз покривав стіни білим інеєм; через щілини вікон одверто й безсиломно дуло; в грубі, як на патефоні, виспіував вітер; на лавках сиділи учні в лейбиках, кожухах, часом обв'язані материними хустками; сині аж чорні дитячі руки скриготали грифлями по аспідних дошках; носи без перестанку шморгали; деякі, обезчулені холодом, випускали довгі краплі безпосередньо в „Роднос Чтеніс“, або на „аспідну“ дошку; ноги без перерви стукали, немов зібрались не учні, а нетерпеливі глядачі на аматорську виставу, а о. Іов ходив по класі у пальті й калошах, тер руки й учив. Учив уперто, завзято, не жаліючи ні дітей, ні себе, бо вважав, що коли йому довірили цю сотню сопляків то для того, щоб він їх навчив. Його ставлення до дітей не протирічало вимогам педагогіки, але мова його була трохи запорізька.

— Максиме, читай!

Максим встає й мовчить.

— Ну чого стоїш, як турецький святий?

— Книжку забув...

— А пирогів не забув?

— Ні.

— Дай йому книжку, Петро!

— Румяної за-рьо-ю-пок-пок-рил-ся-восток...

— Ти чого там крутишся, Паламарчук?

— Марко щишається.

— Я його пощаю! Сидіти тихо, бо обох на коліна поставлю. Крутиться, немов йому хто шило вstromив. Читай!

Про освіту своїх дітей о. Іов дуже дбав. Тяжко було, але нічого діяти-треба. Залазив у борги, занедував хату й господарство, сварився з жінкою, що мала свої цілком оправдані домагання й жалі, стогнав, сидячи вечорами після чаю з підпертою, бордою, довго й побожно молився й робив своє: стягав останні гроші і віз до Житомиру в духовну школу за синів і в гімназію за доньок.

Всіх дітей о. Іов мав п'ятеро. Найулюбленішим був Юрко, що цілком відповідав тій ідеальній лінії, яку батько визначив собі у вихованні дітей. І вчився добре, і вів себе чесно, і одежі не нищив багато, і чобіт не дер, і був побожний, і діставав різні нагороди „за благоявріс і отлічні успіхи“. Одним словом, не дитина, а золото.

Другий по черзі - Славцьо, що його вже ми бачили на лавці першої класи, був цілком відмінний, і як о. Іов не нагинав його до своєї лінії, він все розгинався і йшов по якійсь своїй, особливій, що була для о. Іова чужою й прикрою й цільком незрозумілою. Цей Славців ухил почав легко позначатися вже в ранніх дитячих роках і хоч не в дуже шкідливій, але в дражливій формі. Виявом ухилу була впертість. Вона могла лікуватися лагідністю, але о. Іов до такого вишуканого педагогічного способу не вдавався, користуючи в разі потреби з лінійки, або з вузенького, але дошкульного паска, який в стані демобілізації підтримував штані о. Іова. Пасок і лінійка в уяві малого Славця були міцно зв'язані з усіма педагогічними й науковими заходами о. Іова у відношенні до нього, і довший час жили в його душі як невідмінний атрибут науки. А тому до офіційної науки з дитячих років Славцьо мав виразну нехіть, а батько називав його то дармоїдом, то голодранцем, то пастухом підкріплюючи свої епітети дошкульним шльоганням паска.

Було в о. Іова бюрко з трьома завжди замкненими шухлядами. Коли вони постійно замикаються, значить, щось там мусить бути варте уваги Славця. Допильнував, коли батько поїхав за тридцять верстов до міста, залишив ключі, і добрався до шухляд. Цікавого багато, а властиво цікаве все. Червоно-синій олівець. Попробував з одного й другого боку. Добрий. Списав цілий аркуш. З одного боку зламав. Пробував застругати. ще раз зламав і покинув. Сургуч до печаток. Підпалював сірником, капав на папір, притискав мідяною печаткою. Багато накапав, може навіть більше, ніж того вимагала потреба знайомства з цією мало знаючою червоною паличию, яка горить і присмно пахне. Скринька з перами. одно взяв. Олівець Фабера. Ну, то звичайний, чорний. Але від двох речей Славцьо рішуче не може одірватися. Це-срібний годинник з прив'язаним до нього ключиком і дві книжки з середньовічними лицарями в панцирах і шоломах із струсевими перами. Він бачив, як батько маніпулював ключиком, а тому без особливих труднощів відчинив покришку годинника, застромив ключика й крутнув раз, другий, третій, зовсім так, як батько. Але цього для Славця мало. Він хоче бачити, що там діється за останньою покришкою. Відчинив і завмер вражений. Скільки коліщаток! Малих, дрібних, близкучих! Ще раз крутнув. Чик-чиک, чик-чики, чик-чики... Як гарно чикають. Крутнути хіба ще? Щось тяжко йде, щось не пускає. Чи не попсуває? Ще

ж хвилину тому так вільно й добре крутився. Затримтів із страху і натиснув рішуче. Пішло... Добре пішло... Ключик крутиться без перешкоди і ... без перестанку. Але чому годинник не чикає? Він покрутів ще, потряс, дмухнув, приклад, як батько до виха... Стоїть і ані руш. Скорше, скорше все на місце! Складав, замкнув. Повний докорів сумління, Славць до вечора бродив по 'городі. Спав неспокійно. Снився колосальний годинник. Колеса, як жорна, а по них лазить пес Горошок. Годинник не чикає, а скрипить. Одно колесо видовжилось в елісус, порепалось, появився звідкись ніс, борода, губи і глянув батько. Вхопивши секунду стрілку, завбільшки як дишель, він кинувся на Славця. Славць рванувся, вдалився лобом об край ліжка і прокинувся. Холодний піт виступив йому на чолі. Ще була ніч. На фоні місячного неба чорніли віконні рами. Він довго не міг заснути, а коли вранці прокинувся і глянув на вікно, через яке ясними очима дивився соняшний літній день, то миттю зірвався з ліжка, повний нестремної енергії й таких же енергійних думок, але згадав про годинника і ... присів, немов його хто по плечах батогом шмагнув. І садок перестав манити, і сонце не радувало. Славць тихенько встав і глянув до другої кімнати. Стіл, що так інтригував колись, тепер стояв, як щось осоружне й гнітуче, як сам його біль. Він підійшов до нього ще не єдягнений, у білизні, й приклад вухо до дошки, жодного звука. Тихо, як у могилі. Значить, стоїть. Стоїть безнадійно. Ще до цього часу десь глибоко в душі жив блідий промінчик надії. А може піде ... Може якимсь чудом дрібненько зачикає, коліщатка закрутяться й піде, як ніби нічого не було, як ніби він і не дотикав його своїми руками ... Але тепер усі промінчики згасли. В перспективі цілком реально виднів невідкличний батьків пасок. Драма розігралася допіру на другий день.

На питання, чого лазив до столика, Славць не знав, що відповісти. Не може ж він у таку грізну хвилину почати щиро оповідати про свій давній інтерес до цього столика, столика дорослої людини ще й батька, який завжди має стільки поважних справ із селянами й різними дорослими людьми, а в тих справах стільки цікавого стільки таємничого для нього, малого Славця. Ні, він цього не може оповісти. Сердитий тон і грізний вигляд батька не настроюють до щирості, а розвиток і темп подій не дають змоги зайнятися просторим оповіданням. Треба рятуватись якось швидко й рішуче. Але як! Втек-

ти! Про це нема мови. Батько довго не чекав на відповідь. Його питання чисто риторичне. Очі Славця близьше слізами, а душа наповнена юним каяттям, а властиво й каяття вже нема. Він весь скутився й приготувався до прийняття удару, весь увійшов в очікування пекучого болю, і біль виріс у нього в якусь пекельну муку, в якусь гільйотину, що зараз перерве його життя. Розпучливий крик вирвався з грудей хлопця, і пасок ліг на сидіння ...

Після екаекуції Славцю забивається у найдальший куточек хати, в спальню, на ліжко, вмощується малопомітно під заслоною дверей, як за параваном, куди рідко заглядає батьківське око. Довго так сидить, як купа гніву, палаючи червоними очима й вбираючи біль, який стихає, пашить і гріє збиті місце. Часом тільки зближиться до нього брат, чи сестра з ущіплівим зауваженням.

— А що дістав?

— Ух, ти! — гнівно рванеться Славцю.

— Тату, Славцю б'ється!

— Я його поб'юсь! — чується десь з дальшої кімнати, і Славцю, забившись знов у куток, пильно прислухається до кроків батька.

Коли ті кроки скеруються до дверей, що ведуть на двір, а двері рищнуть і зачиняться міцно й одразу, як вмів зачинити неслухяну клямку тільки батько, тоді Славцю висовується зного кутка, виходить до другої кімнати і, впевнившись, що батько пішов кудись далі, бо забрав тютюн, без якого поза межі садиби не виходив, сміливо розглядається й ступає по кімнаті.

Спокійнішим поглядом він спиняється на столикові — причині таких страшних терпінь. Але найнебезпечніше минуло. Сонце, зелень знову промовили до нього свою вічно чаруючу мовою. Схопивши пару коліщат на залязіній осі, від якого дитячого візка, він несеться стрімголов, підкидаючи ногами, по виструганій доріжці, забувши годинника, паска, все..

А любив Славцю рух, сонце воду, зелень, ох, як любив! Потреба повороту до хати диктувалася тільки животом, або грізним окликом батька. Матірні заклики й погрози рідко коли впливали на нього. Але зато свисток Льоня діяв, як електрична іскра. Славцю зривався й летів стрілою через город, лопочучи по картоплинні ногами. Та й було чого. У Льоня ж... Але чи варто описувати всі ті присмости й несподіванки, які він тут

зустрічав. Чи загалом можна їх описати, не переживши кожної речі так безпосередньо, широко, таким отвертим голим сердцем, як переживав Славць. Чи врешті можна їх зрозуміти саме так, як розумів він. Наприклад, кінь. Ну, що таке кінь? Створіння, яке тягне воза й більш нічого. Отже ні! То значить створіння, так, але створіння перед яким можна забувши сніданок, обід і все, дослівно все, простояти цілісінський день, пестячи його очима, тріпаючи рукою по шій й цілуючи в ніс. От, що таке кінь! Славців пієтизм до цього створіння не був однак цілком безкритичний. Славць мав свій кінський ідеал. Кінь передусім мусить бути неспокійний. Бо що то справді за коні, якими їздять селяни, навіть не загнуздуючи! (О. Іов коней не мав). Добрий кінь повинен без перестанку тупати ногами, нетерпеливиться, рватись, гризти гнуздачку, близкати піною й дивитись гнівно—дикими налитими кров'ю очима. Підкови теж не маловажна річ: вони блицать, немов вогонь з—під ніг креше. Але що найголовніше, сказати б прикмета, без якої добрий кінь абсолютно не мислимий — це зігнута, як лебедя шия. І такий, ·власне кінь був у Льоня, чи пак у Льоньового батька. Коли наймит жене коней до води, можна разом з Льоньом проіхатися верхи. Він разів п'ять уже їздив на тому коні. Два рази злетів, як муха. Не зоглядівся навіть, як це сталося. Одного разу кінь тягнув його пів верстви через містечко й Славць шурав животом по осінній груді в щойно вдягненому новому „романівському“ котушку, якого батько привіз із міста, але не випустив оброть, доки якийсь чоловік не спинив коня. Розуміється, що той випадок не зменшив охоти Славця до дальших вправ у верховій ізді. Є у Льоня візок на залізних осях, малий, але цілком як справжній. І колеса шрубами прикручені й дишель повертається. Пхаєш за дишля назад, а візок точиться направо, або наліво, залежить, як повернути дишля. Ну, цілком, як справжній. Є шабля якою можна рубати лопухи і кропиву, рушниця, яка стріяє пістонами і так голосно, що навіть глухий пес Трапчик чує й тікає. Є знову вудка з червоним помальованим поплавцем з корка, велосипед на трьох колесах, різні дудки, гармонії... А скільки дитячих книжок з малюнками!... Найцікавіші це — „Задушевное Слово“ — журнальчик з „мураилками“ для дітей.

• Ані таких цікавих розваг, ані такого безжурного дитячого віку, як у Льоня Славць не мав. З ранніх ді-

тіячих літ над його головою, спрагненою сонця й волі, висіли якісь приkrі обов'язки й хвилини забави він не мов крав у кого, й тому вони були такі солодкі, тому ніколи ними не міг задовольнитись. Приїде Юрко із школи й ціле літо вільний. Куди хоче йде, що хоче робить. А його ще в ліжку будив голос батька.

— Ей, ти, голодранець, чого лежиш! Іди одганяй костогризів од вишень! А одганяти костогризів, це обов'язок на цілісінський день. Цілісінський соняшний літній день треба сидіти прикованому коло вишень і гонити тих надокучливих проклятих горобців.

Або Закон Божий! Нащо того Закону стільки, Слав'цю рішуче зрозуміти не міг. Правда, батько готовував його до духовного училища, алеж все одно того Закону мабуть у жодній школі стільки не потрібно. І Закон став для нього мукою.

Коли батько робить щонебудь в садку, о! з якою охотою Слав'цю готовий йому помогати хоч цілий день, але, як почус „бери Закон“, — кінець... Руки опускаються, і охота до життя пропадає.

Напочатку десь внизу в грудях збирається й перевтається щось таке здушено--бунтівниче. Помалу, не мов пара в кацані, зміцнюється, гусне, і коли Слав'цю входить у батькову кімнату (лішче б у могилу), він уже цілком готовий до того, щоб його голова не прийняла жодного рядка з підручника.

Тут у невеликій кімнаті о. Іова відбувається не лекція Закону Божого, а змагання двох воль.

Одна міцна, безкомпромісова, брутальна, як молот на ковадлі. Вона переконана, що йде до доброї ділі й мусить свого досягнути, а тому гатить рішуче й без розбору, тільки б у голову цього впертого лінюха вбити високі релігійні істини, вбити фундаментально, глибоко й непорушно, як грубі цвяхи в дубові дилі. Це воля батькова. Друга квола, незформована, дитяча, піддається силі, згинається, але пручастіє, палає гнівом, мовчазним протестом. І як зігнута пружина, розгинаючись з розмахом перегинається аж на другий бік, так і ця зелена воля дитяча, з тією різвицею, що перегнувшись раз, вона все відхилятиметься у тому напрямі. Це воля Слав'цьова. Слав'цю сідає коло стола. Батько лягає на ліжко й бере від нього книжку.

— Ну, кажи!

Мовчить налитий гнівом і дивиться в чорну пляму на столі, випалену батьковою цигаркою.

- Нагорная... підказує о. Іов.
- Нагорная...
- Проповедь. Нуж, ну!
- Проповедь.
- Іисуса Христа .
- Іисуса Христа.
- Що то, я маю за тебе говорити?
- Нагорная проповедь Іисуса Христа...

Думок у Славцьовій голові нема, скупчення уваги жодного. Перед очима чорна точка на столі, а в голові, в душі, в цілому єстві – клубок звірячого спротиву, обурення й такого ж по-звірячому непереможного потягу до чогось іншого, але не до книжки Закону Божого „прідворного протоієрея Дімітря Соколова“.

Його тягне до сонця, в садок, над річку, куди мама пішла з Валею. Може там є денебудь Льоньо, може ловить рибу, може виніс „Задушевное Слово“ з мурзилками! Він так любить тих мурзилок, він стільки знає про них оповідань. Чому він не має „Задушевного Слова“? Чому нагортають йому в душу тільки ці нагорні проповіді! Чому саме літом, коли всі діти, як метелики, купаються у соняшному повітрі, йому пхають в голову те, чого вона ніяк прийняти не може!

- Ну, ну... алісно, з притиском понукує о. Іов.

Славцьо вертається до сумної дійсності, і в голові, як промінчик у теміні, блискає кілька початкових слів з лекції.

- Послe... Іисус Христос...

— Послe избрания апостолов Иисус Христос... поправляє дослівно по книжці о. Іов.

Славцьо повторює і в безнадійно-твердому спротиві рішуче спиняється.

— То ти так вивчив? А ти ж мав цілий ранок? Я ж тебе поучу. Я тебе поганяю! Будеш ти мені тут до ночі сидіти. Читай!

- Книжку о. Іов кидає на стіл.

Славцьо її розгортає.

До ночі, Боже! До ночі! До ночі в цій кімнаті, над цією книжкою Закону! Найtragічніше те, що це не раптовий вибух батькового гніву; не застрашування тільки, а справді так може бути, бо не раз і бувало.

Його охоплює відчай. Може б інший на місці Славця, злякавшись такої перспективи, взявся б за того підручника, щоправда мало зрозумілого, і переборов біті труднощі, але Славцьо був упертий, і ця впєртість ні-

коли не алагоджуvalась м'яким ласкавим словом, а рішуче й брутально поборювана, підсичувалась і зростала.

Голосом глухим і обуреним, далеким від примирення й покори, Славць починає.

— Нагорная проповедь Ісуса Христа.

Те слово „нагорная“ ніколи ще не здавалось йому таким чужим недоречним, таким ненависним, немов власне це слово виною всього, немов воно щось забрало, в нього позбавило його такої солодкої дитячої волі.

Читає. Губи надуті. Очі блищають іскрами гніву.

— После избрания апостолов Иисус Христос сошел с ними с вершины горы, стал на возвышении на ровном месте и здесь при огромном стечении народа раскрыл Свое учени а о том, какие качества должны иметь его ученики и как они должны исполнять закон, чтобы войти в царство Мессии. Эта проповедь Иисуса Христа называется...

В цей час сталася подія.

Голос Славця тремтів, склився й набрякав якимсь дзвоном.. Навколо панувала пообідня тиша. Батько, лежачи, сопів, мухи бились об вікна, і враз різкий свисток прорізав повітря. Це Льоньо кликав Славця, вийшовши до своєї клуні. О. Іов знову знає значення цього свистка.

На Закон впало дві словози, Славць глипнув скорботними очима на батька, цей глянув на нього своїми гнівно-безкомпромісними, голос ще більш заломався, читання перемішалось з хлипанням і плачем.

О. Іов, що починав уже дрімати, підскочив на ліжку, немов його хто голкою шпигнув.

— Ти чого ревеш?

Славця охопив такий розпач, а серце натиснуло стільки пекучого плину до очей, що питання о. Іова вплинуло, як відімкнення якихсь шлюзів, з-під яких нестримно ринулися потоки сліз.

Розлючений не стільки на Славця, скільки на Льоня, якому не міг нічого зробити, і який вперто й щораз голосніше свистав, о. Іов, схопившись за ліжко, бліскавичним рухом зняв паска.

— Ой-ой-ой, тату, не бай, буду читати... перелякано крикнув, зірвавшись із стільця.

Але о. Іов невмолимий і послідовний...

По цій непередбаченій перерві він знов сопів на ліж-

ку, Славцьо вже покірно читав до самого вечора, але по книжці водив тільки очима, не зраджуючи найменшого наміру заглибиться в її зміст і весь час думаючи тільки про Льоня. Він читав без перерви, навіть тоді, коли ніс о. Іова виспіував, як патефон, а до відкритого рота, мов до гирла вулькану, з обережною цікавістю заглядали збентежені хropінням мухи.

Коли батько прокинувся, його вже чекав у кухні якийсь селянин, і тому Славцьо відповідав тільки на другий день. Оповідав добре, не пропускаючи жодного слова, як того вимагав батько. „Нагорная проповедь“ зафіксувалася в його пам'яті, мідно хоч і проти волі, не прийнята ані свідомістю, ані сердцем.

Восени того ж року разом із Льоньом Славцьо вступив до підготовчої класи духовного училища в Житомирі. На превелике здивування батька наука в школі почалась добре.

Правда, Закон Божий і тут не користувався у Славка великою симпатією, але напакованіх в його голову знань з цієї ділянки вистачило йому на ціле училище.

Богословська Академія УАПЦ

(До історії її заснування)

Свято-Покровська Церква в Мюнхені, як Катедральна Церква Мюнхенської Дієцезії, виконала велику історичну місію: вона стала тісю базою, що на ній повстала Богословська Академія, Вища духовна школа Української Автокефальної Православної Церкви на еміграції.

Мюнхен, столиця Баварії, спонтанно став культурним і науковим центром цілої української еміграції. Тут відновив свою діяльність Український Вільний Університет; тут заснована Українська Економічна Вища Школа; тут відновило свою діяльність Наукове Товариство імені Шевченка, що має вже понад 75 років свого існування, та Історично-Філологічне Товариство, що в цьому році святкуватиме 25-літній ювілей своєї діяльності. Взагалі в Мюнхені і навколо нього скучені основні наукові сили української еміграції.

Тому не дивно, що й місцем заснування Богословської Академії спонтанно став той же таки Мюнхен, — хоч повний руїн, що їх принесла друга світова війна, але й повний кипучої творчої енергії, творчих сил української науки і культури взагалі.

При Свято-Покровській Церкві закипіла творча праця ентузіастів церковного життя. В січні 1946 року обрано новий склад Парафіяльної Ради, яка налічувала 30 членів, відомих громадських і церковних діячів, діячів науки і культури. Свою творчу працю Парафіяльна Рада розгорнула по Секціях, і серед них найбільшу продуктивність праці виявила Релігійно-Освітня Секція, головою якої був обраний Проф. П. Ковалів. Керуючись окремим статутом, Релігійно-Освітня Секція розгорнула свою працю як по лінії опрацювання науково-богословської і церковної тематики, що виявилось в прочитанні на Секції цілого ряду рефератів, так і по лінії ширення основ християнської доктрини перед ширших мас українського Народу, розселених по тaborах Німеччини.

Релігійно-Освітня Секція мала в своєму складі визначні наукові й культурні сили (професори, студенти, церковні діячі та ін.), і з такими силами можна було не

тільки влаштовувати вужчі й ширші наукові засідання в самому Мюнхені, як це й робилося не раз, але й читати реферати по тауборах за Мюнхеном. Це дало підставу Секції зайняти ширше становище, вийти за межі супто парафіяльних функцій. І згодом вона здобула собі цілком заслужену назву „Богословської Секції при Архиєпископській Катедрі“. Цьому сприяло й те, що найближчим дорадником і активним членом Секції був сам Владика Архиєпископ Михаїл, який навіть люб'язно пропонував своє приміщення для наукових засідань Секції, сам беручи активну участь у цих засіданнях.

Ректор Богословської Академії Проф. Пантелеймон Ковалів.

праці в справі заснування Вищої духовної Богословської Академії майбутньої УАПЦ.

Треба сказати, що питання про заснування вищої духовної школи спеціально ніколи не ставилось на Секції, а виникло воно в цілком інших обставинах і з Секцією було тільки в певнім ідейнім зв'язку. Але факт той, що власне Секція й послужила тією базою, на якій зародилася сама ідея створення саме богословської Вищої школи.

Складано було спеціальну Комісію в складі Проф. П. Ковалєва (голова), Проф. Я. Моралевича, Проф. І. Розгіна, О. П. Ковальчука та інж. Воковського, а згодом до складу Комісії ввійшли ще проф. В. Петров, проф. Г. Вашенко та проф. Я. Горбачевський. Комісія зайня-

лась підготовчою роботою щодо створення такого вищого учбового закладу, який би відповідав інтересам Української Автокефальної Православної Церкви на чужині. Свою працю Комісія вела в повному контакті з архієпископом Михаїлом та архієпископом Генадієм, відбуваючи разом із згаданими Владиками свої організаційні засідання. Після ряду дискусій про самий тип школи прийнято було рішення створити „Богословсько-Педагогічний Інститут“ з двома факультетами — Богословським і Педагогічним, який би мав своїм завданням готувати кадри високоосвіченого духовництва та кадри педагогів, що виховну роботу провадили б в консолідації з Церквою. Із цих завдань виходячи, Комісія опрацювала відповідний Статут, що складений був на підставі статутів духовних академій та Празького Педагогічного Інституту.

Праця Комісії коло організації Богословсько-Педагогічного Інституту розгорталась далі. Повстало нарешті питання припинення діяльності Комісії і утворення Професорської Ради Богословського Інституту, до складу якої запрошено найкращі наукові і педагогічні сили на еміграції — професорів і доцентів університетів і старих духовних академій та Варшавського Православного Богословського Факультету. Перше засідання Професорської Ради відбулося 1946 року, на якому був прийнятий проект Статуту Інституту з тим, що остаточно вів мав бути затверджений Св. Синодом УАПЦ. Обрано керівний склад Інституту: на Ректора Богословсько-Педагогічного Інституту обрано проф. Ковалєва, на Декана Богословського Факультету — проф. Я. Моралевича, на Декана Педагогічного Факультету — проф. В. Петрова та на Секретаря Професорської Ради о. П. Ковальчука. На Голову Кураторії Інституту запрошено архієпископа Генадія, що тимчасово мешкав у Мюнхені перед своїм від'їздом до Австралії, куди він мав благословення від Св. Синоду УАПЦ.

Основну підготовчу роботу зроблено: обрано керівний склад складено проект Статуту, опрацьовано пропозиційні навчальні плани факультетів тощо. Тепер стало питання про упідлеглення Інституту Св. Синодові, вищій духовній владі, як це й належить бути кожній духовній школі. Складається враження, що Св. Синод УАПЦ мав бути поставлений уже перед доконаним фактом. Це так. В умовах важкого еміграційного життя інакше й бути не могло: вища учебова інституція твори-

лася не згори, як це повинно бути в нормальних умовах життя, а цілком спонтано, знизу, там, де був для цього відповідний ґрунт, творча енергія й цілковите усвідомлення великого обов'язку перед Св. Церквою і Народом. І Св. Синод справді був поставлений перед доконаним фактом, але фактом великої історичної ваги, великого значення в житті Української Автокефальної Православної Церкви.

Саме 16 червня 1946 року мала відбутися в Есслінгені (Віртембергія) чергова Сесія Св. Синоду. На цю Сесію прибула делегація від Богословсько-Педагогічного Інституту в складі Проф. П. Ковалева і Проф. Я. Моралевича, щоб звітувати Св. Синодові про зроблену роботу та просити від нього благословення на дальшу працю та остаточне оформлення цього вищого духовного учебного закладу. Св. Синод в складі Голови Високопреосвященішого Митрополита Полікарпа, Заступника Високопреосвященішого Архієпископа Михаїла і членів: Преосвященішого Єпископа Мстислава і Преосвященішого Єпископа Платона присвятив питанню Богословсько-Педагогічного Інституту спеціальне засідання, на якому доповідали Ректор Інституту Проф. П. Ковалів і Декан Богословського Факультету Проф. Я. Моралевич. Після обміну думок Митрополит Полікарп поблагословив почату велику працю і дальнє її розгортання, а Св Синод виніс рішення на наступну Сесію подати Статут Інституту на остаточне затвердження.

З радісним настроєм повернулися делегати до Мюнхену, і ще з більшою енергією почали розгорнати підготовчу працю поборники духовної освіти. Зараз же було оголошено в пресі про започаткування в Мюнхені Богословсько-Педагогічного Інституту і про конкурс на заміщення вакантних посад викладового складу з богословських дисциплін. Малось на увазі засталегідь виявити наявні богословські сили, з якими далі можна було розгорнати навчальний процес в Інституті.

Деяких турбот завдала саме назва школи. Ще на одному з попередніх засідань Професорської Ради Інституту було „висловлено побажання, щоб у майбутньому, як розгорнеться праця, переіменувати його в „Академію“. Але не довелося чекати, поки розгорнеться праця. Обставини примусили вже тепер зробити це переіменування в інтересах престижу самої школи і УАПЦ, як також в причин зовнішньо-формальних: в Німеччині слово „інститут“ сприймається не так, як

Високопреосвященіший Ігор, Архієпископ Полтавський
і Кременчугський, Член Свящ. Синоду УАПЦеркви й Керую-
чий Аугсбургською Цер. Окр. УАПЦ на еміграції в Німеччині.

ми його розуміємо, а це могло б привести до деяких ускладнень. Так на засіданні Професорської Ради від 4. липня 1946 року Богословсько-Педагогічний Інститут переіменовано на „Богословсько-Педагогічна Академія УАПЦ“.

В період до наступної Сесії Св. Синоду розгрталась інтенсивна підготовча праця: опрацьовувався Статут згідно з вказівками Св. Синоду, вживаються заходи до оформлення школи перед офіційними чинниками влади тощо.

Настав знаменитий день 24. серпня 1946 року, день чергової Сесії Св. Синоду. Серед інших важливих питань з життя УАПЦ Св. Синод заплянував питання розгляду й затвердження Статуту Богословсько-Педагогічної Академії. На цей час делегатами від Академії були вираженні такі особи: Ректор проф. П. Ковалів і Декани Проф. В. Петров та проф. Я. Моралевич. Важка ситуація склалась. Нелегко було розв'язати таке питання, від якого залежала дальша доля школи. Розгорнулися жваві дебати навколо дуже принципового питання: чи прийняти Статут як вищої богословської школи, чи як вищої педагогічної школи, лише з Богословським Факультетом. Проти першого варіанта начебто промовляв факт відсутності достатньої кількості вчених богословів, проти другого — факт існування вже на еміграції Українського Вільного Університету, і недоречність творення паралельної школи для готовання педагогічних кadrів

Безперечно більше шансів мав перший варіант. Хоч правда, в нас нема в достатній кількості вчених богословів, які б могли понести тягар викладання в високій духовній школі, а проте становище виявилося не безнадійне: ці наукові богословські сили Академія може й повинна виховати з допомогою вчених небогословів, передставників різних гуманітарних наук. Серед цих учених є ряд осіб з вищою богословською освітою. Таке було гасло, під яким творилася окремо вища богословська школа, як продовження славних традицій минулого з історії духовної освіти ва Україні:

Св. Синод урахував цей факт, зважив ті важкі обставини, в яких перебував тепер Українська Автокефальна Православна Церква на чужині, і майже без змін затвердив Статут в першім варіанті, поробивши деякі невеличкі додатки, на які цілком погодилися й присутні на засіданні делегати від Академії

Св. Синод затвердав також і керівний склад Ака-

демії: проф. П. Ковалева — на становищі Ректора Академії, проф. В. Петрова на становищі Декана Педагогічного факультету і проф. Я. Моралевича тимчасово, доки не заступить його духовна особа (згідно з статутом Академії), — на становищі Декана Богословського Факультету. Зaproшений раніше на Куратора Академії Архієпископ Ганадій не був затверджений на цьому становищі. Натомість Св. Синод призначив на становище Урядуючого Куратора Академії Архієпископа Михаїла, а на Почесного Куратора Академії Св. Синод благословив Високопреосвяченішого Митрополита Полікарпа.

Урочисте Відкриття Академії відбулося 17. листопада 1946 року, про що докладно інформує нас „Бюлєтень Богословсько — Педагогічної Академії УАПЦ“ ч. 2. Днем Патрона Академії обрано День Св. Архистратига Михаїла, що припадає на 21. листопада.

Тепер Академія знову переживає зміну структури: на 1. Українському Православному Церковному З'їзді, що відбувся 25-27 грудня 1947 року в Регенсбурзі, ухвалено Богословсько-Педагогічну Академію УАПЦ переіменувати в Богословську Академію УАПЦ“ з відповідними відділами замість факультетів: історичним, літературним, класичним і музичним на базі загально-основних і обов'язкових богословських дисциплін.

Т. МОДЕСТ

Високопреосвященіший Геннадій, Архієпископ
Січеславський,
Член Свящ. Синоду УАПЦеркви й Керуючий Мюнхен-
хенською Церковною Округою УАПЦеркви на еміграції
в Німеччині.

АКТ

Відкриття Богословсько -Педагогічної Академії в Мюнхені 17 листопада 1946 р.

З волі Бога-Отця, благословінням
Бога-Сина і Благодаттю

Бога-Духа Всесвятого, з благословіння Священного Синоду єпископів Української Автокефальної Православної Церкви під головуванням Високопреосвященнішого Митрополита від 24 серпня 1946 року (Проток. ч. 2 п. 6) в Мюнхені (Баварія) засновано Богословсько-Педагогічну Академію, яко традиційну Високу Школу Українського Народу для виховання високоосвічених душпастирів-священнослужителів і проповідників Слова Божого серед Українського Народу на Еміграції, а також для виховання в дусі Христової науки висококваліфікованих педагогів українських шкіл на еміграції і досвідчених у християнських знаннях жінок-українок.

Свято відкриття Богословсько-Педагогічної Академії Укр. Автокефальної Православної Церкви відбулося в неділю 17 листопада 1946 року. Після урочистої Божественної Літургії (Дахауерштрасе 9-1), яку відслужив Високопреосвященніший Михаїл, урядуючий Куратор-Академії, архієпископ Мюнхенський, в сослуженні з Преосвященнішим єпископом Володимиром і соном духовенства, за участю капели „Україна“ під керівництвом Проф. Нестора і місцевого Архиєрейського хору, при переповненому храмі вірними з м. Мюнхена і прибулими делегатами з різних місць і від різних організацій і вищих шкіл українських, німецького університету і університету У. Н. Р. Р.А. Собором всіх Священнослужителів відслужено урочистий Молебень Святому Архистратигу Михаїлу, яко Покровителеві Українського Народу і Патронові Богословсько-Педагогічної Академії. Після молебня виголошено Многоліття Високопреосвященнішому Митрополиту Полікарпу, яко Почесному Кураторові Академії, Собору єпископів УАПЦ, Священному Синоду, Урядуючому Кураторові Високопреосвященнішому Архиєпископу Михаїлу і всій Кураторії, ректору Академії проф.

П. Ковалеву і всій Професурі, Студентам Академії і всім присутнім в храмі.

Урочисте Відкриття відбулося в приміщенні Українського Комітету (Розенгаймерштрасе 4ба) за братською святочною трапезою.

О 2 год. дня до приміщення прибули: Високопреосвящений архієпископ Михаїл, Преосвящений єпископ Володимир разом з Ректором Академії Професором П. Ковалевим. Вони були зустрінуті з хлібом-сіллю. Привітальну промову виголосив вик. обов'язки Декана Богословського Факультету професор Я. Моралевич. Після цього Високопреосвященніший архієпископ Михаїл запросив усіх присутніх помолитися перед початком Відкриття і відслужив короткий молебень. Гості зайняли місця. Урочисте Відкриття Академії розпочато промовою Ректора. В своїй високозмістовній промові п. Ректор Академії коротко, але чітко виклав історію Духовної Освіти на Україні та виникнення думки про відкриття Богословсько-Педагогічної Академії У.А.П.Ц. в Мюнхені, підкреслив її мету, завдання й значення її для Українського народу на еміграції. Далі закликав професуру поділитися своїми знаннями і науковим досвідом на користь Академії, а студентів – виконувати покладені на них обов'язки, прямуючи до поставленої мети. До Громадянства звернувся з закликом допомогати молодій Академії виконувати ту високу місію, що її поставила перед нею історія. Після цього Ректор урочисто оголосував Академію відкритою, закінчивши промову словами: „Слава нашій молодій Академії! Архиєрейський хор відспівав „Гавдеамус“.

Далі йде Слово Куратора Академії. Високопреосвященніший архієпископ Михаїл у своїй промові вказав на ту величезну місію, яку виконала Київська Могилянська Академія для Українського Народу і взагалі для християнства. Владика відзначив, що Богословсько-Педагогічна Академія повинна продовжувати ту ж велику службу для Українського Народу на еміграції, зазначивши, що народ тільки тоді міцніє й духовно зростає, коли буде своє життя на підвалах Христової Науки. Він висловив упевненість, що професура цілком свідома високої місії, виконання якої чекає від неї Український Нарід, і висловив надію, що студенство розуміє, до якої науки стає, і сумлінно зможе опанувати її. На закінчення Високопреосвященній Владика закликав Боже благословення на Академію, на Ректорат, Професуру і Студентів. Хор Проф. Нестора чудово виконав концерт „Те-

бе Бога хвалимо“комп. Бортнянського. По закінченні концерту гості, що зібралися в кількості до 250 осіб, проспівали молитву „Отче наш“. — Владика Михаїл благословив трапезу.

Під час трапези були зачитані привітання від проф. Дм. Дорошенка, Високопреосвященого Олександра; Митрополита Пінського і Поліського, від професора Ф. Кульчинського, Архипротопрестітера П. Калиновича та інші. Від Греко-католицької Семінарії надіслав привітання о. Ректор д-р Лаба, від Братства Хреста канцлер проф. А. Лідки.

Під час трапези виступили з промовами: від Українського Вільного Університету і від Греко-Католицької Апостольської Візитатури проф. І. Мірчук, від Україн. Тех.-Господар. Інституту Ректор проф. Доманицький, від Української Економічної Вищої Школи Ректор проф. Мартос, від Центрального Представництва Української Еміграції проф. Ветухов, від Обласного Представництва Української Еміграції проф. Корсунський, від Кооперативних організацій проф. Павликівський, від Червоної Хреста Д-р Воробець, від Жіночої організації п. Горбачевська.

Трапеза закінчилася співом молитви „Боже Великий Єдиний“.

На відзначення цієї події і складено цей Акт.

Ректор Академії
Професор П. Ковалів

Куратор Академії
Архиєпископ Михаїл

Мюнхен 18 листопада, 1946 року.

На свіжу могилу бл. п. Неофіта Яковича Кибалюка.

Бл. п. Неофіт Якович Кибалюк, Головний Редактор „Богословського Вісника”(род. 21.1. 1894р.—† 9.7.1948р.)

Бл. п. Неофіт Якович Кибалюк родився 21. 1. 1894р. в с. Івниці на Волині. По скінченні Волинської Духовної Семінарії в Житомирі вступив на правничий відділ Харківського Університету. Перша світова війна перервала студії: його покликують до війська. По скінченні Тифліської військової школи й по звільненні з російського війська Неофіт Якович вступає до української армії й займає становище штатного викладача Житомирської Юнацької Школи (20. 1. 1919р.), а 14. 7. того ж року його призначається державним інспектором тої Шко-

Дня 9 липня 1948р. о год 20-й в Аугсбурзі несподівано відійшов на той світ бл. п. Неофіт Якович Кибалюк, головний редактор „Богословського Вісника“. Несподівана смерть Неофіта Яковича боляче вразила всіх, хто знов цю кристалічно чесну, побожну, розумну, досвідчену в культурно-громадській праці, працьовиту постать, а для нашої редакції його смерть стала великою незамінною втратою.

Не з почуття формального обовязку перед покійним Неофітом Яковичем, але з почуття вдячності й доброї пам'яті про покійного не можемо не згадати про його життєй цінну працю для Церкви й України.

ли. Бере участь у боях під час походу школи з Житомира до Кам'янця Подільського.

По закінченні визвольних змагань 1917-1920рр. осідає Неофіт Якович у Дубні, де, провадячи українську книгарню, розвиває дуже широку культурно-освітню працю й стає Головою „Просвіти“ що мала тоді понад 90 філій у повіті. Пізніше переходить до Почаєва, де вчителює в вищій початковій школі. Його кандидатуру було виставлено до Польського Сейму, але стати послом йому не довелось: його обвинувачено польською адміністрацією в замасі на президента Войцеховського й ув'язнено і по 4-х місяцях звільнено без подання доказів обвинувачення. Це не був одинокий випадок його ув'язнення. Сидів він у Крем'янці, коли йому підкинули нелегальну літературу й під закидом розповсюджування й заарештували.

В 1931р. польська влада позбавляє Неофіта Яковича польського громадянства й висилає за межі Волині. Неофіт Якович спиняється в м. Любліні, де над ним встановлено було суворий нагляд поліції; йому заборонено було навіть зустрічатись з українцями. Жив у Любліні з того, що провадив невеличку крамницю паперу та канцелярійного приладдя. На засланні у Любліні Неофіт Якович і одружився.

З приходом німців, коли в 1941р. хвиливо оживася українське життя, Неофіт Якович стає на чолі місцевого Відділу Українського Комітету в Любліні. Знову розвиває широку культурно-громадську працю.

Але його тягне до себе рідна Волинь. Неофіт Якович переїжджає до Рівного, де находить ширше поле для своєї невисипущої діяльності. Відновляє „Просвіту“, яка розростається й має понад 160 філій на Волині. При „Просвіті“ закладає хор, аматорський гурток і бібліотеку.

Під час своєї культурно-громадської праці як за Польщі, так і за німців Неофіт Якович приймає активну участь і в церковному житті. Особливо багато енергії проявляє він на ниві церковній у Рівному, де Волинська Церковна Рада при його активній участі виявила надмір енергії в ділі відродження Української Православної Ієрархії; тісно співпрацює з повсталою в 1941р. в Луцьку Адміністратурою УАПЦеркви; в 1942р. входить у склад Єпископської Ради в Рівному й кількоразово, з архієпископського благословення, виголошує в Рівненській Катедрі. Соборі високозмістовні й глибокорелігійні про-

повіди, вдягаючись у стихар, який мав право вдягати ще з Дух. Семинарії.

Тяжкі воєнні обставини, коли німці лютували від своїх невдач на фронті й тероризували українців, арештовуючи їх масово й розстрілюючи, унеможливили Неофіту Яковичу дальшу працю в Рівному. Треба було думати про виїзд на захід у звязку з відворотом фронту.

В 1944р. в січні м-ці Неофіт Якович переїжджає до Львова, де стає референтом релігійних справ при Центральному Українському Комітеті. Далі на захід ішов шляхом багатьох з нас... Через відомий лагер в Штраєсгофі (біля Відня) й інш. Перебуває в Сант Пельтені в Австрії, працюючи на металевій фабриці й у Відні.

Після капітуляції німців опиняється в таборі в Аугсбурзі, спочатку на Гегінгені, а потім в Сомме Касернене. Для Неофіта Яковича з його невисипушею енергією й тут знаходиться широке поле для праці. З перших днів заснування табору стає він на чолі Культурно-Освітнього Відділу, організовуючи в першу чергу шкільництво в таборі.

Стає основоположником першої й найстаршої на еміграції газети „Наше Життя“. Перші числа цього часопису пишуться на машинці в кількості 50 прим., за кілька тижнів переходиться на ротатор. Попит на часопис росте, й друк його відбувається в спосіб світлодруку, а потім і на друкарській машині.

Вникає Неофіт Якович у всі ділянки таборового життя, що потребують організації й праці. Бере участь в організації українських працівників пера в „Спілку Укр. Письменників і Журналістів“. Смерть застала його на становищі Голови СУПіЖ

В таборі Сомме Касернене організовується селянство,—Неофіт Якович бере участь і є членом „Спілки Селян“. Він був Головою Укр. Нац.-Державного Союзу —відділ в Аугсбурзі; організував парадіян і став на чолі „Братства Св. Володимира; організовує був. політв'язнів і стає на чолі Аугсбургської філії“ Т-ва Політ. В'язнів“.

Але від громадсько-політичної праці останніми тижнями відходить, перекладаючи її на плечі інших, коли одержав покликання на головного редактора „Богословського Вісника“. Всі його думки й ціла його уява сконцентровуються тепер на цьому пункті праці. Він

хоче поставити „Богословський Вісник“ на підлежну ви-
соцінь; хоче, щоб він був таким, яким має бути орган
УАПЦеркви і зовнішньо і внутрішньо. Мріє на базі „Бо-
гословського Вісника“ створити ціле церковне видавни-
цтво. Цілими днями сидить над матеріялом для журна-
лу, лише ввечері виходить на годинний прохід, щоб на-
братися нових думок і трохи відпочити. „Ви не знаєте,
які цікаві матеріяли напливають з місць“, говорив Нео-
фіт Якович своїм співпрацівникам.

Валютова реформа, що вибила з рівноваги редакці-
йний і видавничий апарат, була великим ударом для Не-
офіта Яковича й коштувала йому багато нервів, бо він
бачив, що його мрії заломлюються.

В цьому критичному моменті наступила несподівана смерть. Високопреосвященніший Митрополит Полі-
карп у листі своому на ім'я покійного Неофіта Якови-
ча, одержавши ч. 1 „Богословського Вісника“, писав так: „Одержав я ч. 1“ Б. В. „Як з зовнішнього боку, так і по змісту книжка робить дуже добре враження. Мате-
ріял підібраний уміло, і книжка читається з насолодою.
Сердечно дякую Вам за працю, яку Ви понесли при ви-
данні „Б. В.“ Бажаю Вам сил і здоров'я для продовже-
ння дальшої праці над виданнями УАПЦеркви... З
любов'ю до Вас Полікарп, Митрополит УАПЦеркви.“

Неофіт Якович був обдарований іскрою Божою-пи-
сьменницьким талантом. Його оповідання дуже життєво
ї картинно змальовують життя й читаються легко й з на-
солодою. З більших його оповідань відомі: „Над Ікою“,
„Щербатий келих“.

Крім того, він багато дописував до укр. преси, під-
писуючись (з Волині за Польщі) псевдонімом, з огляду
на переслідування.

Бл. п. Неофіт Якович мав добрий дар промовляти;
він говорив завжди повільно, виразно, з почуттям; кож-
не слово немов важив і цінив; через те завжди захоп-
лював слухачів своєю промовою.

Неофіт Якович належав до тих людей, які тихо,
спокійно, але з твердою вірою й певністю, корисно ро-
блать своє діло, не претендуючи на славу, похвалу чи
винагородження.

Бл. п. Неофіт Якович мав замір решту свого життя
присвятити духовно-пастирській праці. Але не довелось.
Господь покликав його з того тяжкого „житейського
схвильованого моря до тихого Свого пристановища“.

В особі бл. п. Неофіта Яковича Кибалюка ми втратили глибоко віруючого християнина, великого патріота-українця й непомітного тихого й цінного труженика на ниві культурно-громадській, а наш церковний орган—nezамінного досвідченого редактора.

Нехай же легко буде йому чужа земля, а пам'ять про Його життя й цінну працю для Церкви й України передається—„від роду до роду“.

Редакція.

СВ. ВСЕЛЕНСЬКИЙ ПАТРІЯРХ

ЙОГО СВЯТІСТЬ АТЕНАГОРАС, АРХІЄПІСКОП
ЦАРГОРОДСЬКИЙ, ВСЕЛЕНСЬКИЙ ПАТРІЯРХ

Зміна на патріяршому престолі в Царгороді

В кінці минулого року в житті Вселенської Патріярхії в Константинополі зміна. Уступив з причини немочі тілесної Патріярх Максим V,—а на його місце покликано Архієпископа Атенагораса, екзарха Грецької Церкви в Америці,

Числом невеличка, територіяльно перебуваюча під магометанською державою, завжди приваблива для зарубників—Царгородська Патріярхія в Православному світі займає перше по честі місце. Стоїть, ніби, справжній маяк, що навколо скупчує всіх; хто в морі життя блукає.

Ця духовна пов'язаність православних помісних церков через Константинопольський Патріярший трон—для українців має особливо велике значіння. І не тому тільки, що від Царгороду ми охрещення прийняли, але й тому, що більш щасливі віки нашого державного минулого проходили під безпосереднім його духовним водительством.

Звичайно, значіння трону Константинопольської Патріярхії—чисто символічне. Є воно фактором духовного, ідейного порядку. Константинопольський Патріярх—предстоячий, не владаєствуєчий; старший молитовник—не керуючий чинонаочальник; маючий право пасти все православне стадо Христове, але не правлячий ним. Це—високо поставлений паляючий свічник, аби всі, що мають зір, керувалися ним у тьмі захмарення. Тому то мряка й безпорадність огортає православний світ, коли свічник гасне; радується—коли запалюється.

В ідейнім об'єднанні навколо себе всіх автокефальних помісних православних Церков і полягає авторитет Константинополя,—авторитет утверджений і скріплений від самого постання Константинопольської Церкви. Він опертий на шіснадцять віках часу, освячений іменами багатьох святих мужів-учителів церкви, видатних проповідників і святителів, що подвигалися на патріяршому престолі в Царгороді. Під дамокловим мечем ворога Христа, що під стіни Царгорода вже намагається підступити, Константинопольський Святіший Отець і донині достойно предстоїть та гідно сповнює свій тяжкий обов'язок—водителя православного світу.

Тому нині, коли ціле людство стало на роздоріжжі двох світів: християнської культури і взаємної любові, чи грубого матеріалізму та себелюбства,—у війні за Бога Й Христа Його для Вселенської Православної Громади пункт збірний—тільки коло трону стародавнього Вселенського Царгородського Патріярхату. Там сила наша перед загрозою грядучої недолі. Сила та—в міці духа православних народів, Царгородом об'єднаних, в ясності світла морального воскресення людини, Святішим Отцем Константинопольської Церкви заступленій.

В наведеному різниця православного Константинополя від католицького Риму. Константинополь—світильник, символ, гасло, духовний водітель, а не „головне управління“. Це ідейний відбиток духа кожної окремої православної церковної громади, що й від себе до центру випромінює душу соборну, щоб посилити її спільній дух і на себе сприйняти духа спільногого; сприйняти із загального джерела, а тим і самому посилитись.

На протязі віків постать Святішого Отця Царгородського є опорою духа Православної Церкви. Чим бурхливіші часи переживав Церква, тим яснішим виявляється світло джерела нашого поєднання во Христі. А нашому поколінню Провидіння судило переживати епоху, коли безбожник підносить руку на самого Христа. Світ нині, наче, станув на межі поміж „бути чи не бути“ далі самій християнській культурі. Тому в цей час Православному світові особливо сильно даеться відчути, що остав, кістяк нашого духовного опертя—тільки коло відвічного на землі іраджерела православної віри—Вселенського Патріярхату, або... ми опинимося в „третьому римі“—Москві.

Загребущі руки з півночі простягаються по Дарданелі. Червоні зірки вже несуть варту недалеко Босфору. А де в церковно-православному сенсі має означати, що загребуша долоня простягається вже, щоб, нарешті і осідок Вселенського Патріярхату опинився на Луб'янці.

На патріярший трон в Константинополі прийшла людина ще не стара віком (62 роки), але стара досвідом високого церковного служення. Це все провіщає для Церкви добре. Маємо підстави думати, що добре це провіщає й Українській Церкві. Українська Правовославна Автокефальна Церква не має нині своєї хати. В Україні вона живе в серцях людей, не в храмах. Поза Україною— вона емігрантська, скитальча. Але Святіший Патріарх Атенагорас вже в перші дні свого високого

служення поставиться до нас, скитальців, по-батьківськи.

Побажаймо ж новообраниму Святішому Патріархові здоров'я та сил, так потрібних для тяжкої відповідальної праці на Вселенському Патріаршому Престолі.

Ред. А. Котович.

Привітання

Святішому Вселенському Патріархові Атенагорасові, вислане від Свящ. Синоду УАПЦеркви на еміграції в Європі з приводу обрання Його на Патріарший Престол. Його Святішество, Святіший Атенагорас, Архиєпископ града Константинополя – Нового Риму й Патріарх Вселенський.

Ваша Святішество!

Довідалися ми про щасливве обрання на Вселенський Патріарший Престол Вашого Святішества. Серця наші повні радості з приводу того, що на чолі Вселенського Православ'я стала Ваша особа, котрій більше, як кому іншому, відоме життя й доля Української Православної Церкви й Українського Побожного Народу.

Наша Церква до 1686 р. була в безпосередній опці Константинопольського Патріаршого Престола, після чого була силою опанована Московською Церквою. В 1942 р., в наслідок військових подій, Українська Церква відновила самостійне життя під мудрим християнським покровом нашого духовного керівника Блаженнішого Діонісія, Митрополита Варшавського і всієї Православної Церкви в Польщі, через якого була в синовньомує единанні з Вселенською Патріархією.

Листом з дня 9. X 1946 р. № 495 повідомлено про наше існування Вселенську Патріархію. Однак військові події не дали нам можливості в достаточній мірі дати знати про себе.

У свідомості нашій і нашого народу завжди переховується пам'ять про часи, коли Церква Українська (Київська Митрополія) розцівіла в побожності під спасеною опікою Святішої Вселенської Патріархії.

З приводу обрання на Вселенський Святіший Престол Вашої Святості пересиламо наш синовній привіт, молитовне побажання щасливого керування життям Православних Церков і запевнення, що наша Церква й наш Побожний Народ стремлять до єдинання во Христі з напою праматір'ю Константинопольською Церквою та щасливі будемо приймати посильну участь в церковному житті Вселенської Церкви.

З ширими молитвами за здоров'я Вашого Святішества й добрий успіх у святій праці над розбудовою життя Святої Православної Вселенської Церкви та любов'ю синовною

У Христі –

Члени Свящ. Синоду УАПЦеркви:

ПОЛІКАРП Митрополит УАПЦеркви.

НІКАНОР, Архиєпископ Київський і Чигиринський.

ІГОР, Архиєпископ Полтавський і Кременчуцький.

ГЕННАДІЙ, Архиєпископ Січеславський.

ПЛАТОН, Епископ Рівенський і Крем'янецький,

секретар Свящ. Синоду УАПЦеркви.

12 XI 1948 р. м. Ельванген у Німеччині.

Огляд преси.

Часопис „Українські Вісті“ за французьким журналом „Realites“ подає таке: „В багатьох державах проведено анкету про релігійність населення. Анкета показала, що велечезна більшість людей віруючі. В 12-х країнах світу: Франції, Англії, США, Бразилії, Швеції й Фінляндії інститути громадської думки запропонували своїм членам відповісти на такі запитання:

Чи ви вірите в Бога? Чи вірите в безсмертність душі?

На перше питання величезна більшість запитаних осіб у всіх цих країнах відповіла так, а саме: 95% канадійців і австралійців; 94% США. 84% англійці і норвезці; 83% фінляндці, 80% данці, шведи і голляндці, 77% чехи і 68% французи.

У питанні про безсмертя душі відповіді також здебільшого позитивні, хоча відсоток вже менший: 78% в Канаді, 73% в США, 71 відсоток в Норвегії, 69 відсоток у Фінляндії, 68 відсоток в Голляндії, 63 відсоток в Австрії 55 відсоток. в Данії, 52 відсоток в Чехо-Словаччині, 58 відсоток у Франції, 49 відсоток у Швеції і в Англії. Цікаво зазначити, що 17 відсоток комуністичних виборців у Франції вірить у Бога.

Коли нашу аналізу поглибити насамперед щодо Франції, то стверджується велика різниця між чоловіками й жінками в питанні релігійності: середній відсоток релігійних мужчин становить 55 відсотків, а жінок 77 відсотків. Молодь менше релігійна, ніж старші.

Цікаво зазначити ступінь релігійності населення залежно від його соціального стану і партійно-політичної приналежності: між робітниками відсоток віруючих становить 49, між урядовцями 58, між купцями 70. Між членством партії лівих католиків віруючих 92 відсотки, між деголістами 88, між соціалістами 50 відсотків, серед комуністів 17 відсотків.

У Голяндії, де людність переважно протестантська, релігійність однаково поширенна і серед протестантів, і серед католиків. В США щодо релігійності вік і стать загалом відограють ту саму роль, що й у Франції.“

Український релігійний двотижневик „Вісник“ подає такий комунікат Українського Православного Координаційного Комітету: Український Православний Координаційний Комітет складається з вищепідписаних законно обраних представників обох Українських Православних Дієцезій в Сполучених Державах, і діє на основі постанов Соборів та резолюцій, прийнятих духовенством і церковними громадами та з благословення обох Владик, прямуючи до з'єднання обох Дієцезій в єдину Українську Православну Церкву на території Сполучених Держав.

Координаційний Комітет відбув свої чергові збори 18 березня 1948 р. в Нью-Йорку і постановив видати до відома всім, кого це інтересує, наступний комунікат:

1. Законодатні органи обох Українських Православних Дієцезій в Сполучених Державах визнали, що для Божої слави, розвитку св. Христової Православної віри, скріплення Церкви і добра українського народу злука двох Українських Дієцезій в Сполучених Державах є конечна і повинна бути осягнена в найближчому майбутньому.

2. Український Православний Координаційний Комітет, Консistorіями обох цих Дієцезій і їх Владиками затверджений, продовжує підготовчу працю над всіма формальностями, звязаними з справою злуки, і вислід тієї праці проголосить у слідчий час.

3. Злука двох Українських Православних Дієцезій є внутрішньою справою їх ієпархії, духовенства і мирян.

4. Ані підготовча праця Координаційного Комітету, ані сама злука, по своему довершенні, не мають нічого спільного з майном церковних громад, які творять обидві Дієцезії, тому що в них обов'язує те саме право, що кожна громада є виключним власником свого майна і ним рядить на основі стетових чarterів і своїх статутів.

5. Координаційний Комітет докладає всіх зусиль, щоб злука була довершена в найближчому майбутньому і формально проголошена на Соборі єдиної Української Православної Церкви в Сполучених Державах.

6. Координаційний Комітет уважає, що вже тепер перед формальним завершенням злуки, обидві Українсь-

кі Православні Дієцезії в Сполучених Державах повинні об'єднати свої харитативні установи, а саме Комітети, які мають за ціль допомогу українським скитальцям, а тому просить Консисторії обох Дієцезій це об'єднання схвалити, а обох Владик його благословити.

7. Координаційний Комітет уконститувався, доручуючи своїм членам уряди і обов'язки, які зазначені нижче.

Український Православний Координаційний Комітет прот. Андрій Іванишин, голова.

Прот. Михайло Запаринюк, заст. голови
о. Володимир Буката, секр.

о. Андрій Кущак, касир.

Прот. Іван Гундяк, референт.

Прот. Григорій Хомацький і

о. Григорій Павловський - члени.

* * *

В „Швебіше Ляндесцайтунг“, що виходить в Авгсбурзі, з'явилася стаття під заголовком „Вашінгтон і Рим“, в якій читаемо: В „Обсерваторе Романо“ (офіційний часопис Ватикану) друкувалися серії статтів пера графа делля Торе, в яких висловлювався погляд, що Ватикан мусить визнати Советський Союз, як політичний фактор і старатися дійти з ним до якогось порозуміння. Торе пішов навіть ще далі й почав критикувати доктрину Трумена. Кілька днів після появи останньої статті з цієї серії повідомлено у Вашінгтоні, що президент Трумен призначив Мирона Тайлора своїм особистим надзвичайним посланником у Ватикані. Тейлор не офіційний висланник американського міністерства закордонних справ, а тільки особистий представник президента Трумена. Висланий графом делля Торе голуб вернувся до ватиканської арки без російської оливної галузки. Після цього Мілянський кардинал Тустер оголосив своїм вірним, що комуністичним сповідникам відмовлятиметься відпущення. Ватикан пішов далі. Папа Пій XII у своїй великородній промові проголосив безкомпромісову боротьбу комунізмові і тим самим став поважним союзником італійського міністра-президента Де Гаспері. Постав запитання, від кого виходить політика Ватикану. Від 1942 р., себто від смерті кардинала Магліоне, в Ватикані немає ще до цього часу державного секретаря (мін. зак. справ). Офіційно закордонною політикою Ватикану керує „Конгрегація для надзвичайних церковних справ“, до якої належить 12 кардиналів. Оста-

да про білий чернечий клобук, який був відібраний від нібито відпавших від правдивої віри пап і переданий архієпископові в Кізантії, а цей передав його московському митрополитові. У Москві на основі одного пророцтва мав повстати другий величний Рим. Незабаром після цього утворено самостійні патріярхати в Румунії і Сербії. Коли ж московський патріярх Олексій, обіймаючи свій уряд в 1946 р. просив про благословенство інших патріярхів, то де був лише гарний спертий на традиції жест, але ніякий церковний акт. Православні священики різних країн не зобов'язані визнавати царгородського патріярха за голову своєї церкви. Патріярхи між собою рівні. І тому не міг в минулому році відбутися екуменичний собор, бо деякі патріярхи не схотіли в ньому взяти участь. Кожний патріярх може по своїй волі зробити почин до скликання такого собору, або не з'явиться на нього.

Хоч ці інформації подає ЙІван Андрійович, то ми все ж не можемо не підкреслити деяко спрошеній уяві автора про основи Вселенської Церкви та її історичні форми й традиції.

* * *

Часопис „Вісті“ (ч. 50), що виходить у Бельгії, подає таку пересторогу: „У Бельгії розпочав свою діяльність представник російської православної церкви, протоієрей о. Валент Роменській, що живе в Льежі і титулує себе „благочинним православних русских приходов в Бельгії“. Названий благочинний визнає юрисдикцію „руssкого екзарха-архієпископа Владимира“. О. Роменській розпочав жваву акцію за підгорнення під свої крила „всіх слов'янських робітників, що прибули з Німеччини, Балтійських країн, Чехо-Словаччини та інших та належать до православної церкви“. Виступаючи перед українцями, о. Роменській називає себе „тоже українцем (колись це називалося „тоже малорос“), але одночасно з тим виступає безоглядно проти Української Автокефальної Православної Церкви, називаючи її представників „самосвятами“ (старий оклепаний аргумент російського воюючого православія) та домагаючись від бельгійських чинників, щоб визнавали тільки його представником православних у Бельгії.

Ми звертаємо увагу українського громадянства в Бельгії на ці вихватки нашого національного і релігійного в о р о г а . Одночасно повідомляємо всіх, що найближчим часом прибудуть до Бельгії з Німеччини п'ять українських священиків з благословення Священного

Синоду Української Автокефальної Православної Церкви, на чолі якої зараз стоїть відомий український церковний і національний діяч і патріот Митрополит Полікарп. А тепер слід звертатися у всіх справах православної церкви на адресу Парафіяльної Ради УАПЦ, Paroisse Orthodoxe Autocephale Ukrainienne, 13, rue des Allies a Wasmes, Hainaut,

* * *

Пітсбурський український часопис „Народне Слово“ у зв'язку з Регенсбурзьким Церковним З'їздом УАПЦ на еміграції вмістив статтю Миколи Шрама „Несходім на манівці“. Зазначивши, що на іншому місці в часописі подаються постанови З'їзду, автор згадує, що єпархія УАПЦ має в своєму складі одинадцять архієпископів і єпископів та біля двохсот священиків і тисячі вірних. Він звертає увагу читачів, що серед вірних цієї Церкви вібрані на еміграції православні українці з усіх земель України, а тому голос УАПЦеркви є авторитетним і до нього повинні прислухатись всі православні українці поза межами рідних земель.

Далі автор пише:

„З'їзд той визнає і прирікає:“ Вірність канонам Все-ленської Церкви, як запоруки свого єдинання з Єдиною Святою Все-ленською Церквою, додержує непорушно УАПЦерква“. Далі З'їзд стверджує, що „Всемудре Все-блаже Провидіння поклало на нашу українську Православну Церкву історичну місію морально-духовного і національного відродження українського народу...“

Хто перечитає уважно постанови З'їзду, той побачить, що й наша праця тут над об'єднанням українських православних Церков у США в одну Церкву та шукання тіснішого зв'язку Української Церкви з Царгородським Патріярхом, а також і зв'язку з Ним усіх православних Українців, як вірних Єдиної Української Автокефальної Православної Церкви, має під собою тверді підвалини й провадиться в напрямі тому, по якому йде праця Церкви на чолі з Митрополитом Полікарпом.

Отже всі ті, що в США прагнуть до скоршого об'єднання Українських Православних Церков, очолюваних Архієпископом Теодоровичем та єпископом Шпилькою, йдуть за голосом „Українського“ Православного Церковного З'їзду на еміграції, який „закликає всю православну людність, як на Рідній Землі, так і в розсіянні сущу, твердо й непохитно стояти далі на догматично-канонічних основах Вселенського Православія, як віри наших

дідів і прадідів від часів охрищення України, та моральним очищенням й зміцненням відновити, скріпити і назавжди утвердити заповіти батьків, попрані й зневажені большевицькими окупантами України".

Отже але і нерозумно роблять ті, що справу об'єднання обох Українських Церков у США виставляють як ніби то інтригу окремих священиків чи вірних. Їм здається, що справа об'єднання двох Церков, які мають різні свої канонічні початки є справою простою й легкою. Між тим на шляху до об'єднання має бути переборено багато деяких чисто правноцерковних перешкод. До того ідея об'єднання Церков у США це справа всеукраїнська, бо це об'єднання має стати першим реальним кроком на шляху правного об'єднання з Вселенським Патріярхом всіх Українських Православних Церков через свого патріяршого екзарха.

Що це об'єднання має велике позитивне значення для цілого визволення українського народу, а в прийдешньому і в його самостійному державному життю, то про це не лише згаданий тут Церковний З'їзд говорить, а говорять і історичні факти. В часи, коли український народ мав свою державу та політичну самостійність, він мав і свою незалежну Церкву, що знаходилася в духовному зв'язку з Царгородським Патріярхом. Той зв'язок з Патріярхом поривався тоді, коли український народ губив свою державну та політичну незалежність. З відновленням української держави, по революції 1917 року українська влада намагалася відновити старі зв'язки Української Церкви з Царгородом. Лише окупація України Москвою перешкодила здійсненню тих заходів.

В часи останньої Світової Війни пощастило українському народові знову відновити свою Автокефальну Церкву з єпископатом на чолі, який мав духовні зв'язки з Царгородським Патріярхом через Митрополита Православної Церкви в Польщі Діонісія; частина Церкви якого була українською. Та головна окупація України Москвою не дала можливості завершити правний зв'язок української Київської Митрополії з Вселенською Церквою, а тому ця справа тепер ведеться далі. На Православних Українців у США припало тяжке, але почесне завдання довести до щасливого закінчення справу об'єднання всіх Православних Церков українського народу, що знайшовся поза межами батьківщини, в Одну Православну Церкву Українську з Екзархом Царгородського Патріярха на чолі.

Ті які говорять, що їм не треба ав'язків ні з ким, і які творять свою незалежну Церкву, ті вводять анархію, махнівщину на полі церковному. Махнівщина,крім руйни та знищення України, ніяких слідів по собі не залишила та ввійде в історію українських визвольних змагань, як смердючий боляк.

Так само й ті, що пишуть, або говорять, що в цілій церковно-об'єднавчій роботі в США є лише якісні особисті амбіції, або порахунки, виказують повне своє незнання справи і ніемісна розбиратися в справах ширших або зрозуміти ширину й значіння певного питання, якого вони ще не доросли.

Годі зводити справу на манівці, бо як може згаданий тут Церковний З'їзд:

„Щоб сповнити цю величну місію, наша Церква має творити собою єдине гармонійне тіло, в якім кожний складовий його елемент чітко відчував би свою життєву функцію та був би сповнений щирим бажанням ту функцію сумлінно і віддано використати. Цим духом самоусвідомлення своїх завдань і своїх обов'язків має бути перенятий повсякденний чин усієї Церковної громади“.

З цими думками і з щирим серцем йдімо далі до великої мети об'єднання всіх Українців в одну Українську Православну Церкву та до тісного духовного об'єднання її з Церквою Вселенською, а на ті голоси, що хочуть Велику Справу звести на манівці, не звертаймо уваги.

Лист до редакції „Богословського Вісника“ УАПЦ на еміграції.

Шановна Редакція!

В ч. 1. „Богословського Вісника“, згідно з бажанням в резолюціях Церковного Зіду УАПЦ 25-27 грудня 1947 р. в Регенсбурзі і з постановою Свящ. Синоду УАПЦ на сесії 15-18 квітня 1948 в Авгсбурзі, — надруковано мою доповідь на Зізді на тему: „Канонічні й історичні підстави для автокефалії Української Православної Церкви“.

Уміщення цієї доповіді вгодно було редакції супроводити слідуючим зауваженням під текстом: „Цю доповідь виголосив автор на Церковному Зізді УАПЦ 25-27 грудня 1947 р. Деякі місця доповіді зокрема інтерпретація деяких історичних фактів, викликали дискусію. Редакція.“ (стор. 29.)

З цим зауваженням Шановної Редакції про диску-

сію на Зізді на тему моого докладу, особливо ж, що торкається історичних фактів, я не можу погодитися, бо ж не можна признати дискусією (тим більше науковою) виступ одного з учасників Зізду, що, виходячи з аргументів „ад популум“, хотів би, всупереч фактам нашої церковної історії, або замовчуючи їх, продовжувати твердити про автокефальність (в канонічному розумінні) Української Православної Церкви (Київської митрополії) в її минулому до 1686 р.

З огляду ж на те, що заувага Редакції про дискусію, висловлена до того ж загально, може кинути тінь на наукову і практичну вартість виставлених мною тез в докладі по так важливому в житті нашої Церкви питанню, як її автокефалія, я просив би шановну Редакцію дійсно відкрити на сторінках „Богословського Вісника“ дискусію канонічно - історичного характеру по всіх точках і твердженнях опублікованої мної доповіді. Я охоче підіймуся тієї дискусії для вияснення проблеми, положення нашої Церкви в Православному світі, що одночасно буде йти й по лінії завдань, накреслених Редакцією в прекрасній вступній статті в ч.1. „Богословського Вісника“ „З вірою і надією“.

Пропшу не відмовити цього листа моого умістити в „Богословському Віснику“.

2 серпня 1948 р.

З правдивою пошаною
Ів. Власовський

Охоче відкриваємо дискусію по цьому питанню на сторінках „Богословського Вісника“. Редакція.

Зустріч Високих церковних достойників.

Дня 25 листопада 1948 р. в Білфельді на англійській зоні Високопреосвященніший Митрополит ПОЛІКАРП мав зустріч з Архієпископом Кентерберійським Др. Г. ФІШЕРОМ. На зустрічі було присутнє все українське православне духовенство англійської зони, духовенство Російської Зарубежної Церкви з Епископом Афанасієм на чолі, духовенство сербське, польське православне, лютеранський єпископ зі своїм духовенством, баптисти, — всіх присутніх при зустрічі коло 100 душ.

Під час зустрічі Високопреосвященніший Митрополит ПОЛІКАРП привітав Високого Гостя такими словами: „Ваша Ексцеленція! Вітаю Вас з прибутием на цю землю, чужу для Вас англійців, і для нас, українців.

Я відчував би більшу радість, як би я вітав Вас на вільній і незалежній Україні, яка такою буде і ми всі українці - скитальці твердо й глибоко в це віrimo й про це щоденно благаємо Милосердного Бога.

Ми молимо Бога, щоб він дарував усьому світові спокій і всім людям спокійне життя, а особливо тим, які прихильно ставляться до нас, українців і турбуються нашою долею. Ми віrimo, що настане час, коли безбожницька хвиля пройде й безбожники щезнуть з лиця землі, „як тане віск від огню“, а ми повернемося на свою Рідну Землю.

Прошу Ваших молитов, щоб наші бажання здійснились як найскорше.

Прийміть же від мене цей образ Божої Матері, споруджений українськими руками тут, на вигнанні; нехай він нагадує Вам Україну та її Многостраждальний Народ що потребує Ваших молитов“.

При цих словах Владика Митрополит ПОЛІКАРП вручив Архиєпископові Кентерберійському вишитий на полотні образ Божої Матері оправлений у стильну різьблену, раму, й вишитий рушник.

По, черзі вітали Високого Гостя Єпископ Афанасій, Адміністратор Сербської Православної Церкви, Лютеранський Єпископ і представники всіх баптистів.

По вислуханні привітань відповів Архиєпископ Др. Г. ФІШЕР, що йому приємно всіх тут бачити і що він хоче побачити, як живуть люди в таборах, а потім буде говорити про всіх вигнанців з Головною Квартирою, щоб поліпшити положення втікачів.

* * *

Виїхали з Німеччини: 19. 9 ц. р. Архиєпископ Михаїл з Мюнхена до Бельгії до м. Льєжа й у вересні ж місяці ц.р. Митрофорний прот. Володимир Вишневський з Еттлінгена та архипресвітер Олександер Новицький— обидва до Франції, до Парижа. У жовтні ц. р. з Зальцбургу виїхав до Канади протоєрей Дмитро Фокій і диякон Михайло Галицький з Гайденау до Лондону.

З і с в і т у

Анулювання виборів. Св. Синод православної болгарської Церкви визнав вибори єпископа Андрія на голову Болгарської Церкви в США, Австралії і Південній Америці за недійсні, мотивуючи тим, що єпископ Андрій є загально відомим фашистом та зрадником.

Відкликання духовенства: У зв'язку з ситуацією католицької церкви в Чехо-Словаччині, празький архієпископ Берон закликав чехо-словацьке духовенство утриматися від будь-якої політичної діяльності і не приймати більше жадних державних функцій. Усі священики, які досі займали будь-які пости в державних інституціях, як напр. в парламенті тощо, закликаються під загрозою канонічних кар зректися цих постів.

Ліквідація шкіл. Угорський уряд постановив ліквідувати всі конфесійні школи в Угорщині.

Арешт єпископа. Згідно з повідомленнями, що надійшли до Ватикану з Югославії, югославська поліція арештувала єпископа Мостару Петра Куле. Причини арешту поки що невідомі. Таким чином вже три єпископи Герцеговини ліквідовані.

Скасування навчання релігії: Французькі Національні Збори більшістю 298 голосів проти 291 схвалили внесений соціялістами і підтриманий комуністами законопроект про скасування релігії в державних школах.

Гідний виступ кардинала Гльонда. Після довгого мовчазного спокою у взаємовідносинах між Церквою і державою в Польщі, польське католицьке духовенство звернулося до польської молоді з закликом зректися поклоніння матеріялізмові і віддати себе Церкві, нації і традиціям католицизму. „Ми не повинні забувати“—сказано в пасторському посланні польського примаса кардинала Гльонда—„що історія Польщі є історією католицької нації. Побоювання, ніби лишившись християнами, ви будете відокремлені від великої громади польської молоді є безпідставні. Католицька церква не може згодитися на виходження католицької молоді не в християнському дусі“. Послання закликало польську молодь відкинути від себе навалу матеріалістичної літератури, але сис-

тематично вивчати шкільні науки, щоб цілком опанувати велику проблему людства.

Царгородський патріярх подався до димісії. Царгородський патріярх Максімос подався до димісії, а на його місце покликано архієпископа Нью-Йорку митрополита Атенагораса. З огляду на те, що з різних причин новий царгородський патріярх не буде залежний від православних церков на Сході в такій мірі, як попередній, думають, що прихід на це становище патріярха Атенагораса не обійтеться без політичних ускладнень.

Проголошення держави „Ізраель”. Рівно о 12 годині дня 15 травня скінчився мандат Англії над Палестиною, що вона його виконувала від 1 липня 1920 року. У ав'язку з цим Жидівська Національна Рада прийняла закон про створення нової держави і надання їй назви „Ізраель”. Президентом нової держави Ізраель вибрано Др. Хайма Вайцмана, організатора жидівського сіоністичного руху. Прем'єр міністром обрано Давида Бен Гуріон, який взяв на себе також обов'язки військового міністра, міністром закордонних справ—Моше Шертоک, що був керівником політичного відділу Жидівської Пресової Агенції. Першою державою, що визнала Ізраель, були Сполучені Штати Америки, а за ними пішли Гватемала, Швеція, Нова Зеландія, Советський Союз, Польща, Чехо-Словаччина, Канада й інші. Англія стрималася з визнанням жидівської держави. Араби пояснюють потребу свого маршу в Палестину конечністю охорони життя своїх одноплемінників і одновірців. Згідно з інформаціями преси старе місто Єрусалим від безпереривного обстрілу і постійних пожеж тяжко пошкоджене. Обернено в руїну 4 синагоги. Церква на Гробі Ісуса Христа ушкоджена. Також ушкоджені паломницькі місця: американський катеральний Собор Св. Юрія, Ратілонський монастир, французький монастир Св. Йосифа, Вірменський монастир на Сінайській горі, і Мошел-Омар. Єрусалимський патріярх від імені цілого християнського Союзу в Палестині та Православної Церкви сердечно подякував королеві Трансйорданії Абдулагові та арабському Легіонові за охорону Св. Місць в Єрусалимі. Він закинув жидам, що вони використовували для військових опорних пунктів релігійні і гуманітарні місця та установи. Король Трансйорданії Абдулаг, прийняв в Амані папського легата в Палестині Епископа Геста.

Християнська конференція в Англії. Від 29 березня до 10 квітня в Оксфорді відбувалася міжнародна хрис-

тиянська конференція, яка мала завдання зміцнити християнський фронт проти занепаду релігії, зростаючого безбожництва й поширення впливів стітового комунізму.

Багато студентів з Італії, Німеччини, північної Європи, Франції й Швейцарії прибуло на цю конференцію, щоб обмінятися думками й знайти способи боротьби проти безбожництва.

Лорд Галіфакс й сер Страфорд Кріпс прийняли почесне місце патронів „Християнської Активності“ на цій конференції.

Візантійська вистава в Англії. В зв'язку з Лямбетською Конференцією, на яку має прибути багато визначних православних ієрархів з цілого світу, англійські кола влаштовують в Вікторії й Алберт. Музей в Лондоні виставу Візантійського й Слов'янського Церковного Мистецтва.

Православні ієрархи на Конференції. В зв'язку з Лямбетською Конференцією Англіканської Церкви, яка має відбутися цього літа в Англії, такі православні ієрархи мають прибути, як закордонні обсерватори: Архієпископ Дамаскінос з Греції, Митрополит Діонісій варшавський, Патріярх Александрійський, Патріярх Антіохійський та інші. Крім православних, архієпископ Кентерберійський запросив також старо-католицьких єпископів Фінляндії, Норвегії й Ісландії.

.Брак священиків серед українських скитаців. Брак священиків серед українських скитаців в Англії відчувається так сильно, що українці змушені ходити до протестантських церков. Недавно єпископ однієї з дієцезій англіканської Церкви призначив англійського священика з Мансфілд, о. Сомервела на капеляна для скитаців цілої дієцезії. В цій дієцезії перебуває тепер 1500 скитаців переважно з України й Балтійських Держав. Новопризначений священик говорить більшістю мов цих скитаців.

Новий Патріарх Православної Церкви в Румунії.

Як подає преса, Румунським Патріархом став 47-літній Юстиніан Маріні, який є наймолодшим патріархом в історії Румунської Церкви. Його вважають провідником „поступового“ духівництва, і його завданням буде ліквідувати Греко-Кат. Церкву в Румунії, яка числилась півмільона вірних.

6-го червня в Румунському парламенті передано Маріні патріотіарші інсігнії. Як гадають, крім членів уряду, на тій церемонії були й висланники від Російської православної Церкви.

Тридцятьліття Греко-Православної Церкви в Канаді.

В цьому році наша Православна Церква в Канаді обходить 30-ліття своєго існування. З тієї нагоди Владика Архієпископ Мстислав видав архипастирське послання до вірних своєї Церкви, яке й подаємо на іншому місці.

Третій з'їзд Об'єднання Українських Жінок.

4 і 5 го вересня 1948р., в нашему таборі Штуттга-рт-Цуффенгавзені, відбувся третій з'їзд ОУЖ на еміграції. На цей з'їзд прибуло 66 делегаток з правом голосу. Прибули теж делегатки з англійської і французької зон. Крім того багато гостей, між ними Владика Платон, голова ЦПУЕ Василь Мудрий, др. Роман Смук, Улас Самчук та багато інших. Із ріжких кінців світу наспіли чисельні привітання для з'їзду, не рахуючи вже чисельних усних привітань і привітань від наших установ у Німеччині... Вітаючи з'їзд ОУЖ, Владика Платон звернув увагу, що жінка українка грала в нашему житті все велику роль, стоячи поруч своєго мужа-чоловіка. І в житті народів жінка відограла належну роль. Жінці ж по воскресінні перший з'явився Христос. Велике завдання поклала доля і зараз на наше жіноцтво на еміграції. Вірить, що жінка-українка віповінить свою місію, де б вона не була. В неї все битиметься Укр. Серце.

В двохденних нарадах жіноцтво порушило цілий ряд пекучих питань. Найбільше, як видно було з дискусій, болить його доля дитячих садків, нешлюбних дітей, моральний упадок молоді, доля старців, справа переселення і т. п. В дискусіях забірвали голос і Василь Мудрий голова ЦПУЕ і др Роман Смук, які теж кинули жмути світла на найбільш пекучі проблеми нашого еміграційного життя. Дискусія стояла на високому поземі, чим жінки показали свою зрілість до розвязування важливих питань, усуваючи на бік все, що носить тимчасовий характер. Бо їм на серді лежить добро нації, добро всієї нашої еміграції, її збереження і по часі віддати її

своїй країні здорову та врятовану.—З'їзд відбувся в теплій атмосфері і як найбільш чисельний перед роз'їздом у світ, він займе в історії жіночого руху своє належне місце.

Усунення Митрополита Діонісія.

Українська преса й преса других народів світу подає вістку про те, що польський уряд усунув Митрополита Діонісія. Причина усунення це—ухилення Митрополита поїхати в Москву й покоритись Московському патріярхові та що Митр. „втручався не в свої справи,” зносився з закордонними єпископами.

Безперечно, що головною причиною усунення було те, що Митроп. не хотів підпорядковувати своєї Церкви Московському патріярхові, який і напосівся на автокефалію Православної Церкви в Польщі, яку то автокефалію Церква в Польщі здобула в 1924 році від Константинопольського патріярха.

Ось де вже вдруге в нашій історії Москва простягнула руку на самостійність нашої Церкви, — вперше в 1686 р., коли-то нашу незалежну Київську Митрополію приєднано підступом і насильством до Московської церкви й ось зараз удруге. Бо нинішня Церква в Польщі це ж—продовження нашої колишньої Церкви.

Старого Митрополита, як повідомляє преса, держать під домашнім арештом. Місце Митроп. Діонісія має зайняти Білостоцький архієпископ Тимофій Шретер, якого висвятив перед війною Митроп. Дионісій на домагання польського уряду, бо тодішній „ксюондз“ Шретер стояв на польському ґрунті. Отже його руками польський уряд хотів доконати польонізацію нашої Церкви в Польщі.

А була ця Церква переважно українська й білоруська, як про це свідчить сам митроп. Діонісій в одному з листів в 1943 р. до митрополита Олексія. А тому надаремне росіянине—стараються в своїх публікаціях називати нашу Церкву за Польщі „русскою“. Такої в Польщі не було, крім кучки русских православних, що губилися в українському православному морі. Волинь, Холмщина та Підляшшя — це ж одвічні українські землі з українським населенням православного віровизнання. Отже про якусь „русскую“ православну Церкву в Польщі не могло бути й мови.

Архипастирський лист

З НАГОДИ 30-ЛІТНЬОГО ІСНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВІ В КАНАДІ.

МСТИСЛАВ,

З ласки Божої Архиєпископ Винніпегу і всієї Канади, Всечесному Духовенству і Богомлобивим Вірним Української Православної Церкви в Канаді з привітом та бажанням радості в дні 30-літнього ювілею нашої Св. Церкви в Канаді.

„Збудую Церкву мою й ворота пекельні не переможуть її“. (Матв. 16, 18).

Всечесні Отці, Дорогі Брати і Сестри, Улюблені мої діти!

1948 рік—це ювілейний рік в житті нашої Св. Церкви. В цьому році Українська Православна Церква урочисто святкує 30-ліття свого існування в Канаді. Дні 18—19 липня та 28 грудня 1918 року—це ті дні, про які зі зворушенням сьогодні ми згадуємо, бо 18—19 липня 1918 року в Саскатуні відбувся перший З'їзд українців Канади, який проголосив їхню незаломну волю покликати в Канаді до життя Українську Православну Церкву, а 28-го грудня 1918 року, в тім же Саскатуні, відбувся Перший Загальний Собор Церкви, який урочисто проголосив вже сам факт зорганізовання Української Греко-Православної Церкви в Канаді.

Знаменним повіки залишиться факт, що акт проголошення незалежної Української Православної Церкви в Канаді стався майже одночасно з оголошенням декларації Міністра Віроїсповідань Української Держави проф. О. Лотоцького, який на Всеукраїнськім Церковнім Соборі в 1918 році, що відбувся тоді в Києві, оголосив становчу волю Українського Уряду мати Українську Православну Церкву автокефальною, себто—вільною і незалежною від яких будь чужих та ворожих українському народові центрів. Цією декларацією Український Уряд остерігав тодішній єпископат і духовенство, що складалися переважно з наслідками їхнього ворожого відношення

до стремління Українського Народу—мати рідну й незалежну Церкву.

Що тяжким ще тоді було до здійснення на рідних землях, які боролись в той час і за свою державну незалежність,—сталося в свободолюбивій і вільній Канаді. Актами 18—19 липня і 28 грудня 1918 року, українці Канади довели, що їхні серця буються в один такт з серцями їхнім братів і сестер у Рідному Краю, що все, що є дорогое і необхідне для відродження українського народу, є так само дорогим і необхідним для Українців Канади. І в цьому головна і найбільша вартість подій, що заінтували в 1918 році на церковній ниві Канади.

Хто ж був учасником тих подій, кого Дух святий обдарував волею і силою проголосити світові, що українці Канади прагнуть мати Рідну Церкву і на терені свого нового поселення?

Сьогодні, здається, вже відомо, що учасниками і творцями церковних подій 1918 року в Канаді були майже виключно ті сини нашої землі, яких злидні і чужинецьке панування на рідних землях примусили на далекій чужині шукати кращої долі для себе і своїх дітей. Ту кращу долю знайшли вони в Канаді, хоч у 1918 році їхні руки покриті ще були потрісканими мозолями, бо тими руками, як одиноким не раз доступним тоді для них засобом, змушенні вони були корчувати канадійські ліси, щоб здобути найбільший для українця скарб—землю.

В 1918 році, хоч і рясно вже була скроплена потом українського поселенця канадійська земля, не було, однак, ще тоді зрозуміння для його труду, так серед своїх, як і серед чужих. І, щойно від 1918 року, від часу обєднання найкращої частини українського загалу Канади коло Української Православної Церкви, з року на рік починає зростати зрозуміння ролі українця в духовій і матеріальній розвбудові Канади. Сьогодні це зрозуміння є вже загальним так у власнім, як і у чужім суспільстві, і в цьому рівної велика заслуга ініціаторів, учасників і творців церковних канадійських подій 1918 року.

Дорогим і цінним залишається рівно ж факт, що церковні акти 1918 року проголосили українці—сини землі, які і сучасникам і прийдешнім поколінням пригадали, що сила українського народу, де б доля його не закинула, лише і тільки в обєднанні коло рідної Св. Української Православної Церкви, Церкви українських князів і гетьманів. Церкви всіх свідомих своего роду українців, Церкви всіх тих, що на протязі віків віддавали своє жи-

ття за віру християнську і побожний народ український.

Святуючи 30-ліття існування нашої Св. Церкви в Канаді, ми в першу чергу повинні схилити наші голови перед могилами тих учасників і творців події 1918 року, що вже відійшли від нас, а тим, що дочекалися 30-літнього ювілею їхнього чину, віддати належну пошану і подяку за довголітню, щиру і нелукаву працю для добра Української Православної Церкви і всіх нас—її вірних.

На протязі 30 років свого існування, Українська Православна Церква в Канаді перейшла довгий і тяжкий шлях, щоб дійти до сьогоднішньої величі і сили. Цей шлях не раз був густо усланий тернями і каміннями з чужого і рідного поля. Однак, найбільші труднощі і перешкоди вже переборені, найтяжче вже за нами. Сьогодні Українська Православна Церква в Канаді, як той добре оснащений корабель, готова прийти з допомогою кожному в його тяжкій мандрівці по житейському морі. Сьогодні Українська Православна Церква подає свою руку всім нашим братам у розсіянні по світі перебуваючим. Сьогодні наша Церква чуб в собі стільки сили, щоб взяти на себе обовязок скликання Всесвітнього Українського Православного Собору, який об'єднав би поза Україною всіх православних українців в єдину Українську Православну Автокефальну Церкву. Не помилимось рівно ж, коли ствердимо, що в 1948 році Українська Православна Церква в Канаді не з порожніми руками бере участь в боротьбі за Правду Христову на землі, взагалі, а за Правду многострадального українського народу, зокрема. Діло створене чистими руками і нелукавим серцем завше міцне, як криця, і його сили ворожі не одоліють. Такою є і наша Св. Церква в Канаді.

Однак, як Ваш архіпастир, як той, що несе відповідальність за корабель нашої св. Церкви в Канаді, маю обов'язок пригадати вам, мої улюблені брати і сестри, що заслужена нами радість не повинна зменшити почуття наших обов'язків і відповідальності. Добре збудований і міцний корабель теж повинен обминати підводні скелі і мілини. Це саме відноситься і до нашої Св. Церкви. Наши дотеперішні здобутки і сила—не всім до смаку: не до смаку вони і тим, що для прикриття своїх особистих користей прикриваються не раз павіль шатою християнства. Он червона комуністична Москва, що прагне стати Третім Римом, теж намагається мати контролю над християнським світом. А скільки, на жаль, є ще

таких, навіть і серед українців, що сіють в українсько-му морі підводні скелі і замулюють воду, бажаючи цією дорогою задоволити в першу чергу свою пиху і гордінню, а близькому зробити шкоду. Таких ми повинні мати на пильній увазі, з тим однак, що більшість наших сил ми повинні обернути на дальнє святе горіння, на дальну чесну службу Богові, Його Св. Українській Православній Церкві і нашому побожному народові.

Перед нами ще велики завдання. Світ знаходиться в стадії вирішальної боротьби за Правду Христову. До участі в тій боротьбі зобовязані і ми. Але, щоб наша участь в тій боротьбі була Богові угодною, а християнському світові і нашему народові корисною, ми повинні без перерви стреміти до всебільшого удосконалення, до побільшення в собі християнських вартостей, до ще вищого піднесення організаційного рівня Української Православної Церкви в Канаді. До цього і закликаю всіх вас, мої дорогі брати і сестри, в радісні дні святкування 30-літнього ювілею існування нашої Св. Церкви в Канаді,

Одночасно з цим проголошую започатковання збирки на ювілейний дар нашій Церкві. Вірю, що наслідки цієї збирки перевищать всі дотеперішні, а зібрані пожертві дадуть нам змогу виконати всі завдання, що стоять перед нами і нашою Церквою. А серед тих завдань на чолі: будова архиєрейської катедри, яка буде зовнішнім виявом нашої сили і зорганізованості; розбудова теологічного факультету при Колегії Св. Андрея в Вінніпегу; посилення місійної праці серед тих українців, що забули про свою належність до християнства і рідного народу та допомога в зорганізованні релігійного життя тим нашим побожним братам, що їх сучасне лихоліття і окупація України відвічним її ворогом—Москою, змустили до тяжкого життя на чужій чужині, в розсіяні, по всіх країнах світу.

Благодать Господа нашого Ісуса Христа і любов Бога і Отця і спільність Святого Духа нехай буде зо всіми вами.

А м і н ь.

† М С Т И С Л А В.

Архієпископ

Дано в Богомбереженні місті Вінніпегу, року Божого 1948, місяця червня, 3 дня, в день Свв. Рівноапостольних Константина і Олени.

СВЯЩЕНИК РОБІТНИКОМ

Протоєрей Ананій Т-ч, виїхавши в травні місяці цього року до Австралії, після півтора місячного перебування там у переходовому таборі й проходження курсу англ. мови, опинився на державному складі лісових матеріалів у характері робітника – складача дошок, в м. Канберрі (столиця Австралії). Це викликало велике здивування місцевих робітників складу, що священик мусить працювати, як фізичний робітник, підписавши свідомо й добровільно двохрічний контракт праці. Робітники на другий день порушили цю справу на зібранні робітничої спілки. Справа дія набрала розголосу, на тартак прибув кореспондент місцевого робітничого часопису перевірити заяву робітників. Розпитавши про фактичний стан справи й переглянувши священичі документи, кореспондент пообіцяв старатись, щоб о. А. Т-чу, дозволено було працювати, як священикові, бо праця на тартаку йому не лицює. В двох часописах за 4 вересня ц. р. з'явились дуже прихильні замітки про о. А. Т-ча. Провінціальні часописи ці замітки передруковали і про це ж саме було передано в радіо. Дня 7 вересня ц. р. о. прот. А. Т-ча було викликано до Еміграційного Уряду, де після ознайомлення з документами о. Т-ча. йому було сказано, що Ем. Уряд нічого не має проти того, щоб о. Т-ч. працював, як священик при умові представлення номінеджером православної влади в Сіднеї або підписка певної релігійної громади, що вона запрошує о. Т-ча. до себе на священика й забовязується утримувати. Адміністратором Православної Церкви на Австралію в Сіднеї є о. Ніколайдіс (грек).

Утворення української православної громади в Австралії, як пише о. прот. А. Т-ч, не легке до розв'язання з причини розкиданості православних українців по всій країні одиноко або маленькими групками по 5 - 10 осіб у віддалені від себе на сотні й тисячі миль. Наприклад, у самій столиці Канберрі є поки що тільки 8 православних українців. Згодом, коли до Австралії прибуде більше наших людей, то проблема утворення там української православної громади буде розвязана легко.

Родина о. прот. А Т-ча складається з його дружиною й трьох дітей, але всі поки – що працюють і живуть у різних місцях. Відношення австралійської влади й місцевого населення до емігрантів є дуже добре. Усі прибулі емігранти одержали після відпочинку по при-

бутті працю, яка добре оплачується. Робітник за два тижні може заробити стільки, що добре прохарчується й добре вдягнеться. З прибулих до Австралії наших людей ніхто не шкодує, що переїхав туди з Німеччини.

РЕЗИГНАЦІЯ ВСЕЛ. ПАТРІЯРХА МАКСІМОСА V-го

Ще в минулому році були відомості про намірену резигнацію Вселенського Царгородського Патріярха Максімоса 5-го. Останні вісті про це приносить Ассошиєйтед Пресс. Подає їх за поважним щоденником „Ді Нью Йорк Таймз“ з 19-го жовтня ц. р.:

„Максімос 5-ий зрезигнував сьогодні у вечорі (18 жовтня) з уряду голови 140 мільйонів вірних Греко-Православної Церкви. Максімос, що був Патріярхом Православної Церкви від 20 лютого 1946, числити лише 53 роки життя. Від якогось часу він нездужає.

„Найбільш поширена між обсерваторами опінія є, що місце Максімоса займе Архієпископ Атенагорас з Нью Йорку. У четвер збереться, церковний синод, який назначить дату вибору нового Патріярха.

„Максімос був би зрезигнував перед кількома місяцями, однакож у самому синоді заіснувала різка розбіжність думок щодо його наслідника. В опозиції проти Архієпископа Атенагораса стояв сильний блок, що хотів мати Патріярхом Іоахіма, Архієпископа Деркосу.

„Ставши Патріярхом в 1946 р., Максімос був одним з наймолодших Патріярхів, йому тоді було тільки 51 років. Після шести місяців він поважно занедував, не раз попадав у мелянхолію, а своєчасно сказав одному із своїх співробітників; „Молода людина не надається для тієї відповідальної праці“.

„У травні 1947 р. він вибрався до Греції, де лікувався під доглядом спеціалістів, але не прийшов до здоров'я.

„У довгому листі до Святішого Синоду Максімос заявив, що стан його здоров'я приневолює його уступити в сучасні моменти міжнародної кризи, щоб зробити місце для нового церковного провідника. Лист був отриманий канцелярією Патріярхії сьогодні перед вечером і резигнація мабуть буде прийнята завтра.

„Максімос правдоподібно буде іменований Архієпископом Єфезу та рангою буде перший після Патріярха“. („Укр. В.“)

НОВИЙ ВСЕЛЕНСЬКИЙ ПАТРІЯРХ

Святіший Синод Св. Вселенського Царгородського Патріярхату обрав дня 1-го листопада ц. р. нового Св. Вселенського Патріярха в особі дотеперішнього Патріяршого Екзарха Північної і Південної Америки, Високо-преосвяченішого Архієпископа Атенагораса.

Ново-обраний Патріярх числить тепер 62 роки життя. Він займе патріярший трон після резигнації Патріярха Максімоса. Це вперше в історії Вселенським Цатріярхом обраний американський громадянин. Згідно з Льозанським договором Вселенський Патріярх повинен прийняти громадянство Туреччини, на території якої знаходиться осідок Патріярхату.

Новий Патріярх походить з греків, які опинились під турецьким павуванням. Він закінчив богословську академію в Царгороді, вступив до монастиря, служив діаконом шіснадцять років, працював в Македонії під час першої світової війни, відтак був призначений до Аten. В манашому чині він прийняв імя Атенагорас, що значить „той, хто проповідує в Аtenах“. Дев'ятацять років тому був обраний єпископом Корфу, а по році виїхав до Америки, як Патріярший Екзарх на західну півкулю.

Тепер він буде зватися: „Архієпископом Царгороду, Нового Риму і Вселенським (Єкуменічним) Патріярхом“. — „А як таким, — говорить вістка — він стане духовним провідником около 100 мільйонів осіб, з яких найбільше число росіян“. Але покищо не було поздоровлення від Московського патріярха.

Близькі до Атенагораса особи означили його відношення до комунізму так: „Як християнський провідник, він є противником комунізму і кожної держави, що вяжеться з комунізмом“.

Окремо заявив Атенагорас, що впродовж 18 літ перебування в Стейтах він стояв за американським урядом й американськими ідеалами і буде стояти.

Місце архієп. Атенагораса в Стейтах займе покищо бостонський єпископ Кавадас, декан Теологочної Школи в Брукліні.

Як патріярший Екзарх в Америці, новообраний Патріярх завсіди широзичливо відносився до української Православної Церкви в Америці, знайомився не лише з церковними, але також із загально Українськими справами. Віримо, що це доброзичливе відношення буде мати ще більше значення тепер, коли він стає Вселенським Патріярхом. На Многі Літа Владико! („Укр. В.“)

АРХИЕПИСКОП МСТИСЛАВ відвідав Сполучені Штати

На запрошення Архиєпископа Атенагораса, правлячого Грецькою Архидієцею Північної і Південної Америки, який повідомив про своє бажання особисто пізнати Голову Української Греко-Православної Церкви в Канаді, Архиєпископ Мстислав відбув у другій половині жовтня подорож до Сполучених Штатів Америки.

Перша зустріч обох ієрархів відбулася 20 жовтня в Нью-Йорку і тривала понад дві години. Розмови, що відбулися під час цієї зустрічі, мали інформаційний характер і обіймали цілість української православної проблеми.

На другий день, 21 жовтня, Архиєпископ Атенагорас гостив Архиєпископа Мстислава обідом, на якому були присутні, крім обох Владик, члени Церковного Управління Грецької Архидієцеї на чолі з о. прот. М. Андреадісом та о. прот. Б. Слюзаром, акий супроводив Владику Мстислава в подорожі до Сполучених Штатів і був присутній під час розмов обох ієрархів. По обіді відбулися дальші розмови, предметом яких було сучасне положення української православної церковної справи на теренах Північної Америки.

На пам'ятку цієї зустрічі Архиєпископ Мстислав подарував Архиєпископові Атенагорасу мистецько виконаний наперсний хрест з прикрасами. 22 жовтня Архиєпископ Мстислав відвідав у Філадельфії Владику Івана Теодоровича, а наступного дня виїхав через Детройт до Віндзору, де 24 жовтня відбулася його перша візитaciя тамошньої української православної церкви.

Візита Архиєпископа Мстислава в грецького Архиєпископа Атенагораса набрала окремого значення після того, як невдовзі після неї Владику Атенагораса обрано на престол грецького патріярха. Як довідуємося, Патріярх запропонував Арх. Мстиславові очолити також Українську Православну Церкву в США, яка є частиною Царгородського Екзархату Північної та Південної Америки і перебуває під зверхністю Єпископа Богдана Шпильки. В православних колах Америки вважають цей факт за важливий, бо він відкриває можливість впровадити українську православну церковну справу на міжнародній форум і вияснити канонічність та визнання її патріярхату.

**Попередня відіта Митрополита Іларіона (Огієнка) в
Патріярха, про яку кружляє багато версій, втратила че-
рез заіснування нових фактів на своєму значенні.
(„Неділя“)**

РЕЗОЛЮЦІЇ

**прийняті на Надзвичайному Соборі Української Православної Церкви в Америці, що відбувся в Аллентаві,
Па. в дних 8-9 грудня 1948 року.**

**1. Надзвичайний Собор Української Православної Це-
ркви в Америці з великою радістю і з почуттям глибо-
кої вдячності Господеві, вітає обрання на Вселенський
Патріярший Престол Його Святість Архиєпископа Ате-
на́гораса, щирого Покровителя нашої Церкви і Приятеля
Українського Народу, і умоляє Найвищого Архиєрея
Св. Вселенської Православної Церкви, Господа і Спаса
нашого Ісуса Христа, про благословіння і поміч Його
Святості Вселенському Патріарху на Його високому і
відповільному становищі.**

**2. Надзвичайний Собор Української Православної Це-
ркви в Америці приносить глибоку подяку Його Святости,
Святійшому Вселенському Патріарху Атенагорасу
за Його піклування нашою Церквою в продовж сімнадця-
ти років, а зосібна за те, що Його Святість зволив, перед
своїм виїздом з Америки, зарядити скликання цього Со-
бору, при участі Ієрархії, Духовенства і представників
Мирян, та просить дальшої опіки Його Святости над на-
шою Церквою.**

**3. Надзвичайний Собор Української Православної Це-
ркви в Америці просить Його Святість, Святійшого Все-
ленського Патріарха Атенагораса, оточити опікою і об-
дарувати любов'ю усі частини Української Православної Церкви на еміграції, в складі яких находяться Ієра-
рхія, Духовенство і Вірні, що опиналися поза межами
України, поневоленої безбожним займанцем.**

**4. Надзвичайний Собор Української Православної Це-
ркви в Америці, маючи на увазі добро і дальший розви-
ток Святого Православія і ті великі потенціональні мо-
жливості, які існують посеред побожного українського
православного народу, однодушно просить Його Святість,
Святійшого Вселенського Патріарха Атенагораса, підне-
сти Українську Православну Церкву в Америці до ста-
ну Архідієцезії, а керування нею доручити, одноголос-
но Собором обраному на становище правлячого архи-
єпископа,—Високопреосвященнішому Мстиславу, Архиє-**

піскопу Української Греко—Православної Церкви в Канаді.

5. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці, призвавши благословіння Святого Духа одноголосно обрав Високопреосвяченішого Мстислава, Архієпископа Української Греко—Православної Церкви в Канаді, на становище Правлячого Архієпископа Української Православної Церкви в Америці і однодушно просить Його це обрання приняти так щиро і довірливо як воно Йому піднесене.

6. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці просить Його Святість, Святішого Вселенського Патріярха Атенагораса благословити однодушне обрання Високопревосвяченішого Мстислава на становище Правлячого Архієпископа Української Православної Церкви в Америці та благословити Його на велику і відповідальну працю посеред православних Українців в північній і південній Америці.

Знаючи про широку і вельмикорисну діяльність Високопревосвяченого Архієпископа Мстислава на церковно-народній ниві на Україні, та про світливий розвиток під Його керуванням Української Греко-Православної Церкви в Канаді, Собор непохитно вірить, що ним обраний Правлячий Архієпископ поведе Св. Православіє посеред українського народу в північній і південній Америці до буйного розквіту і тріумфальних перемог—Богові на славу, Св. Православній Церкві на користь, а побожному українському народові на радість.

7. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці просить Його Святість, Святішого Вселенського Патріярха Атенагораса, потвердити Преосвяченішого Єпископа Богдана на становищі Єпископа-Помічника Високопреосвяченішому Архієпископу Мстиславу.

8. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці приносить щиру подяку за участь у ньому Патріяршого Делегата—Преосвяченішого Атенагораса Єпископа Бостонського, Преосвяченішого Германоса, Єпископа Нісси, і Високопреподобного о. Протоієрея Михайла Андреадіса, видатного духовного діяча Грецької Архідієцезії і доброзичливого приятеля і порадника православних українців.

9. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці вітає Українську Греко-Православну Церкву в Канаді і висловлює її Високопреосвяще-

ннішому Архипасторю, Світлій Консисторії, Духовенству і Вірним найщиріше признання за оснування й ведення Колегії Св. Андрія, Теологічного Семінару та Дівочого Інституту і інших виховних установ, та взагалі за ту святу, енергію і жертвенну працю, яка заполонила серця тисячі наших Братів і Сестер в Канаді і яка приводить під прапор Св. Православної Церкви тих нащадків українського народу, які донедавна пропадали в чужих нам церквах.

10. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці просить Правлячого Архиєпископа, Високопреосвященнішого Мстислава і Консисторію Української Православної Церкви в Америці подбати про заснування при кожній парафії Церковних Братств, Сестрицтв і організацій молоді, централізуючи їх під одним проводом для кожної, щоб цим чином піднести рівень релігійного, морального і культурного життя посеред нашого народу.

11. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці доручає всім Пасторям і їх пасторському проводові повіреним парафіям організувати в кожній громаді правильні та постійні школи для навчання дітвори, молоді і старших Божого Закону і української мови.

Собор доручає Консисторії виробити інструкції для цих шкіл.

Собор єднє все духовенство і вірних пам'ятати, що дальнє існування нашої Церкви в Америці буде залежати від того, як буде виховане наше молоде покоління.

12. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці звертається до Президента Злучених Держав Пана Геррі Трумана, з запевненням, що Українська Православна Церква в Америці приносить горячі моління, щоб Всешишній Господь благословляв його на його високому уряді та допомагав йому в усіх трудах над ділом скріплення оборонних сил і засобів Злучених Держав та в його стремлінні до заведення Божого миру в світі.

13. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці склоняється перед терпіннями й мученіцтвом нашого Українського народу, поневоленого жорстоким ворогом, приносить свої моління за душі всіх мучеників за Святу Віру Христову і всіх поляглих на полі визвольної боротьби Героїв, як і за всіх тих, хто

страждає в тюрмах, катівнях, на вигнанні і каторжних роботах—за всіх їо широкому світі розсіяних ізгоїв з Рідної Землі—і з глибини серця молить Господа Вседержителя:—Дай Великий і Всемогучий Боже, українському народові сили нести його тяжкий хрест і кріпи його у святій боротьбі за його визволення.

14. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці кличе всіх православних українців підтримати допомову акцію Українського Православного Комітету для Скитальців і взагалі всіх українських допомових уstanов, які рятують українських скитальців, та старались помочи їм знайти місце праці і побуту на американській землі. .

15. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці висловлює признання всім пастирям і парафіям, які своїми пожертвами підтримують Українську Православну Церкву в Америці, її урядову газету „Український Вісник“, її місійну діяльність і кожну іншу акцію та кличе всіх Пастирів і парафії розвинути ще живішу працю та більш щедру жертвенність для підтримки Церкви і всіх її установ.

16. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці кличе всіх повнолітніх членів у парафіях Української Православної Церкви в Америці складати щороку не менш одного долара пожертви на підтримання її керівничого правління та на поширення всеобщої церковної діяльності, а на переведення збирки цих пожертв призначає три перші місяці кожного року.

17. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці дякує Українській Православній парафії Пресвятої Богородиці в Аллентавн, Па., її достойному Пароху—Високопреподобному о. Протоерею Григорію Хомицькому, чесним членам Парафіяльного Комітету, членкінам Церковного Сестрицтва і всім Вірним за гостиприємне приняття Членів Собору.

18. Надзвичайний Собор Української Православної Церкви в Америці висловлює признання і подяку Високопреподобним Отцям членам Консисторії Української Православної Церкви в Америці за їх самовіддану працю й дбайливість про добро Церкви, а Передсоборній і Статутовій Комісіям за виконання доручених їм завдань.

ДУХОВНА КОНФЕРЕНЦІЯ.

В дніах 10, 11 і 12 серпня ц. р. вібулася під предсідництвом Високопреосвященнішого Владики Архієпископа МСТИСЛАВА краєва конференція Всеч. Духівництва Української Православної Церкви в Канаді.

Конференцію відкрив Вк. Архієпископ Мстислав своїм вступним словом, вказуючи на її значення й мету та підкреслюючи те, що являється вона першою, яку він скликав, як архиєпістир нашої Церкви в Канаді.

Вслід за цим Владика відчитав привітальний лист Високопреосвященнішого Митрополита ПОЛІКАРПА, який Вл. Митрополит надіслав на руки. Вл. Мстислава з нагоди 30-літнього ювілею нашої Церкви в Канаді.

Першою точкою нарад була доповідь Впреосвящ. Архієпископа Мстислава на тему: „Сучасний стан української Греко-Православної Церкви в Канаді, й потреби на сьогодні та завдання на ближчу будущину.“

Другим з черги рефератом був доклад Консисторії Всеч. о. прот. С. В. Савчука про діяльність Консисторії, в якому докладчик зокрема докладно зупинився на організаційних і видавничих справах. Цим закінчено перший день нарад.

Того ж дня вечера, всі присутні на конференції священики були на приняті в Колегії Св. Андрея, яке влаштувалася на їх честь Дирекція Колегії. Присутні священики ствердили велику вагу і значення Колегії в житті Канади і нашої Церкви та запевнили про дальшу допомогу для розвитку Колегії.

Другий день нарад конференції розпочато вислуханням доповіді о. прот. Е. Грицини на тему: Сучасна роль й завдання священика Укр. Греко-Православної Церкви в Канаді та засоби для їх належного виконання.“

Після вислухання згаданих вище трьох основних доповідей, приступлено до дискусії над ними, в якій взяли участь всі присутні на конференції священики.

Пополудні того дня розпочали працю комісій, які закінчили її того ж дня. Праця другого дня конференції закінчено знову пленарним засіданням.

Третій і останній день Конференції розпочато працею над внесками комісій та закінчено приняттям ухвал і резолюцій, більшість яких пов'язана з трьома основними доповідями, а зокрема з докладом Владики.

Між іншим конференція ствердила, що сучасні потреби Церкви вимагають приспішення опрацювання нового статуту Церкви та побільшення числа єпископів і

священиків. Стверджено рівномож потребу реорганізації праці в виконавчому органі Церкви—Консисторії та обрано стала видавничо-релігійну комісію. Окрім того накреслено план місійної праці, при цій нагоді підкresлюючи додатню роль окружних церковних комітетів, праця яких в тих збирніх округах, де вони вже існують, дала цінні й корисні для Церкви і духовництва наслідки.

Окреме місце в резолюціях приділено справі відношення нашої Церкви до світських організацій, при чому стверджено конечну потребу організації української православної молоді. Окремою резолюцією конференція приняла до відома становище Вл. Архиєпископа в справах зовнішніх зносин нашої Церкви, а зокрема щодо нашого відношення до інших православних церков і їх ієрархів, так українських, як і чужих.

Під час конференції розглянуто прохання громади і пароха церкви св. Івана в Ошаві, Онт., що досі перебувала в юрисдикції американської церкви єп. Богдана, про приняття їх в склад Укр. Греко-Православної Церкви в Канаді, й прихильно те прохання полагодила.

До справ, які треба згадати, належить урегульовання справи дальшої будови церков і її внутрішнього устатковання. Так само успішно полагоджено цілий ряд справ з обсягу внутрішньої адміністрації Церкви. Конференція відбулася в діловій і працьовитій атмосфері, даючи цим свідоцтво всебічного росту Української Православної Церкви в Канаді. (Вісник, число 16-48)

.ГОЛОВНІШІ РЕЗОЛЮЦІЇ Й УХВАЛИ приняті на Третім З'їзді Колегії св. Андрея, що відбувся у Вінніпегу в днях 4 і 5-го листопада 1948.

I

Вислухавши доповіді проф. Д. Мартиновського про потребу створення при Колегії св. Андрея у Вінніпегу наукового тіла для цілей приготування наукових праць, розвідок, підручників та інших видань, з'їзд оцим просить проф. Д. Дорошенка, проф. І. Власовського і проф. Д. Мартиновського започаткувати при Колегії згадане товариство.

II.

Зваживши, що тепер є в нас три виховавчі центри: Колегія св. Андрея в Вінніпегу, Український Інститут ім. П. Могили в Саскатуні та Український Інститут ім. Мих. Грушевського в Едмонтоні, з'їзд бачить потребу

екоординовання справи виховання в трьох вище згаданих центрах, і висловлює бажання, щоб заряди тих трьох інституцій при співучасти централі Союзу Українських Самостійників зарядили при найближчій нагоді спільні наради та взяли відповідні кроки в тім напрямі.

III.

Тому що на Манітобськім Університеті поки що нема катедри української мови, а відчувається велика потреба такого відділу, зізд припоручас Дирекції Колегії св. Андрея розглянути можливості запровадження з початком нового університетського шкільного року систематичне навчання української мови на університетськім рівні, поза звичайні курси української мови, які Колегія тепер провадить. Такий курс мав би бути не тільки для українців, але й для заінтересованих з інших національностей.

IV.

Зізд припоручас Дирекції Колегії св. Андрея, щоб вона в порозумінню з централею Союзу Українців Самостійників, Українським Інститутом ім. П. Могили в Саскатуні та Українським Інститутом ім. Мих. Грушевського в Едмонтоні розглянула можливості переведення коротких курсів українознавства і провідництва по українських осередках Канади на зразок Українських Літніх Курсів.

V.

Зізд висловлює бажання, щоб Дирекція Колегії св. Андрея знайшла спосіб оперти свій бюджет на сталих доходах.

VI.

Вислухавши звіт голови Дирекції Колегії, Всеч. о. С. В. Савчука, і звітів прінципала п. Ф. Т. Гаврилюка та декана Д. Мартиновського про виконання виховавчої програми за минулий рік, зізд оцім висловлює своє вдоволення з числа питомців, які учащали на курси, і дає призначення управі і персоналові.

VII.

Зізд зокрема вітає збільшення наукових сил при Колегії св. Андрія в особах проф. Д. Дорошенка і проф. І. Власовського.

У. Г.

СВЯТОЧНИЙ ВИКЛАД.

Проф. Іван Власовський, який недавно прибув з Європи до Винніпегу, щоби обнати місце професора на теологічнім відділі Колегії св. Андрія, виголосив 15 жовтня, вступний святочний (інавгураційний) виклад на тему „Проблеми Українського Православія“. Виклад виголосив він в бібліотечній салі Колегії, де було зібранося також поважне число винніпегських громадян.

Виклад почався від Амстердамського Міжцерковного Конгресу, де пляновано об'єднання різних Церков на вузько релігійній основі, полішивши на боці церковно-національне питання. Шановний Професор рядом цитатів з Святого Письма і др. жерел доказував, що національна справа кожного народу є природною частиною його Церкви, що кожний народ вкладає в свою Церкву найкращі частини своєї культури, свого національного життя, а знов Церква впливає на розвій культури.

Дальший зміст викладу представляється коротко так:

Українці приняли християнство від греків. Та хоч Володимировим послам був дуже вподобався грецький обряд, однакож християнство на Україні не виродилося в обрядовщину, як це сталося в Московщині. Українці мали на увазі дух християнства, а не букву закону. Буква вбиває, а дух оживлює, — це було провідною ідеєю українців.

І тому українці не боялися брати і від чужих того, що було добре, і що могло їм придатися. Так українське православіє було творчим, воно дало цілій Східній Церкві такий великий твір, як „Православне Ісповідання“.

Церква в Греції була занадто залежна від царів від уряду, а вже не такою була Церква на Україні. Тут князі радилися з церковними провідниками, а церковні провідники з князями. Тут Церква мала демократичний характер, вона стояла близько народу і між народом, отже і голос народу в Церкві завсіди мав місце і силу.

В Українській Церкві не було сархічного абсолютизму, — не було того, щоби церковний провід лише загори все наказував, а загал вірних лише слухав би і все без застанови мав би приймати, як це прим. було при заведенню унії. Православні вірні приймали всякі постанови розуміючи, що ті постанови для його добра, отже свідомо на них годилися.

І монашество на Україні було більше громадське, а не тісно аскетичне, не тісно затворниче. Воно клопоталося і загальними справами українського народу, воно було патріотичне.

Участь вірних в справах Церкви зазначилася дуже різко Церковними брацтвами, що засновували школи, друкарні, приюти і др.

Українська Православна Церква була дійсно народною, патріотичною і тим вона відріжнялася навіть від Церкви грецької.

Аж від царя Петра 1-го, коли Москва взяла Укр. Прав. Церкву в руки, животворна сила Укр. Прав. Церкви почала слабнути — в мові, в устрою, в стилі... А як наслідок всего того зявилось сектанство.

Коли 1917 р. почалось відродження українського життя, то тає ж відродження настуло і в церковному життю. Церква знов стала ділити з народом і радоші і горе.

Теперішні відносини для Церкви знов важкі, але не можна опускати рук, — треба продовжати працю.

При тім треба памятати, що Церква і Віра були завсігди справою народною, справою національною, а не особистою.

І що народна культура неподільно з'язана з Вірою і Церквою, — бо кожний предмет, кожна частина релігійного життя народу є складовою частею загальної української культури...
("Вістник").

ЖИТТЯ У.А.П.Ц. У ФРАНЦІЇ.

До другої світової війни життя українських православних громад у Франції зосереджувалося коло парафії Української Автокефальної Православної Церкви в Паризі, на чолі якої стояв Митр. Прот. о. Іларіон Бриндзан, що помер наприкінці 1945 року.

Вірні нашої церкви складалися майже виключно з емігрантів б. вояків Армії У.Н.Р., що переїхали до Франції на працю з Польщі та Румунії. Парафія перебувала в тимчасовій опіці Блаж. Митрополита Варшавського Діонісія.

На початку 1947 року прибув до Паризжу й перейняв опіку над осиротілою українською православною церковною громадою Преосвященний Владика Мстислав, якого делегував до Франції Св. Синод нашої Церкви.

Під час восьмимісячного побуту Владики Мстислава у Франції з'ясувалося, що загальна кількість православ-

них українців у Франції, в порівнянні до стану зперед другої світової війни, сильно зросла та, хоча докладної статистики їх перевести досі не було зможи, однак, без перебільшення, можна сказати, що число її сягає 20-ти тисяч.

Владика Мстислав обіхав усі більші скupчення православної української еміграції і ствердив велике бажання вірних мати своїх душпастирів, однак, з браку відповідних кандидатів священства на місцях, не міг Владика до свого виїзду поставити душпастирів ані в Парижі ані на провінції.

По-близько річних заходах Св. Синоду нашої Церкви та Голови Єпархіальної Ради УАПЦ в Парижі п. Інж. Созонтова вдалося дістати дозвіл на переїзд з Німеччини двох досвідчених в пастирській праці панотців з високою богословською освітою: Митр. Прот. о. Володимира Вишневського і Архипресвітера о. Олександра Новицького.

З переїздом цих панотців до Парижу наприкінці серпня 1948 року релігійне життя православних українських громад починає набирати щораз жвавішого темпа й організованих форм.

Митр. Прот. Володимир Вишневський призначений настоятелем парафії при церкві св. Симона Зилота, що Ї побудовано в часі перебування в Парижі Владики Мстислава на пожертви відомого громадського діяча й мецената Інж. С. Созонтова.

Архипресвітер о. О. Новицький передіняв опіку над розселенім по провінції православним українським робітництвом.

Обидва панотці при активній співчасті церковних рад і побожних вірних розпочали відправи Служб Божих як в Парижі, так і на провінції. Вірні з радістю горнуться до своєї рідної церкви. Паризька парафія обслуговує район коло 60 кілометрів довкола Парижа. При церкві існує невеликий, добре зіспіваний церковний хор. Служби Божі відправляються регулярно в усі неділі й свята.

2-го листопада відбулася урочиста панахида на могилі Головного Отамана Симона Петлюри на цвинтарі Монт-Парнас, на яку прибуло кілька сот українських громадян — православних і греко-католиків та багато чужинців. Урочиста відправа, гарний спів хору, глибоко — змістовна проповідь о. Настоятеля Митр. Прот. В. Вишневського та слова Інж. Созонтова й гора вінків, що

вкрила могилу національного героя Вождя-Мученика, спровали сильне враження на своїх і чужинців.

Так само й на провінції. Об'їзди о. Архипресвітера О. Новицького проходять при великому зацікавленні й зворушенні вірних, що всюди численно збираються до імпровізованих віттарів, побожно вислуховують Служби Божі й проповіді о. Архипресвітера; всюди організовуються церковні хори та парафіяльні ради. Від середини вересня на протязі чотирьох місяців о. Архипресвітер об'їхав такі місцевості в різних околицях Франції: 26. 9 Оден-ле-Тіш, 14. 10. Ліон, 7. 11. Гренобль, 21. 11. Нансі.

Крім Служб Божих усюди відбулися засідання церковних рад та прийнято ухвали про організацію дальших душпастирських відвідин. А в деяких місцевостях, як наприклад, в Ліоні прийнято постанову про заснування сталої парафії з власним отцем настоятелем. Там же в Ліоні вудбулася урочиста панахида по героях Базару. Не обмежуючись до релігійної обслуги тільки православних о. Архипресвітер проводить широку інформаційно-освідомлючу роботу для всіх українських емігрантів без ріжниці віри, які радо вітають його на своїх зборах.

Так з Божою допомогою росте й кріпче національно-релігійне життя наших братів у Франції під омофором св. Української Православної Церкви.

В. СОЛОВІЙ. В АНГЛІЇ.

Українська Автокефальна Православна Церква на території Великої Британії розростається. На місійну працю посеред переселених до Англії провославних українців виїхав, як ми вже повідомляли, митрофорний протоієрей Ігор Губаржевський. Там заснував він Православне Братство Св. Архистратига Михаїла, якого ціллю є помагати Українській Православній Церкві в Англії в її праці. Він відновив також видання „Братського Листка“, якого видавав раніше в Гайденав в Німеччині.

На місійну працю вийде незабаром більше священиків. Це праця нелегка. Треба відвідувати різні місцевості, в яких розселено українських робітників-скитацьків. Живуть вони в бараках, у так званих „бочках“, тобто з бляхи спорудженіх шатрах, якими колись послуговувалось військо. Одно шатро в таборах віддається звичайно для церкви. Таборянне прибирають ці свої бідні

церковці, пристосовують до відправ, ставлять Іконостаси, образи, прикрашують вишитими рушниками.

Скитальці з радістю зустрічають наших священиків. Спільна молитва за кращу долю скитальців, за визволення нашого народу, за рідніх, що залишились на Україні, за братерство і єдність українського народу, — обеднє всіх, без різниці визнання. У всіх очі світяться внутрішнім вогнем, на якому згасає всяка внутрішня ворожнеча, всім очі заволокуб волога при згадці про Україну в проповіді священика. Наші Служби Божі відвідують і англійці, в тім і англійські священики зі ширим співчуттям ставляться до нашого знедоленого народу.

(„Український Вісник“)

Бельгія

АРХІЄПІСКОП МИХАІЛ ВІДВІДУЄ ПРАВОСЛАВНІ ПАРАФП В БЕЛЬГІЇ

Новоприбулий Владика УАПЦ в Бельгії — Архієпископ Михаїл почав свою діяльність по тих укр. робітничих осередках, де живе більший відсоток православних українців. В дні 3. X. ц. р. Високоопреосвящений Владика зробив посвячення каплиці в Жемап біля Льєжу, а дні 10. X. ц. р. відправив Архиєрейську Службу у Божу у Вам, біля Монсу.

24-го жовтня відвідав м. Тертр (Бельгія) та відправив Службу Божу в новозбудованій церкві, в якій, крім українців, було багато присутніх більгійських робітників на чолі з директором копальні.

ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА В ПОЛЬЩІ.

Православна Церква в Польщі стала автокефальною на основі томосу Вселенського Царгородського Патріярха Григорія ІІ і його Свящ. Синоду з 13 листопада 1924р. Урочисте проголошення автокефалії відбулося в Варшаві 17 вересня 1925р. Святіший Патріярх Вселенський Константин ІУ оповістив про автокефалію ІІ патріярхата: Александрійський, Антіохійський, Єрусалимський, а також всі інші православні автокефальні церкви, які прийняли цей факт прихильно. Лише російська патріярхія цієї автокефалії не визнала.

Як відомо, Митрополит Діонісій, під час наступу большевиків на Варшаву, змушений був залишити Польщу і виїхав до Італії. Події примусили його зупинитися в Пельтені коло Відня в одному католицькому монастирі. Тут його захопив наступ большевиків, які запро-

нували Митрополитові Діонисію вернутися до Варшави та далі повнити митрополичі обов'язки. Повернувшись він приступив до виконання своїх обов'язків, не визнавши зверхності над собою московської патріархії. Це стало причиною того, як надійшла вістка з Лондону, що Митрополита Діонісія ув'язнено, хоч цей факт большевики й затають.

На місце арештованого Митрополита Діонісія уряд Польщі настановив керівником Православної Церкви в Польщі архиєпископа Тимофія Шретера з Білостоку. Уряд наказав, щоб Православна Церква в Польщі „возв'єдинилася“ з московською патріархією. Архиєпископ Тимофій в тій цілі подався до Москви. Згідно з останніми відомостями, він уже повернувся з Москви і називає Православну Церкву в Польщі „наймолодшою сестрою великої російської церкви.“ Він також привіз зі собою „великі дари від московського патріарха,“ як: ризи, митри, ряси, клобуки, але нічого про автокефалію Православної Церкви Польщі.

Митрополита Діонісія, як нас повідомляють, віддали під суд за те, що „відрівав церкву в Польщі від Росії й віддав царгородському патріархові.“

Висвячено для Польщі нового православного єпископа Вроцлавського. Це—єпископ Михаїл Кедров, росіянин з походження, брат б. Житомирського вікарія Австрія Кедрова. За польських часів він був учителем математики в Дух. Школі в Дермані, а потім у Віленській Семінарії і в Дяківській Школі в Яблочині. За часів гітлерівського панування, разом з Архиєпископом Тимофієм був у заточенні в Яблочинському монастирі.

Третій єпископ, Георгій, також росіянин, є настоятелем парафії в Лодзі, в середуштій Польщі.

Православне церковне життя в Польщі невідрядне. Богословський факультет у Варшавському Університеті скасовано. В армії православних капелянів уже нема. В наслідок поліційної нагінки священики змушені ходити поза церквою не в рясах, як досі бувало, а в цивільному одязі. Як і скрізь під большевицьким пануванням, релігійне виховання, опірте на Св. Письмі й Богому Об'явленні,—заборонено. Уряд стремить до того, щоб цілковито вивести зі шкіл дух християнського навчання.

(За часописами: „Український Вісник“ і
„Український Голос.“)

РОСІЙСЬКА ЦЕРКВА.

Православні росіяне на еміграції в церковнім відношенню не являють собою чогось цілого, монолітного. Вони поділені на багато церковних груп, які завзято ворогують поміж собою. Головніших груп чотири.

1 група — це група, залежна від московського патріарха. Вони ретельно виконують зарядження з Москви. Головою їх є московський патріарх, який попризначав багато єпископів, як на американський, так і на європейський континенти. Що вона являє собою — нема потреби говорити. Наводимо нижче кілька ілюстрацій, що характеризують загальне обличчя московсько-совєтського „православія“.

2 група — це так звана карловадька або синодальна група на чолі з Митрополитом Анастасієм. Це група російських монархістів, єдинонеділівців. Центр її в Німеччині, Мюнхен. В Америці представляє цю групу Архієпископ Віталій Максименко (відомий чорносотенний почасівський діяч, тоді архімандрит Віталій, організатор відділів „Союз Русского Народа“, керівник „Почасівського Листа“ і т. п.). Він і в Америці продовжує зажерту антихристиянську роботу — ширить ненависть до всього, що не російське. Покажчиком його відношення до Української Церкви являється видана окремою брошурою книжка „Українська УАПЦерква“, в якій майже кожне речення складається з клевити, інсинуацій й фальшивого доносу на Укр. Церкву. З московським патріархом і його церквою ця група молитовного единання не має. Чолові єпископи її, як Митрополит Анастасій, розпорядженням московської патріархії заборонені в священнослуженні.

З групу очолює Митрополит Феофіл. Ця група одірвалась від Митрополита Анастасія і не пристала (а такі намагання були) до московського патріарха. Це є, як вони себе називають, „самоуправляючася“ церква („Православная Русь“ н.4 стр. 15).

Властиво це церква автокефальна з тенденцією обрати свого патріарха на американський континент. Центр її — Америка США.

4 група. Це група на чолі з Митрополитом Володимиром, який є екзархом Константинопольського Патріарха. Про нього оповідають, що, бувши заточеним у Дерманському монастирі (Польща — Волинь) за непризnanня автокефалії православної церкви в Польщі, він користав з глибокої пошані і любові з боку української

людности, яка наповнювала по береги монастирську церкву, коли він повчав. На донос івшого російського єпископа Антонія Марценка, польська влада викинула його за границі Республіки, не дозволивши навіть вдягти на себе теплого убрання (зимовою порою). Ця група російської церкви найбільше толерантна до церкви нашої. Центр її в Парижі.

Група Митрополита Анастасія вважає себе одиночкою хранителкою „чистоти православія“. З органу її „Православная Русь“ (1947 н. 9 стр. 15, 1947 н. 21 стор. 12, 1948 н. 1 стор. 19 1948 н. 10 та інш.) бачимо, що від них дістаеться усім, не тільки інославним, але й православним: Константинопольському Патріярху, „Владіміровцам“ і „Феофіловцам“.

В н. 10 стор. 15 р. 1948 „Православной Русі“ вони обурюються на католиків такими словами: „Странен и недоуменен такой фанатизм со стороны католиков в настящее время, когда у всех христиан сейчас есть общесмертельный враг — воинствующее безбожие, оскалившее зубы уже на подступах к самому Риму“.

Хочеться запитати „Православную Русь“, а з нею й карловецьку групу російської православної церкви: а чи не „странен и недоуменен фанатизм со стороны“ російського православія до Української Православної Церкви, який в словах і в чині ми бачимо від своїх сусідів на вигнанні?

ІНТЕРВ'Ю З АРХИЄП. ФОТИЄМ.

Кілька місяців тому післанець Московського патріярха Олексія архиєп. Фотій Орловський відвідав Австрію. У Відні архиєпископ прийняв представників чужоземної преси. Заслуговує на увагу звіт в справі цього інтерв'ю, складений одним з присутніх чужоземних журналістів:

„Праворуч і ліворуч архиєпископа сіло двох старшин червоної армії, що мали револьвери при собі. Присутніми є англійський та німецький перекладчики. Владика, без заміщення відповідає на запитання англійських та американських журналістів, що докопуються до всяких подробиць. Американці домагаються, головно, докладних цифр.

- Скільки єпархій існує в Росії?—
- Двіста.
- Скільки вірних числиться в кожній єпархії?
- Більш-менш двадцять тисяч.

— У якій мірі сприяє сов. уряд відродженню християнської віри в Росії? — питаютъ англійці.

Питання дражливе. Всі ми, затримавши віддих, звертаємо наші погляди на владику, який при цьому спускає очі. Один зі старшин недбало креслить кілька слів на аркуші паперу. Під спущеними віями очі архиєп. Фотія бігають слідом за олівецем.

— Маршал Сталін, — відповідає він наречті, — часто запрошує до себе московського патріарха і, цілком одверто ділиться з ним думками про потреби церкви. Чи не є це доказом, що генераліссімус виявляє для церкви найбільш реальну підтримку?

— Чи члени сов. уряду бувають присутніми на богослуженнях? — питаетъ інший англієць.

Очі владики знову спускаються, тоді як олівець старшини нервово бігає по папері.

— Внедовзі, — відповідає архиєпископ — вищі юрарихи церковні будуть вибиратись, можливо, до Верховної Ради. Це є доказом того, що уряд зовсім не є вороже наставлений до богослужень.

— Як ставляться безбожники до процесу відродження віри? — питаетъ ще хтось.

— Віруючі і безбожники, одні й другі мають можливість вести свою пропаганду, — відповідає архиєпископ. Нема причин до того, щоб вони перешкоджали один одному.

І чужоземний журналіст нотує наприкінці свого справоздання: „Ця пропаганда, однак, є дешо незграбна. Вона не є гідною такої розумної країни, як Росія.“

(„Свободний Голос“)

СТАЛІН — „ОБОРОНЕЦЬ ЦЕРКВИ.“

„Сталін є одним з найбільших оборонців церкви“ — заявив православний архиєпископ Олексій під час відвідин Відня. „Кожний, хто лиш бажає стати священиком, має до того повну можливість. Позиція комуністичної партії по відношенню до церкви є лояльною.“ Під час свого перебування у Відні архиєпископ відвідав католицького кардинала Інніцера і інформував його про стан церкви в СССР. — („Ізвестія“ 17. 8. 1946р.)

ОРДЕН ПАТРІАРХОВІ.

Предсідник Президіума Верховної Ради СССР т. Н. М. Шверник доручив 23 серпня в Кремлі орден Трудо-

вого Красного Знамені Патріархові Московському і всеї Русі Олексію.

— „Уряд,—сказав т. Шверник при передачі ордена,—високо оцінив Ваші надзвичайні заслуги в справі організації патріотичної роботи в період „Великої Отечественної війни.“

„Дозвольте привітати Вас з нагородженням орденом Трудового Красного Знамені й побажати Вам нових успіхів в справах, спрямованих на зміцнення нашої батьківщини. Бажаю Вам здоровя та многих літ життя.“

Відповідаючи на привітання, патріарх московський і всеї Русі Олексій сказав:

„Дозвольте мені, високоповажаний Миколо Михайловичу, у Вашій особі подякувати Верховну Раду нашого Союзу й уряд, на чолі з нашим великим вождем Йосипом Вісаріоновичем Сталіним, за високу увагу до мене,—нагородження мене орденом Трудового Красного Знамені.

Ця нагорода за мій скромний труд по організації патріотичної роботи під час Отечественної Війни є для мене тим більш дорогою, бо є доказом незмінно доброзичливого відношення нашого уряду до нашої церкви й її служителів.

Віддаючи свої сили на службу батьківщині, ми, церковні особи, виконуємо заповіт незабутніх церковних діячів і, разом з тим, великих патріотів, що залишили нам приклад жертвенної любові й відданості Батьківщині!

Якщо в тяжку годину воєнних іспитів служителі церкви виконали свій патріотичний обов'язок супроти Батьківщини, то з іще більшою відданістю вони будуть рівно ж і під час мирного будівництва віддавати свої сили для виконання цього ж обов'язку й цим виправдають високе довір'я, яке виявляє наш вождь і наш уряд.“

(ТАСС).

ІЗ ХРАМІВ—ДО ВИБОРЧИХ УРН...

Із „Журнала Московської Патріархії“ № 1—січень 1946р., (стаття свящ. М. Зернова „10 лютого“):

„10 лютого наш народ, великий, єдиний, багатонаціональний, советський народ висловить свою волю. Він скаже, хто з кандидатів блоку комуністів і безпартійних є гідним стати членом Верховної Ради СССР... Недивно, що, власне, їх висунув народ своїми кандидатами й їх, в цьому нема сумнівів, однодушно й вибере. Ці

люди — державні діячі, воєначальники, керівники підприємств, інституцій і колхозів, рядовики війни, й рядові працівники. Ідеал такої людності — Сталін.

10 лютого — неділя. В цей день у всіх соборах, храмах та монастирях нашої країни буде принесено безкровну жертву, початок якої положив Той, хто приніс у світ ідею любові, справедливості й рівенства. „Умільонные“ священнослужителі вийдуть на амвони і благословлять своїх „чад“ поспішати з храмів до виборчих урн. Вони поблагословлять їх віддати свої голоси кандидатам бльоку комуністів і безпартійних...

Нема в усьому світі умовин більш сприятливих для розвитку діяльності Святої Церкви Христової, ніж в Советській країні... Дійсно, де, в якій країні Церква є до такої міри свободною від впливу держави і політичних інтриг? Де держава, не вимагаючи нічого від Церкви, оточує її такою опікою? —

(„Свободний голос“).

* * *

„Горе тим, що зло добром називають, а добро-злом; тьму світлом, а світло тьмою уважають... За те, як огонь жере солому, так вигорить корінь іх“...

(Ісаїя—5, 20-24)

ПРОТЕСТАНТСЬКІ ЦЕРКВИ В НІМЕЧЧИНІ ЗВІЛЬНИЛИСЬ ВІД ГІТЛЕРІВСЬКОГО ЯРМА

Цього літа в Ейсенав всі Протестантські Церкви в Німеччині приняли остаточно нову конституцію, яка робить їх цілком незалежними і звільняє їх від державної контролі, під яку вони попали за Гітлера.

Нова конституція називає Протестанську Церкву Федерацією Лютеранської, Реформованої й Пісднаної Церкви". Вона підкреслює, що церква сама має право управляти своїми ділами й виконувати свої обов'язки незалежно від державної контролі. Так само вона має право призначати своїх духовників і працівників незалежно від державної контролі або вмішування.

На чолі Протестантських Церков Німеччини стоїть Синод, який складається з 120 членів, з правом укладати свої закони й заряджувати їх виконання. Слідуючим тілом являється — Церковна Конференція, яка складається з представників різних церков й яка приготовляє порядок й матеріал для Синоду й його засідань. Синод

ї Ієрархічна Конференція вибирають разом Собор з 12 членів, в руках яких спочиває провід й адміністрація всіх протестанських церков в Німеччині. (ПЕК)

СТАЛІН ВИКОРИСТОВУЄ ЦЕРКВІ

Головуючий єпископ японської церкви, Махайло Г. Яшіро, заявив, що християнські проповідники в світі не здають собі справи з того, що Йосип Сталін і інші комуністичні головачі прикидаються приклонниками свободи віри тільки для того, щоб використати церкву для цілей совєтської федерації. На доказ цього твердження японський єпископ наводить заяви провідників російської, польської, болгарської та румунської церков, в яких вони стають на боці совєтської федерації і її політики.

У. В.

Урядуючий Куратор Богословської Академії УАПЦ Архієпископ Михаїл, Ректор Академії проф. П. Ковалів і Декан Богословського Відділу протопресвітер П. Калинович з групою студентів.

Протоієрей Миколай Малюжинський за-
котований німцями в Рівенській в'язниці
дня 15 жовтня 1943 р.

I. ВЛАСОВСЬКИЙ.

Пам'яті пастиря - мученика.

Минає у жовтні 1948 р. вже п'ятий рік, як мученицькою смертю скінчив своє життя у розkvіті сил і праці один з найвидатніших пастирів нашої Церкви протоієрей Микола Малюжинський.

У п'яту річницю невіджалованої втрати, хочемо, близько зnavши зі співпраці о. Миколу, а рівно ж будучи спів'язнем з ним у Рівненській в'язниці, присвятити його пам'яті оді скромні рядки.

О. Микола Малюжинський, син священика у м-ку Любарі на Волині (східної частини, що залишилася під більшовицькою владою), юнаком залишився сиротою; батьки його були замордовані більшовиками. Йому вдалося втекти через границю до Польщі; в Крем'янці ним заопікуувався єпископ Симон. Юнак був прийнятий до Волинської Духовної Семінарії, після скінчення якої, будучи священиком, поступив на студії Православної теольогії при Варшавському університеті. І в семінарії і на Відділі Теольогії визначався Малюжинський своїми успіхами в науках. Будучи студентом, належав до української Студентської Громади в Варшаві. Магістерська дисертація Малюжинського присвячена була Требникові митрополита Петра Mogили, окремі розділи тієї праці (про старовинні наші звичаї і обряди при тайнах хрещення і шлюбу) друкував я в журналі Волинської Єпархії „Церква й Народ“.

Своє пастирське служіння о. Миколай проходив на Волині в с. Тилявці, Крем'янецького повіту, в м-ку Ланівцях, того ж повіту і в с. Кримні Ковельського повіту.

Восени 1934 р., коли заняв я сановище секретаря Волинської Духовної Консисторії, о. Малюжинський, з яким я познайомився від того часу, був уже не тільки настоятелем парафії в м-ку Ланівцях, але й благочинним Лановецької округи. З 55 благочинних (деканів) у Волинській Єпархії був це наймолодший, який однаке імпонував не тільки свою зовнішністю, а й солідностю та ідейностю в пастирсько-адміністративній діяльності.

сті. До того ж, був це свідомий українець, яких посеред 55 о.о. благочинних на Волині, з призначенням на Волинську кадетру 15 квітня 1934 р. архієпископа Олексія, було щось біля 12-15 осіб. Переводячи в ті часи зміни на становищах о.о. членів Духовної Консисторії в напрямку її дерусифікації, в Єпархіальному Управлінні ставилась було поважно кандидатура о. Малюжинського, але ж Владика Митрополит Діонісій порадив стриматися, з огляду на молодість кандидата.

Коли в кінці 1937 р. поведений був польський наступ на українську православну душу на Волині, розпочалась т. зв. „ревіндикаційна“ акція по наверненню на католицизм православних українців скрізь на пограниччі Волині з ССРР суджено було о. Малюжинському очолити на місці акцію спротиву цій полонізаційно-католицькій роботі, поведеній військовими чинниками (керував акцією на Волині генерал Сморовинський, „довудда“ Люблинської військової округи). Знаменіті „Гриньки“, село, де терором переведено було в листопаді 1934 р. навернення усіх його православних мешканців на католицизм, знаходилось якраз в деканаті о. Малюжинського. І коли настоятель того села навіть не повідомив єпархіального архієрея про те, що сталося в Гриньках (довго не сходила дія справа із сторінок преси й в промовах Польського Сейму), о. Малюжинський і появився в Гриньках, де зі слізами зустріли його „навернені на віру польських прадідів“ українці, і доказами в Консисторії та Владиці Олексію мужньо став в оборону свободи віри православних українців. Нераз довелось йому й на „вугольках“ посидіти в пограничній сторожі КОП-у (Корпус Охорони Погранічній) і інших ріжких прикоростей за знати від староства, волосного управління і т. п. Боротьба тягнулася для о. Малюжинського з півроку. Пам'ятаю нашу подорож автом з Крем'янця до Варшави (архієпископ поїхав залізницею), в травні 1938 р., коли о. Малюжинський та селянин Начка їхали, лік делегати до прем'єра Славой-Складковського скаржитись на порушення „конституційних прав“ у Річі Посполитії Польській. Делегація на чолі з архієпископом, прем'єром була прийнята, та прем'єр, як потім виявилося, сам був прихильником тієї рівіндикаційної акції. Для о. Малюжинського, ця його активність в боротьбі за правду скінчилася категоричною вимогою Волинського Воєводського уряду (в той час воєводу Юзефського, переведеного до Лодзі, змінив воєвода Гавке-

Новак) перенести о. Малюжинського зовсім з Крем'янецького повіту, як людину, що „загрожує тут публічному спокієві“. Так о. Малюжинський з м. Лановець переведений був настоятелем в с. Кримно, Ковельського повіту.

З більшовицькою окупацією Західної України у вересні 1939 р., о. Малюжинський, спасаючись від більшевиків удруге в житті, залишив Волинь. В Польщі, з якого нім. окупаційна влада утворила т.зв. „Генеральну Губернію“, о. Миколай взяв видну участь в українському житті, ставши членом Духовної Консисторії в Холмі, при архієпископові Холмському й Підляському, на яку катедру висвячено було восени 1940 р. митрополитом Діонісієм проф. Івана Огієнка. Не знаю близче, з яких причин о. Малюжинський мусів те видне становище в Хомсько-Підляській Епархії залишити. Знаю тільки, що архієпископ Холмський і Підляський, вже в часі німецько-російської війни, домагаючись, щоб Адміністратура УАПЦеркви в Луцьку не приймала духовенства, яке повертало тепер з Холмщини на свою Волинь, найбільш насторівно писав усе про о. Малюжинського, що на нього накладено заборону Холмським Владикою, але ж о. Малюжинський, який був тоді в складі Адміністратури, представив лист від Кіріярха Православної Церкви в тодішній Генеральній Губернії Митрополита Діонісія з благословенням йому відбути на Волинь. Взагалі треба сказати, що в тій церковній боротьбі, яка тоді точилася між автокефалістами, а автономістами в Церкві на Україні, в огні пожарів, які скоро охопили Волинь, в часі арештів і розстрілів, що впали й на духовенство, вимоги Холмського Владики, були тільки на шкоду Українській Православній Церкві.

О. Микола Малюжинський одним з перших, слідом за наступаючим військом, повернув на Волинь, щоб уяти найактивнішу участь у відбудові церковного життя на Волині та поширенні світла Христової Церкви на духовно спустошенну за 20 років панування безбожництва Східної України. В Крем'янці на церковних вібраціях о. Миколай перший поставив питання про звернення до Блаженнішого Митрополита Діонісія, для полагодження церковної справи, — це тоді, коли інші церковні діячі вірили в можливість співпраці з архієпископом Олексієм, який мав би очолити незалежну ні від Москви ні від Варшави Українську Православну Церкву. За пару місяців прогноза о. Малюжинського виявилась правиль-

юю.. Ми, Борис Козубський і я, в грудні 1941 р. йдемо до Луцька, де відбулася нарада архієпископської Ради при Владиці Полікарпові, далі до Рівного, звідкіля на підставі ухвали Волинської Церковної Ради, висилається прохання до Бл. Митрополита Діонісія про призначення Владики Полікарпа Адміністратором Української Православної Церкви на звільнених українських землях.

В січні 1942 р. о. Малюжинський, на запрошення Владики Полікарпа, переїздить до Луцька спочатку як член Луцької Духовної Консисторії, а з утворенням Адміністратури Української Православної Церкви стає членом Адміністратури, репрезентуючи в ній духовенство. В березні 1942 р., на запрошення Владики, повертаю і я до Луцька та незабаром входжу в склад Адміністратури, як секретар її делегованій Волинською Церковною Радою.

Були то тяжкі часи для будови церковного життя, але ж пам'ять про них заховую більш світлу, ніж сумну. І посеред цих спогадів встає завжди образ о. Малюжинського, як неструдженого працівника й борця за гідність нашої Св. Церкви. Вдвох були ми на історичній конференції в Райхскомісаріяті України в Рівному 4 травня 1942 р., де відбулася дискусія між нами й делегацією митроп. Олексія на чолі з еп. Веніяміном, в наслідок якої нім. окупаційна влада визнала дві Церкви, окресливши їх, як „автокефальну“ (Владика Полікарпа) і „автономну“ (Митроп. Олексія), з тим щоб потім, як виявилось, підтримувати автономну, залежну від Москви, для розкладу автокефальної, національно-української.

На долю о. Малюжинського, як духовної особи, припала тяжка роль репрезентувати особу Владики митрополита Полікарпа, коли Генеральний Комісаріят на Волинь-Поділля в Луцьку бажав собі розмовляти з представником Української Атакефальної Церкви, ставлячи переважно ріжні політичні вимоги. Так само, коли нам треба було вносити скарги, боронити Церкву й духовенство, ішов о. Микола на розмови до політичного відділу Генер-Комісаріату. З розмов звичайно складав о. Микола рапорт на письмі Владиці Митрополитові, які, на жаль; залишились в Луцьку. Був то цінний матеріял для характеристики відношення німців до нашої Церкви. Як часто повертав о. Малюжинський після тих відвідань замучений і зденервований. В обороні прав і престижа Церкви стояв гідно, але, — думаю тепер, — непотрібно казав німцям багато гіркої правди, що все рівно не впливало на зміну їхньої церковної політики, — та це вже

виникало з палкої часом вдачі о. Миколая, щирої його натури там, де потребувалася дипломатія.

Крім праці в Адміністратурі, несли ми тоді обов'язки лекторів на Пастирських Курсах при Луцькій катедрі; о. Малюжинський читав Догматичне Богословіє.

Знаходили час і для перекладів; Комісія в складі Владики Митрополита Полікарпа, о. Малюжинського й мене зредагувала переклад великопосного канона св. Андрея Критського. — Був о. Микола Малюжинський ключарем Луцького катедрального собора (настоятелем був пок. протопресвитер Степан Грушко), в якому часто виголошував змістовні проповіді.

15 липня 1943 р. цо обіді зустрів мене й мою дружину біля свого помешкання Владика Митрополит (ми, викинуті німцями із свого помешкання, якраз перейшли в кімнату будинку, де містилась Консисторія) і казав зайти до нього на вечірній час, бо щось так „тяжко йому на серді“. Передчуття справдились, бо в ніч на 16 липня стався погром УАПЦеркви, переведений німецькою владою. За часм у Владики довідались ми, що о год. 7-й вечора заїхало авто під помешкання о. Малюжинського, і його взято ніби для сповіді й причастя о. прот. Гловацького з Седм'ярок, який довгий час сидів уже в Луцькій в'язниці. Якась тривога нависла над нами. Біля год 10-ої вийшли ми від Владики, а між 2-ою і 3-юю ночі вдерлися гестапівці до нашого мешкання, перед тим, побили вікна при вході в дім Митрополита та ybіgши до спальні Владики, грозили йому кулаками за переховання людей, ворожих німцям.

Поставивши мене з дружиною, під стіною митрополичого кабінету, гестапівці намірились було розстріляти нас, але посадивши потім в тягарове авто, почали возити скрізь по місті, пакуючи до того авта нові жертви, все — української інтелігенції в Луцьку. Нарешті підвезли нас до будинку б. „Мацежі Школьної“ (недалеко польського цвінтаря), з якого привели до нас білого, як полотно, о. Малюжинського, що провів, як виявилось тут ніч, нікого зовсім не сповідаючи. Це було, з 15 на 16 липня, та страшна ніч, коли по всій Волині заарештовано було багато української інтелігенції, з метою припиняти український партизанський рух. В Луцьку було ув'язнено до 70 осіб, але жіночі відпущено було того ж 16-го липня, мужчин же з Луцької вязниці відвезено до Рівенської.

Ув'язнені, чуючи погрози, сподівалися розстрілу вже

на світанку 17-го липня. Тиша була у великій камері на 60 осіб по приїзді до Рівненської вязниці. В передсмертному настрої майже всі посповідалися у о. Миколи Малюжинського. На ранок однаке нічого не сталося, а потім нас розвели по менших камерах. Я залишився з о. Миколаєм та о. Артемом Селепиною (членом Луцької Духовної Консисторії). До 10 вересня були ми вкупі, сплячи рядком, — біля мене о. Миколай, за ним о. Артем; з другого боку мене директор Борис Білецький, за ним меценас Євген Тиравський (тепер член Свящ. Синоду УАПЦ на еміграції від мирян).

Тяжко переживав в'язницю о. Миколай. Найбільше тужив за долею родини. По ночах, як в гарячці, шепотів до мене, просив поради, був певний, що живим не вийде звідсіль. Потішав я його, скільки в мене самого було моральної сили. Під неділі й в неділі, як під свята правила ми з своїм духовенством по-тиху всенічні й обідниці. 10. IX покликали о. Миколая до слідчого після допиту його перевели були до другої камери: встиг тільки шепнути, що призвався... Після того допитано о. Артема, якого теж переведено до іншої камери, а перед тим звільнювано було по трохи з нашої камери лучан, а додавали нам все нових, чужих людей. Я був на допиті 14 і 15 вересня. Слідчий, сказавши, що нас з Адміністратури, і усю УАПЦеркву, обвинувачують в зносинах з українськими партизанами, відразу заявив, що о. Малюжинський у всьому вже призвався.. Але я з розмов з о. Миколаєм ще до його допиту знати, у чому він мав признатися, боячись якраз, щоб його особисті знайомства з де-ким з підпольного руху від часів ще перебування на Холмщині не потягли за собою страшних наслідків для цілої УАПЦеркви. Чи було те фактом, чи трагічним витвором зволілої думки, але о. Миколай був переконаний, що став жертвою провокації в цих знайомствах, відомих через провокацію німецької слідчої владі. Слідство не мало матеріалів, щоб поставити ієрархію, духовенство Автокефальної Церкви на чолі з Адміністратором її в стан обвинувачення і жорстокої розправи. І з поміччю Божою я показав слідчому, по освіті правниківі, всю абсурдність їх припущень, щоб Церква могла бути замішана в партизанській акції.

Ще три тижні після допиту сидів я у вязниці, коли в камері нашій з лучан залишилося тільки трох нас, а о. Миколай в одній камері був з о. Артемом,

поверхом вище. 5 жовтня було випущено о. Артема й мене. Перед відходом о. Артема, просив його о. Миколай показатися на вулиці, щоб переконатися, що о. Артем на волі і з Рівенського бруку в останній раз зобачили ми бліде, з тонкими прекрасними рисами, обличчя о. Миколи, який припав до ґрат вікна, вдвівляючись в нас сумніма очима.

Через 10 днів сумна вістка прийшла до Луцька з Рівного. Німці, мстячись за агентат на одного з урядовців Райхскомісаріату, розстріляли 33 вязнів, а посеред них і о. Миколая Малюжинського та о. Володимира Мисечка (члена Рівенського Церковного Управління при Владиці Платонові). Не тільки розстріляли, а й тіла спалили...

о. Миколай Малюжинський осиротив родину — дружину, двох синів і доньку; старшого сина Миколу він, днів за п'ять до арешту відправив до Варшави на nauку до духовної Семінарії; тяжко бідкався у в'язниці, чи щасливо 16-літній хлопець добрався до Варшави, і був беззмірно радий, коли вдалося одержати вістку добру про це. Дружина й двоє діток менших залишились на Волині.

Так трагічно скінчив своє життя один з талановитіших волинських пастирів-українців. І могили його, спаленого жорстоким ворогом, навіть не залишилося....

Нехай же пам'ять його, цього пастыря-мученика, що багато труду й мук поніс для рідної Православної Церкви, а міг ще більше від своєї Богом обдарованої натури принести своєму народові та його прадідівській Церкві, живе в сердцах наших та збережеться в історії Української Православної Церкви.

Упокой, Господи, многостражданну душу о. Миколая в оселях св. мучеників, що за віру Христову й Церкву життя своє віддали!

Бремен. Вересень 1948 р.

Дещо з уставних приміток до чину всенічної відправи і св. Літургії

Про відкривання і закривання райських дверей

Споконвіку головні двері в іконостасі на Вкраїні звалися: „Райські Двері”, на Московщині—„Царські врати”, бо ними царі входили в алтар до Причастя. Україна царів не мала, тому нема потреби на спомин їх „Райські двері”—„царськими” називати. Відкриття Райських дверей означає—відкриття світові тайна спасіння через тілоприйняття Сина Божого, а закриття їх—показує гнів Божий за наші гріхи і наше недостоїнство осягти царство небесне (Церковний Устав—Свиреліна, стр. 5). До цього значіння і застосовує церковний устав то відкривання, то закривання райських дверей.

Всенічна відправа. Відкриваються райські двері перед початком. Виголос, кадіння, двері закриваються і священик виходить перед двері **в фелоні** для читання світильничих молитов.

Відкриваються—перед входом під час співу Догматика. Закриваються після прокимна.

Відкриваються—вкінці вечірні після тропарів перед „Премудрістю”. Закриваються після відпусту.

На літію виходять через північні двері і входять через південні при закритих райських дверях.

Утрени. Починається при закритих дверях. Відкриваються з початком співу поліелея. Закриваються після цілування євангелія і внесення його до вівтаря.

Перед співом великого славословія під час богородична на стихир. хвалітних двері відкриваються і стоять відкритими до кінця утрені. Після відпуста—закриваються. Перший час—при дверях закритих.

Св. Літургія. Св. Двері відкриваються по скінченні проскомидії і після кадіння. Молитви Царю Небесний і початковий виголос при відкритих дверях. (За Служебником м. П. Могили*).

*) За московським уставом —Літургія починається при закритих Дверях. За українським звичаєм велика єктенія при відкритих св. Дверях, після Амінь—двері закриваються.

Відкриваються—для малого входу після виголосу молитви третього антифона: **Бо Ти Благий.** Відчинені до прочитання євангелія.

По прочитанні євангелія двері закриваються і відкриваються перед Херувимською після виголосу: **Щоб під Твоєю владою.** Зараз же після входу двері закриваються, засовується і заслона. Заслона відсовується на „Мир усім”, а двері стоять закриті аж до виходу священика для Причащання вірних. Перед причастям священика, після виголосу—**Будьмо уважні**—перед виголосом—**Святе Святым заслона засовується.**

І заслона і двері відкриваються після причашення священика перед виносом св. Тайн для причашення вірних (перед виголосом—**Зі страхом Божим і вірою приступіте**). Двері остаються відкритими до кінця Літургії. Закриваються після відпусту.

Райські двері весь час відкриті (незалежно від того, чи відирається) цілий Світлий тиждень.

Згадані відкривання і закривання дверей допустимі лише тоді, коли райські двері цілком прозорі, або низькі, як в Греції, щоб видно було вірним священнодійства Ієрея. Коли ж райські двері чисокі і непрозорі, то мусять бути відкриті під час служби всенічної і Літургії весь час, бо непустимим є переділення глухою стіною діючого молитву для вірних священика і вірних, що ту молитву мусять чинно сприймати. Або... мусять бути перероблені двері на невеличкі і прозорі.

ПРО КАДІННЯ

Кадиться перед св. образами і перед люльми та іншими предметами. В першім випадку кадіння служить виразом побожної пошані до святинь храму і намальованих на образах св. осіб. У другім випадку воно слугує знаком благодаті Божої, що випрошується й подається на віруючих та інші річі.

Кадити належить ладаном чи іншими запашними смолами. Можна живицею, яловцем чи запашними травами. В жаднім випадку—не свічними недогарками, що служить виразом повної зневаги та непошані до святыні. Коли нема належного матеріалу для кадіння, то краще обходиться без кадіння. Не можна позволяти собі замість кадіння розмахувати порожнім, недимлячим кадилом.

Дим кадила нагадує нам час, коли Дух Святий ширяв над водами при створенні світу. Як може нагадувати

ти нам Святого Духа порожнє кадило, чи дим від парофінової свічки, що смердить до тошноти? Подруге—кадило означає наїтє на нас Святого Духа. Далі—висловлює нашу пошану і побожність перед Господом і Його святыми угодниками. Побужує нас до посиленої молитви, заохочуючи, щоб і наші молитви підносилися до Бога, як дим кадильний (при Херувимській). Нагадує Нам швидке і радісне для людини розповсюдження проповіді апостольської (кадіння при Апостолі перед Євангелієм). Бував наслідуванням старозаконного обряду (Ісх. 30, 7-8). Отже необхідно кадити побожно, визнаючи всю відповідальність перед Богом за „творіння цього з небреженієм“. Тому й наказано під час кадіння промовляти псалом 50—ий чи 25—ий.

Кадіння за уставом буває: „мале“, „вівтаря“ і „храма“. Кадіння мале—це кадіння тільки якоє окремої особи чи річі. „Кадіння вівтаря“: починається завсігди з престолу. Обкаджується (навколо) престола, горне місце, жертвовник, образи по західній стороні вівтаря, по південній і північній; священнослужитель виходить перед іконостасом, кадить Таїну Вечерю над райськими дверями, намісні ікони, праву сторону іконостаса, ліву, крилосі і народ; входить до вівтаря і ще раз кадить престол.

Коли на жертвовнику стоять заготовлені св. Дари, то жертвовник кадять раніш, як горне місце.

„Кадіння храму“—чиниться як і попередньо, з тим, що після кадіння народу обкаджується навколо весь храм (образи, що висять по стінах храму і—народ, що стоїть при тих образах; іншими словами—священик, йдучи проходом межі стіною і народом, кадить наліво до образів і направо до народу,) і входить до вівтаря.

Як кадіння храму, так і вівтаря починається кадінням престолу і також тим кінчиться.

Коли посередині церкви стоїть читець, то його кадиться раніш, як парід.

Прислужник подає священикові кадило розжарене, але без ладану, ладан подає окремо в посудинці з ложечкою. Священик сипле хрестовидно в кадило паході, промовляючи молитву благословіння кадила, („Кадило Тобі Христе принесимо“.)

Час кадіння і чин—зазначений в служебнику „на ряду“. Способів кадити відомо чотири. Кадіння кадильницею без ланцюжка, а „з ручкою“ (як на православному Сході). У нас був цей спосіб, але Москва вивела з

ужитку. Спосіб монастирський—кадіння широким розмашом руки. Спосіб парафіяльний—лікоть руки не відхиляється назад. І спосіб уставний—хрестовидний, кадильницею робиться хрест. Але спосіб, який дозволяють собі деякі диякони—крутити кадилом понад головою, це ніякий спосіб, а лише звичайне хуліганство.

При словах „Особливо за Пресвяту“ і перед перевесенням св. Дарів на жертовник—кадится „сугубо“ (тричі по тричі).

ОДЯГАННЯ СВЯЩЕНИКА ДО БОГОСЛУЖІННЯ

Принципово одягу літургічного не належить одягати просто на цивільну одежду. Коли священик через бідність не в стані справити собі ряси чи підрясника, то мусить переконати церковну громаду, щоб вона справила якусь собі простеньку ряску чи підрясника для церкви. І священик, прийшовши до церкви, може там уже її врати.

Св. Літургію священик служить в повному облаченні. Всенічну чи святочну вечірню й утреню—в епітрахилі і фелоні (за винятком тих випадків, коли устав вимагає повного облачіння, як напр. винос хреста, плащаниці та інш.). Церковні треби відправляє також в епітрахилі та фелоні. Усі буденні відправи (вечірня, утреня, полуночниця, часи, повечеріє, молитовне правило та інше)—в епітрахилі.

Є в практиці церковні два устави: монастирський і приходський. За уставом монастирським належить під час всенічної служби то скидати, то надягати фелонь. Це робиться тому, що манахи іноді служать в мантії, яка заміняє їм фелонь Приходський устав таке переодягання під час всеночної, або святочних вечірні і утрені—робити забороняє (Устав, розд. 2). Одягнувшись перед всенічною в епітрахиль і фелонь, священик не скидає їх аж до кінця відправи. Інша річ, що священик в облаченні не може ходити в приватних справах по церкві чи провадити приватні, не належні до відправи, розмови. Коли жому це необхідно зробити в часи відправи, то мусить зняти з себе і фелонь і епітрахиль. Священик мусить приучити своїх прислужників, щоб розуміли його за поданим знаком чи з погляду, щоб не робити з себе церковної карикатури, як це часом собі позволяють недосвідчені чи недбалі священики.

Беручи до рук св. Антимінас або ковчежець з св.

запасними Дарами, священик повинен мати на собі, коли він не в часі богослужіння, епітрахіль і поручі.

Молитви на одягання облачінь повинен знати священик напам'ять Одягаючись, повинен промовляти молитви, а не бавитися розмовами.

Входові молитви перед Літургією священик, за уставом, повинен відчитувати в епітрахилі (тільки предстоячий). Без облачення священик не сміє проходити через відчинені райські двері та через місце поміж престолом й райськими дверима.

Коли священик нагороджений правом ношення скуфії, камілавки чи митри, то для накладання чи здіймання їх уставом положений наступний порядок. Входить до церкви в скуфії (чи камілавці). Здіймає на цілування престола. Передначинальні молитви в скуфії. Для цілування образів (Пречистому образу Твоєму) здіймає без скуфії входить в олтар, цілує престол, одягається і совершає проскомидію. Перед початком Літургії надягає і стоїть в ній до читання Євангелія.(Вхід — також в скуфії). На Євангелії здіймає. Після Євангелія накладає і стоїть до Херувимської. Перед читанням „Ніхто з тих, що зв'язні“ — скидає і не надягає до посліднього явлення св. Дарів народу (Завжди; нині й повсякчас). Після однесення Дарів на жертвовник — надягає і стоїть до кінця Літургії. Теж і з митрою, тільки надягається вона враз з облаченієм, а не входять у ній до церкви, як зі скуфією чи камілавкою. На всенічній — у скуфії весь час, скидаючи її тільки на світильничі молитви (вечірня), утренні молитви (під час шестопсалмія), читання євангелія і — цілування євангелія. Теж і камілавка і митра.

На буденних службах, що совершаються в епітрахилі — ні скуфії; ні камілавки не надягати. Набедренник налягається під пояс на правий бік. Ті, що нагороджені палицею надягають її теж під пояс на правий бік, а набедренник тоді на лівий бік. Усяка річ з літургічного одягу повинна мати на усталеному місці хрещика, якого належить, поблагословивши одяг при надяганню, цілувати.

Одягаючи підризника, треба уважати, щоб пояс не підтягнув його ззаду високо. Тому, коли підризник закороткий, пояса належить зав'язувати ззаду під підризником.

Не служачий з поважних причин (слабість ста-

рість та ін.) священнослужитель для причастя облачається в епітрахиль, фелонь і поручі (для ченців — мантія, епатрахиль і поручі).

МІСЦЕ ЧИТАННЯ ЄВАНГЕЛІЇ.

За московським звичаєм і уставом св. Євангелія читається обов'язково спиною до народу. Українська церква споконвіk перейняла грецький звичай — читати Євангелію лицем до народу, йдучи за прикладом Ісуса Хреста, який, треба пришускати, коли виголошував Свою науку, то не обертався спиною до народу, а лицем. Коли читається євангелію посередині церкви, то не обертатися до дверей, бо нарід оточує священика авідусіль. Коли на воскресній утрені не виходиться на поліслей, то євангеліє належить прочитувати, ставши перед райськими дверима лицем до народу, і тоді виносити на середину церкви для цілування. Починати читання словами: „Одного разу“ чи „Сказав Господь“. Слідкувати, щоб початкові слова були пристосовані до змісту євангелії. Не ухилятися від українського стародавнього звичаю прочитати євангелію над головами вірних, коли б вони цього прагнули.

Коли на утрені буває цілування євангелії віруючими, то священик стоїть при євангелії, аж поки перецілують. Тоді євангелію забирає відносить у вівтар і зачиняє райські двері. Залишати саму євангелію на середині церкви — не слідує. Звичай вносити євангелію до вівтаря після Великого славословія на місце лише тоді, коли цілують євангелію без перерви на протязі канону та стихир аж до самого Великого славословія. Тоді цілування прикоротити і за старим звичаєм Києво-Печерської Лаври євангелію внести до вівтаря.

Треба привчити вірних, щоб, підходячи до цілування євангелії, трималися наступного порядку. Двічі перехриститись, поцілувати євангелію (чи образ), третій раз перехриститись, поклонитись священику і відходити. Коли помазуються при цьому благословенною оливовою, то — по цілуванню євангелії (чи образа) підставити чоло для помазання (в давнину ще цілували руку пастура), по помазанню третій раз перехриститись, склонитись, священику і відійти.

Братство і сестрицтво при читанні євангелії стоїть з запаленими братськими свічками.

На Літургії євангелія читається на амвоні лицем до народу. Після євангелії добре виголосити науку якщо вона пов'язана з євангельською темою. —

РІЗНІ ЦЕРКОВНІ ЗВИЧАЇ.

Церковні звичаї в різних церквах дуже відрізняються одні від одних. Навіть в різних місцевостях одної і тої ж церкви — зауважуються величезні розбіжності, яких досі нікому не дозволося допровадити до одного порядку. Українська церква також мала безліч своїх питомих звичаїв, що різнилися в кожній провінції. Привести їх до одного не вдається і непотрібно, щоб за рукою форми не порушити істоти віropошанні. В московській церкві існував найдавніший намір нівелювати порядок церковний, і скінчився він розколом та нагальним поширенням сектанства. Після нещасливих спроб нівеляції—церква стала на ґрунт толеранції особливостей і в підручниках уставу церковного — вказувала різниці в виконанні церковних одправ, визнаючи радію за всіма нами. Зразковий і найавторитетніший підручник пастирської практики С. В. Булгакова (Настольная книга для священно-церковно-служителей. Изд. З. Кіев, 1913, стр. 1773) наприклад, вказує: „Церковь не требует безусловного единобразия в церковной практике, а потому всего лучше священнику держаться в этом отношении господствующих коренных обычаях местных, тем более, что и народ, привыкши к этим обычаям, смотрит недружелюбно на всякие новые порядки. При этом необходимо, чтобы один священник шел по следам другого, а не вводил новых порядков вопреки установленвшимся порядкам данной местности.“ (Стр. 841).

Коли прийшла до такого переконання церква московська, що ніколи толерантністю не грішила, то річ натуральна, що церкви українській, що має перед собою ще завдання видобути з архіву свої давнини наші споконвічні церковні звичаї і їх відновити, не може в теперішніх несприятливих обставинах запровадити повної одноманітності уставних звичаїв. Тим більше це показується трудним, коли ми ще організовано навіть не вирішили, за уставами якої церкви нам слідувати — московської, якої порядків за інерцією дотримуються більшість вірних, чи грецької, так спорідненої з нами, але і так неподібної до того, з чим ми зажилися.

Тому до часу, поки науково не буде освітлено перед нами підстав розвитку наших уставів і церковної практики, всяке уодностайчення наших церковних звичаїв при сучасних обставинах треба визнати — передчасним.

Пресвітер.

Дм. ДОРОШЕНКО.

Проф. Василь Біднов

Минає 13 років, як 1 квітня 1935 р. упокоївся в Варшаві професор Василь Олексійович Біднов, визначний історик Православної Церкви, ревній її син і щирий український патріот. Чимало його колишніх слухачів, абсолювентів Православного Богословського Факультету Варшавського Університету, перебуває тепер на еміграції, і вони напевно згадають в цей день „неалім — тихим словом“ свого улюблена професора і помоляться за спокій його душі. Думаю, що на сторінках православного органу годиться згадати з вдачністю пам'ять того, хто більшу частину свого життя і своєї праці присвятив православній духовній школі, а особливо справі відродження Української Православної Церкви.

Мені довелося працювати разом з Покійним у Катеринославі, Кам'янці-Подільському і Празі, і я мав змогу близько придивитися до нього, як до людини, як до громадського діяча і до вченого. Була це надзвичайно мила симпатична людина, яка під трохи суворою зовнішністю і деякими чудакуватими звичками мала чисту душу й золоте серце, завжди готове помогти своєму близьньому. Людина надзвичайно скромна, дуже невибаглива в житті і рідкий „безсеребренік“, покійний Біднов виявляв тверезість духу і не абияку громадську відвагу, коли треба було обстоювати українську справу, які на небезпеку і на жертву.

Доля не устелила його життєвий шлях рожами. Скінчивши року 1898-го Київську Духовну Академію з ступенем магістра богословія, Біднов через деякий час був обраний професором Академії, але він не був затверджений владою. Причиною було українство Біднова: хтось перехопив приватний його лист, писаний українською мовою. Цього було досить, щоб не дати йому катедри. Кілька років пізніше обрав його на катедру історії Церкви Історично-Філософічний Факультет Харківського Університету. І знов українство Покійного стало на перешкоді. Так двічі стара російська школа не скотила розкрити перед ним свої двері, і талановитий

учений, видатний знавець церковної історії*) мусів довгі роки задовольнятись скромним становищем учителя духовної семінарії, спочатку в далекій глухій Астрахані, а потім уже на Україні, в Катеринославі. Професуру у вищій школі дала Біднову лип Украйнська Держава, коли за гетьманування Павла Скоропадського було відкрито в Кам'янці-Подільському Державний Український Університет, і Біднова обрано професором, а потім і деканом Богословського Факультету цього університету. Ale недовгий був час життя Кам'янецького Університету: Кам'янець захопили большевики, і Біднов разом із ще кількома професорами-українцями переживав жахливі години, дожидаючи розстрілу у тюрмі, і лише чудом урятується від неминучої смерті. За польського панування на Волині Біднов стає учителем православної духовної семінарії в Крем'яці—і попадає до польської тюрми за участь в українській кооперації. Його засилють до глухого села на Мазурщині—Польща не мала свого Сибіру і своїх Соловків!

З того заслання визволяє Біднова Український Вільний Університет у Празі, який обирає його на катедру історії Української Церкви. Починаються роки життя на чужині. Дружина Біднова (українська письменниця, писала під прибраним ім'ям „Л. Жигмайл“) залишається на Україні з молодшим сином; старший син Арсен — при батькові. Нова трагедія: Арсен скінчив науку в Празі, дістав ступінь інженера, мав іхати на працю до Франції — і втопився, купаючись у Влтаві. Прибитий горем батько поховав сина, і самотня могилка на прадідому цвінтари стає місцем його майже щоденних відвідин. Кілька років пізніше Біднов переїхав до Варшави. Кожного літа він приїздив до Праги, щоб відвідати могилу свого сина Арсена.

Під час перебування у Варшаві Біднов слухає, як судять за принадлежність до „Спілки Визволення України“ його дружину в далекому Харкові, кажу — слухає, бо большевики надавали звіт з харківського судового процесу в радіо і емігранти могли чути все, що діялося і говорилося на процесі. Слухав і Біднов, чув слова своєї дружини. Легко уявити, що діялося в його душі... Ale Біднов був глибоко віруючий християнин і всі ударі долі переносив з повною покірністю Божому Прорівінню.

Своє життя Біднов завжди, скільки я його знат, ділив між наукою і громадськими справами. В Катеринославі, пам'ятаю, він захоплювався архівними студіями.

В архівах місцевих урядових установ він натрапив на рештки архіву Запорізької Січі з останніх часів існування Запорожжя. Цей матеріал він використав для цілого ряду своїх праць з історії запорізького побуту та з історії заселення Степової України вже по зруйнуванні Січі. Він друкував їх здебільшого в „Лігописі“ Катеринославської Архівної Комісії, яку редагував і заповняв переважно своїми працями**). Оцю працю в архівах любив він понад усе і використовував кожну вільну годину, що залишалася від педагогічної і громадської праці, щоб піти до архіву. А працював він дуже багато, головно в „Просвіті“, читав у ній популярні лекції для народу, писав популярні брошурі.

Коли вибухла весною 1917 року революція, Біднов з головою пірнув у революційну діяльність, беручи близьку участь в усіх громадських організаціях, які виникли в Катеринославі по революції. Він скрізь провадив українську лінію, редагував українські часописи і книжки, писав агітаційні брошюри, виступав на вічах. Це був героїчний період його життя. На еміграції Біднов одійшов від політики і віддався цілком науці. Він друкував свої розвідки і статті з історії Запорожжя і з історії церковного життя на Україні у львівському „Літературно-Науковому Віснику“, „Записках Наукового Товариства ім. Шевченка“ та в різних еміграційних виданнях. Коли в 1924 р. з ініціативи гуртка українських професорів, до якого належав і Біднов, повстало в Празі „Українське Історично-Філологічне Товариство“, воно зробилося його улюбленою дитиною. Обраний з самого початку на секретаря Товариства, він не пропустив ані одного засідання (відбувалися вони в академічному році щотижня), сам провадив протоколи, записуючи зміст кожної доповіді, сам виголошував наукові доповіді й, переїхавши до Варшави, не переставав живо цікавитись працею Товариства.

До Варшави переїхав Біднов (1929) дуже неохоче. В Празі була могилка його сина, в Празі перебували його приятелі й товариші, в Празі були багаті бібліотеки, де можна було знайти багато видань, що стосувалися історії Церкви та історії України. Але спонукав його до переїзду покійний проф. Ол. Лотоцький, вказуючи на те, що у Варшаві він працюватиме на православному факультеті, матиме відчайдушну авдиторію***), яка складається в значній мірі з українців, матиме в своєму розпорядженні гарні бібліотеки, перебуватиме в осередку

православного церковного життя, в якому й сам братиме участь. Проф. Лотоцький уявся й вихлопотати Біднову право повороту до Польщі. Всі ці резони перемогли, і Біднов став професором Православного Богословського Факультету (Студіюму) в університеті ім. Пілсудського ва катедрі історії Православної Церкви. Але, переїхавши до Варшави, він ніяк не міг тут звикнути, його все тягло до Праги: там була могила улюбленого сина, там були усі приятелі, і самий уклад празького життя більше був йому до вподоби. Тому Біднов на кожні літні ферії виїздив до Праги і там наче оживав душою. Але з ким він зійшовся у Варшаві, так де із своїми студентами-богословами. Вони його полюбили, і він їх любив. Простий, доступний і одвертій в поводженні з людьми, він, не вважаючи на свою ніби зовнішню суровість, припав молоді до серця й був її добрым заступником і порадником. Він був для студентів ходячою енциклопедією церковно-історичного знання. Коли студент запитував Біднова, де можна знайти якусь наукову працю, якусь статтю, професор зразу давав точну відповідь, називаючи річник часопису, число, мало не сторінку, де що було надруковано. Пам'ять мав він феноменальну. Але він розкривав студентам не тільки своє серце, але часом і кишеню. Звісно, про це мало хто зінав. Біднов робив це згідно з євангельським заповітом, даючи так, щоб ліва рука не знала, що дас права рука.

Коли на літо 1930 р. Біднов приїхав до Праги, я спостеріг, що з ним щось не добре. Він утратив свій звичайний гумор, став якийсь в'ялий, мало ів. Коли моя жінка запросила його до нас на борщ—його улюблену страву, він майже не доторкнувся до нього і був дуже сумний. Скорі виявилося, що у нього невилічима хвороба — рак шлунку. У Варшаві йому зробили дуже добре хірургічну операцію, але це вже його не врятувало. 1. квітня 1935 року Біднова не стало, і на православному цвинтарі на Волі (передмістя Варшави) виросла нова українська могилка, поруч тих, де вже раніше знайшли собі вічний спокій інші члени української еміграційної родини.

Вічна пам'ять його чистій, праведній душі!

*) Важніша більша праця Біднова — „Православная Церковь в Польше и Литве“. Екатеринослав, 1908. Крім того цілий ряд розвідок, статей і матеріалів з історії Церкви й духовної освіти на Україні.

**) Архівні комісії — це були в старій Росії урядові установи

офіційна мета яких була переглядати архівні справи урядових інституцій, що з них треба було зберегти як історичний матеріал. Офіційним головою комісії звичайно був місцевий губернатор, а фактично працювали в них місцеві люди, причетні до науки. Керували комісіями здебільшого іх секретарі, вони ж були й редакторами видавань комісії. На Україні архівні комісії повсталі на початку 20 століття у Полтаві, Чернігові, Херсоні й Катеринославі. Скрізь вони опинилися в українських руках, і скрізь українці обернули різні „Труд“ або „Летописи“ в органи українознавства, друкуючи в них розвідки й матеріали з місцевої історії, етнографії, історії культури. Друковано було українські пісні, перекази, легенди і т. ін. Друкувалося це все на кошт уряду, який здебільшого й не давав собі справи з характеру видавав комісії та їх значення для науки українознавства.

**) В Українському Вільному Університеті такий предмет, як церковна історія, мав небагато слухачів, та й взагалі Університет під кінець 1920-х років почав підупадати. Значно більше слухачів мав Біднов у Сільсько-Господарській Українській Академії у Подебрадах, де він викладав загальний курс української історії, їздячи з Праги до Подебрадів щотижня. Подебради знаходяться в 57 кілометрах від Праги.

Афоризми.

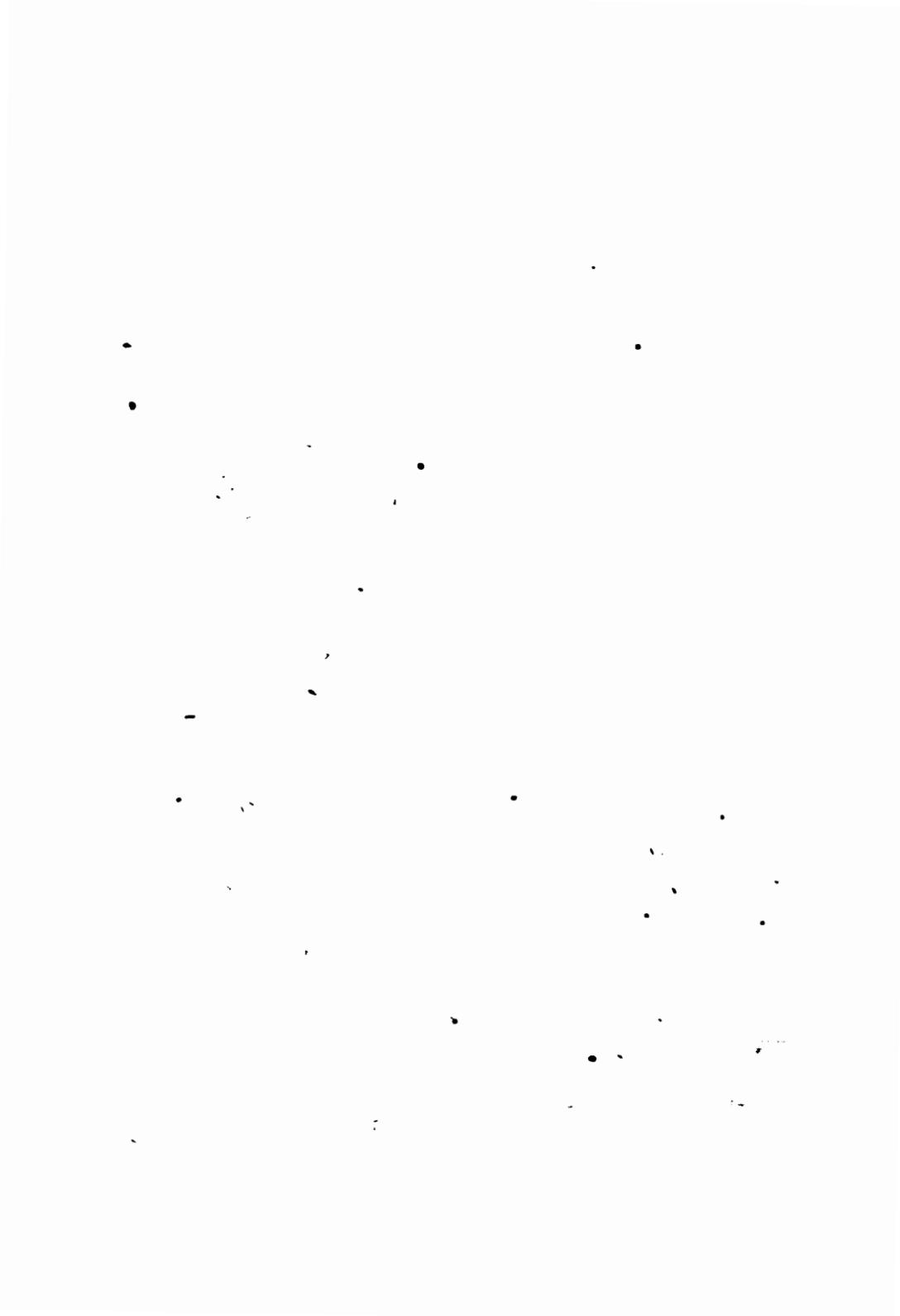
Коли хто в бесіді вперто хоче боронити свою думку хоч би вона була й правильна, той нехай знає, що він опанований дияволською хворобою. Якщо він так робить в бесіді з рівними, то можливо що докори старших і вилікують його; якщо ж він так поводиться з більшими від себе і мудрішими, то хвороби цієї люди вилікувати не можуть.

Іоан ЛІСТВИЧНИК.

Тоді кожен з нас знатиме, що в ньому є братолюбство і справжня любов до ближнього, коли побачить, що плаче по гріхах брата і тішиться його успіхами і обдарованнями.

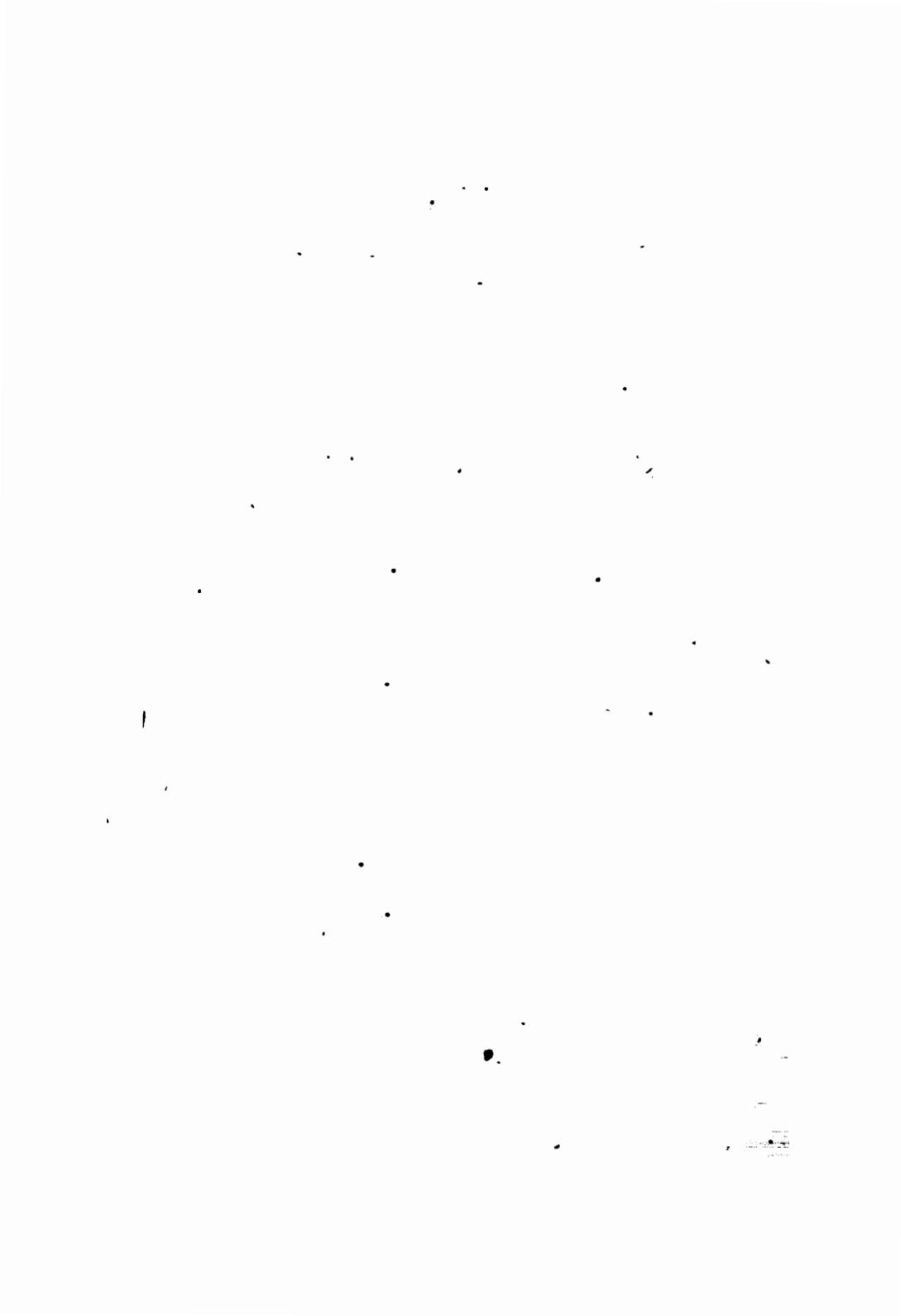
Живе срібло може служити для нас найкращим зразком послуху; воно спускається нижче всякої течії і ніколи не змішується з жадною нечистю.

Як отці твердять, що звершена любов не знає падіння, так і я стверджу, що звершене почуття смерти вільне від страху.

Зміст

1. Різдвяне Архіпастирське послання	3 ст.
2. Н. Кибалюк, Українське православне духовенство	
та його завдання в сучасних умовах	6 "
3. Проф. Єв. Лебедев, До питання „Релігія і наука“	19 "
4. Ф. Волинський, Острозька Академія—перша вища	
українська школа	25 "
5. В. Петров, Лютер і католицького погляду	35 "
6. Прот. В. Варварів. Релігійне виховання сучасної	
молоді	42 "
7. Д. Олянчин. До стосунків гетьмана Богдана Хмельницького з Єрусалимським Патріярхом Паїсієм у 1648-1649 р.р	50 "
8. Шікаве інтерв'ю	55 "
9. Українська Церква в Канаді	59 "
10. К. М. Митрополит Олександер Іноземцев	64 "
11. Прот. М. О. Астрономія і релігія	67 "
12. Проф. П. Ковалів. Мистецтво—дар Божий	78 "
13. Н. Івницький. Щербатий келех	81 "
14. Богословська Академія УАПЦ	93 "
15. Акт відкриття Богословсько-Падагогічної Академії в	
Мюнхені 17 Листопада 1946 року	101 "
16. На свіжу могилу бл. п. Н. Як. Кибалюка	104 "
17. Зміна на Патріяршому Престолі в Царгороді	110 "
18. Огляд преси	113 "
19. Лист до редакції	121 "
20. Зустріч високих церковних достойників	122 "
21. Зі світу	124 "
22. Архіпастирський лист Архиєпископа Мстислава з	
нагоди 30-літнього існування Укр. Грек.-Прав. Церкви в Канаді	129 "
23. Священик—ро ітником	133 "
24. І. Власовський. Пам'ять пастыря мученика	157 "
25. Де що з уставних приміток до чину всенічної відправи	
і Св. Літургії	164 "
26. Дм. Дорошенко. Проф. В. Біднов	171 "

офіційна мета яких була переглядати архівні справи урядових інституцій, що з них треба було зберегти як історичний матеріал. Офіційним головою комісії звичайно був місцевий губернатор, а фактично працювали в них місцеві люди, причетні до науки. Керували комісіями здебільшого їх секретарі, вони ж були й редакторами видань комісії. На Україні архівні комісії повсталі на початку 20 століття у Полтаві, Чернігові, Херсоні й Катеринославі. Скрізь вони оцинилися в українських руках, і скрізь українці обернули різні „Труд“ або „Летописи“ в органі українознавства, друкуючи в них розвідки й матеріали з місцевої історії, етнографії, історії культури. Друковано було українські пісні, перекази, легенди і т. ін. Друкувалося це все на кошт уряду, який здебільшого й не давав собі справи з характеру видавав комісії та їх значення для науки українознавства.

**) В Українському Вільному Університеті такий предмет, як церковна історія, мав небагато слухачів, та й взагалі Університет під кінець 1920-х років почав підупадати. Значно більше слухачів мав Біднов у Сільсько-Господарській Українській Академії у Подебрадах, де він викладав загальний курс української історії, іздачи з Праги до Подебрадів щотижня. Подебради знаходяться в 57 кілометрах від Праги.

Афоризми.

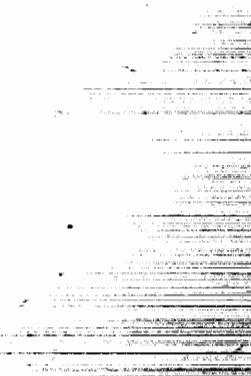
Коли хто в бесіді вперто хоче боронити свою думку хоч би вона була й правильна, той нехай знає, що він опанований диявольською хворобою. Якщо він так робить в бесіді з рівними, то можливо що докори старших і вилікують його; якщо ж він так поводиться з більшими від себе і мудрішими, то хвороби цієї люди вилікувати не можуть.

Іоан ЛІСТВИЧНИК.

Тоді кожен з нас знатиме, що в ньому є братолюбство і справжня любов до близнього, коли побачить, що плаче по гріхах брата і тішиться його успіхами і обдарованнями.

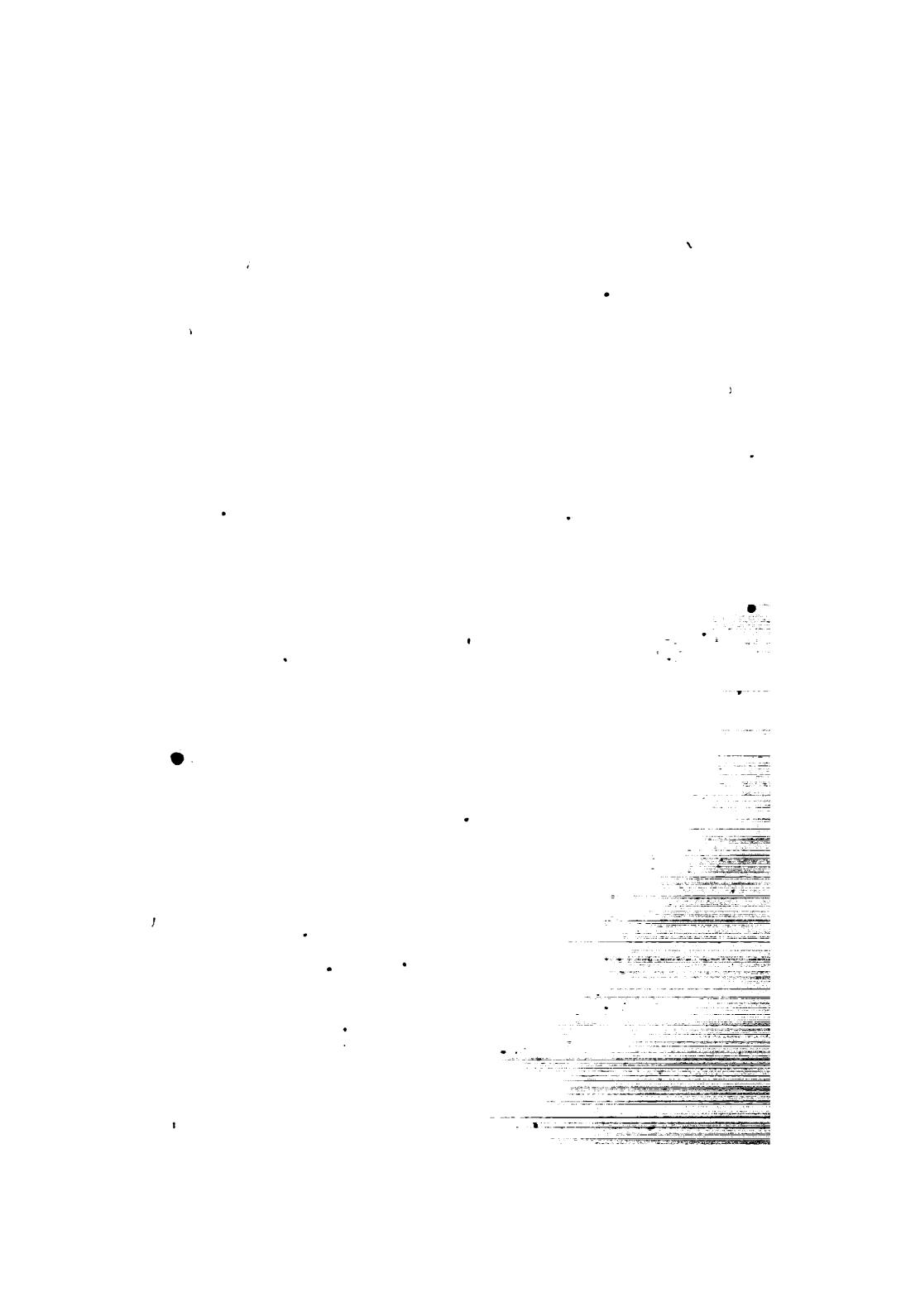
Живе срібло може служити для нас найкращим зразком послуху; воно спускається нижче всякої течії і ніколи не змішується з жадною нечистю.

Як отці твердять, що звершена любов не знає падіння, так і я стверджу, що звершене почуття смерти вільне від страху.

Зміст

1. Різдвяне Архипастирське послання	3 ст.
2. Н. Кибалюк, Українське православне духовенство	
та його завдання в сучасних умовах	6 "
3. Проф. Єв. Лебедев, До питання „Релігія і наука“	19 "
4. Ф. Волинський, Острозька Академія—перша вища	
українська школа	25 "
5. В. Петров, Лютер з католицького погляду	35 "
6. Прот. В. Варварів, Релігійне виховання сучасної	
молоді	42 "
7. Д. Олянчук. До стосунків гетьмана Богдана Хмель-	
ницького з Єрусалимським Патріярхом Паїсієм у 1648-1649 р.р	50 "
8. Шкаве інтерв'ю	55 "
9. Українська Церква в Канаді	59 "
10. К. М. Митрополит Олександер Іноземцев	64 "
11. Прот. М. О. Астрономія і релігія	67 "
12. Проф. П. Ковалік. Мистецтво—дар Божий	78 "
13. Н. Івницький. Щербатий келех	81 "
14. Богословська Академія УАПЦ	93 "
15. Акт відкриття Богословсько-Педагогічної Академії в	
Мюнхені 17 Листопада 1946 року	101 "
16. На свіжу могилу бл. п. Н. Як. Кибалюка	104 "
17. Зміна на Патріяршому Престолі в Царгороді	110 "
18. Огляд преси	113 "
19. Лист до редакції	121 "
20. Зустріч високих церковних достойників	122 "
21. Зі світу	124 "
22. Архипастирський лист Архієпископа Мстислава з	
нагоди 30-літнього існування Укр. Грек.-Прав. Церкви в Канаді	129 "
23. Священик—ро ітником	133 "
24. І. Власовський. Пам'яти пастыря мученика	157 "
25. Де що з уставних приміток до чину всенічної відправи	
І Св. Літургії	164 "
26. Дм. Дорошенко. Проф. В. Біднов	171 "

О Г О Л О Ш Е Н И Я

Канцелярія Свящ. Синоду УАПЦеркви на еміграції повідомляє, що на її складі маються до набуття шкільні підручники по релігії, ріжні кольорові й однокольорові образки, церковне вино (солодке, червоне), чистий ладан, хрестики, дароносиці. Ціни на все мінімальні.

Одначасно подається до відома, що в грудні цього року вийде накладом Свящ. Синоду УАПЦеркви календар на 1949 р. з уставовими вказівками, статтями, на актуальні питання з церковного життя й ілюстраціями. З огляду на дорожнечу друку й паперу наклад календаря обмежений. Замовлення на календар уже приймає Канцелярія.

* * *

Ректорат Богословської Академії просить нас оголосити, що з днем 1 жовтня цього року розпочалися уже заочні студії в Академії.

Крім дисциплін загального характеру, студії своїм програмом обіймають слідуючі дисципліни:

1) Історія релігії 2) Історія Української Православної Церкви. 3) Старослов'янська мова. 4) Всесвітня історія Церкви. 5) Сектознавство. 6) Святе письмо Старого й Новою Заповітів. 7) Історія християнських мистецтв: церковне будівництво, образотворчість. 8) Церковна археологія 9) Літургика 10) Гомілетика. 11) Основне богословіє. 12) Догматичне богословіє. 13) Моральне богословіє. 14) Порівняльне богословіє. 15) Пастирське богословіє. 16) Патрологія.

Час тривання студій 8 семестрів. Студійний матеріал висилається по вступі на Заочний Відділ і надісланні такси. До прохання про прийняття на Відділ Заочного Навчання треба приложить короткий життєпис, відписи документів про освіту, затверджені нотарем, духовною владою або Укр. Комітетом, виповнений студентський листок (можна разом з близьчими інформаціями про вступ і студії зажадати від Відділу Заочного Навчання) та 5 мар. вписового.

Адреса Богословської Академії: Teologische Akademie UAOKirche, 13 b. München 23. Wilhelmstrasse 6-III

Канцелярія Свящ. Синоду УАПЦеркви на еміграції.